

**İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM KURUMLARI İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS

**İLKÖĞRETİM 3. SINIF MÜFREDATININ ÇOCUKLAR
İÇİN FELSEFE (P4C) METODUNA GÖRE
İNCELEMESİ**

YILDIZ KULKUL

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. YÜKSEL ÖZDEN

İSTANBUL, 2022

**İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM KURUMLARI İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS

**İLKÖĞRETİM 3. SINIF MÜFREDATININ ÇOCUKLAR
İÇİN FELSEFE (P4C) METODUNA GÖRE
İNCELEMESİ**

YILDIZ KULKUL

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. YÜKSEL ÖZDEN

İSTANBUL, 2022

TEZ ONAY SAYFASI

Bu tez tarafımızca okunmuş olup kapsam ve nitelik açısından, Eğitim Kurumları İşletmeciliği alanında Yüksek Lisans Derecesi'ni alabilmek için yeterli olduğuna karar verilmiştir.

Tez Jürisi Üyeleri

Unvan – Ad Soyad

Kanaati

İmza

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Bu tezin İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından konulan tüm standartlara uygun şekilde yazıldığı teyit edilmiştir.

Teslim Tarihi

Mühür/İmza

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Bu çalışmada yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, çalışmada özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama standartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı

İmza

ÖZ

İLKÖĞRETİM 3. SINIF MÜFREDATININ ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE (P4C)
METODUNA GÖRE İNCELEMESİ

Kulkul, Yıldız

Eğitim Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı

Öğrenci Numarası: 194012007

Open Researcher and Contributor ID (ORC-ID): 0000-0001-7258-8278

Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası: 10434173

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yüksel Özden

Ocak 2022, 90 sayfa

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Bu üç bölümde ilkokul üçüncü sınıf müfredatının çocuklar için felsefe (p4c) metoduna göre amaç ve kazanımlar üzerinden bir incelenme ve öneri çalışması gerçekleştirilmiştir. Birinci bölümünde çocuklar için felsefe (P4C) metodunun tanımı, tarihçesi, amaçları, P4C yönteminin uygulama boyutu, öğretmenin rolü ve yöntemin kurucusu olan Lipman'ın oluşturduğu tüm eğitim öğretim kademelerini kapsayan müfredat yapısı sunulmuştur. İkinci bölümde ise MEB'in öğretim program (müfredat) amacı, değerleri, yetkinlikleri ve felsefesi hakkında bilgi verilecek ve temel derslerin (Türkçe, Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi, Matematik) programları detaylı bir şekilde incelenerek sunulmuştur. Üçüncü bölümünde ise tezin yazımında hangi araştırma yöntemin kullanıldığı açıklanmıştır. Tezin dördüncü bölümünde ilk iki bölümde sunulan bilgiler dahilinde iki yapının eğitim dünyasındaki duruş ve ilkelerinin benzerlik ve uygunlukları sahada yapılan çeşitli akademik çalışmalarla desteklenerek sunulmuştur. Sonuç kısmında ise alana dair önerilerle birlikte genel değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar için felsefe, P4C, Felsefe, Lipman, Müfredat, MEB.

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE 3RD GRADE CURRICULUM OF THE ELEMENTARY SCHOOL ACCORDING TO THE PHILOSOPHY FOR CHILDREN (P4C) METHOD (TURKISH- LIFE SCIENCES- SCIENCES- MATHEMATICS)

Kulkul, Yıldız

MA in Managing Educational Institutions

Student ID: 194012007

Open Researcher and Contributor ID (ORCID): 0000-0001-7258-8278

National Thesis Center Reference Number:10434173

Thesis Supervisor: Prof. Yüksel Özden

January 2022, 90 Pages

The thesis consists of three parts. In these three parts, a review and suggestion study will be conducted on the objectives and achievements of the curriculum of the third grade of elementary school according to the philosophy for children method (P4C). In the first part, the definition of the Philosophy for Children (P4C) method, its history, its objectives, the applicative dimension of the method, the role of the teacher and the curriculum covering all educational levels created by Lipman, who is the founder of the method, will be presented. In the second part, information will be given about the purpose, values, skills and philosophy of the curriculum (syllabus) of the Ministry of National Education, and the syllabi of the basic courses (Turkish, life science, science, mathematics) will be examined in detail and presented together with the acquisition programs. In the third part of the thesis, the research method of the thesis is presented. In the fourth part of the thesis within the framework of the information presented in the first two chapters, the similarities and compatibility of the position and principles of the two structures in the world of education will be shown by various academic studies in the field. In the conclusion part of the thesis, a general evaluation was made with suggestions about the field.

Keywords: Philosophy for children, P4C, Philosophy, Lipman, Curriculum, MEB.

ÖNSÖZ

Tezimizin amacı, MEB müfredatının genel yapısı ve kazanımlarının çocuklar için felsefe (P4C) metoduna göre incelenmesi ve müfredatta P4C'si yönteminin nasıl yer bulabileceğini, MEB program yapısına nasıl bir güncelleme getirilebileceğini tartışmaktır.

Bu bağlamda, yüksek lisans tezim benim için lisans tezimin bir devamı niteliğindedir. “Alain Badiou'nun Jenerik düşüncesinin eğitim felsefesine etkisi” adlı lisans tezim, değişen ontoloji dünyasının eğitim sistemine nasıl bir boyut kazandıracağı üzerineydi. Bu çalışmada, Alain Badiou'nun öne sürdüğü jenerik düşüncesinin eğitimde oluşturacağı tavır, ilerlemeci ve yeniden kurmacı eğitim felsefesinde olduğu gibi sözünü ettiğimiz şekliyle özneye yer açmakta fakat aynı zamanda geleneksel eğitim felsefelerinin özneye sunduğu hakikati mümkün kılmaktadır. Bu da öğrenci merkezci anlayıştan çok öğretmenin de merkeze yaklaştığı temelde demokratik bir ilişki sisteminin merkezde olduğu bir anlayışa bizi ulaştırmıştır. Bu sistemde, sınıfta öğretmenin konumunun önemli bir oranda Platon'un diyaloglarındaki bilgeye benzediğini söyleyebiliriz. Platon'un diyaloglarında sözün ve sahnenin sahibi (ister Sokrates, ister Parmenides, ister Elealı bir yabancı ... olsun) bilgedir. Sahnenin sahibi öğretendir fakat bu sahiplik çocukların soru sorma hakkını elinden alacak şekilde, despot bir tavır sergilememektedir. Esas olarak, tartışmanın nasıl başlayacağı, nasıl yürüyeceği, tıkanıdığı noktalarda yeni başlangıçların nerede aranacağı, sözün sınırları içerisinde bir sorunun cevabı yoksa bile bu imkânsızlığın yine sözün imkânları içerisinde nasıl tespit edileceği bilginin yani işi kolaylaştıran öğretmenin elindedir. Bununla beraber ikinci vardığımız sonuç ise yöntem arayışı üzerine olmuştur. Çocuğun hem geçmiş birikimden haberdar olup hem de sunulan bu bilginin doğruluğunun da değişebileceği, yeni bilimsel gelişmeler ile farklı bir dünya ile karşılaşabilmemizin her zaman mümkün olduğunun farkında olması sağlanmalıdır. Bu farkındalığın çocuklara nasıl bir yöntemle verilebileceğine odaklandığımızda; Alain Badiou'nun ontolojisinde yer alan kavram eğitimi ile mümkün olabileceği sonucuna varmıştık. Çünkü Badiou'nun kurduğu ontolojide gerçeklik bize bir dil vasıtasıyla sunulmaktadır. Ona göre, adlandırma olmaksızın özneye görünen hakikatin, var olan kümeye herhangi bir etkisinden bahsedemeyiz. Gerçekliğin, düşünce, dış dünya ve dilin ortak ürünü olarak bize sunulduğunu düşünürsek, kendimizi ve dünyayı

anlamada kullandığımız kavram, fikir ve düşünce birimlerinin anlamının açıklığa kavuşturulması demek, fikir beyan ederken oluşan anlam belirsizliklerinin ve muğlaklığın minimuma inmesini sağlamak demektir.

Kavram eğitiminin sınıf içinde nasıl sağlanacağına dair yöntem ve pedagoji arayışında hem öğretmenle öğrenci arasındaki ilişkiyle hem de sınıf içinde demokratik ortamın nasıl sağlanacağına dair arayışında karşımıza çocuklar için felsefe (P4C) çıktı. Bu alanda hem sahada hem de akademide yaptığım çalışmalar neticesinde yüksek lisans tezimin yazılmasını sağladı.

Eğitimin amaçlarından biri, şayet bu dünya Badiou'nun ontolojisinin bizlere anlattığı gibi birilerinin özne olması yolu ile sürekli değiştiyse bu değişimin nasıl olduğunu öğrenciye sunmak olabilir. Bütün toplumsal büyüme, genişleme ve değişimler, aslında modellerimizin boşluklarının birileri tarafından görülmesi ile gerçekleştirilir.

Bu yöntemle, çocuklara kendilerine sunulan herhangi bir bilgiye dair dogmatik bir inançtan ziyade, bilginin doğruluğunun yeni bir araştırmayla sonradan değişebileceği ve başka birtakım hakikatlerin de ortaya çıkmasının her daim mümkün olduğu hususunda farkındalık kazandırılır. Söz konusu yöntemle yetişen bir çocuk, bulunduğu durum veya sunulan bir bilgi karşısında “aslında bu böyle olmayabilir veya bu bilgi şu açıdan geçerli olsa dahi bu cihetten anlamlı değil” tarzında bilgiye dair farkındalık sahibi olarak yaşayacaktır. Bu farkındalık da onu daha öngörülü ve daha az ön yargıya sahip bir birey kılacaktır.

Bunun sınıf içinde nasıl yapılabileceğine dair eğitimi de P4C yöntemi ve pedagojisi sunmaktadır. Öğrencilerin mevcut durumu fark etmesi eleştirel düşünce yapısına sahip bireyleri gerekli kılmaktadır. Bu eleştirel düşünceye sahip öğrencilerin yetişmesi de ancak, gerek okuldaki yönetimde, gerekse sınıf içerisindeki yapıda, demokratik bir ortamın sağlanması lüzumunu doğurmaktadır. Felsefenin kendisini demokratik bir faaliyet olarak gören Badiou, hakikatin açığa çıktığı alanlardan biri olarak siyaseti ele alırken onun felsefe ile arasındaki ilişkiye demokrasiyi yerleştirdiğini söyleyebiliriz.¹

¹ Badiou, A. (2003). *Yeni Bir Siyaset İçin Felsefe*. İstanbul: Encore. 30-32

Eğitim dđnyasıyla ilgili Őunu sđyleyebilirim ki, varlık anlayıŐımızın deđiŐmesi siyasetten ahlaka tđm alanlarda farkında olmasak bile bakış aŐımızđ deđiŐtirdiđi gibi eğitime de etki etmektedir. Bunu mevcut eğitim tarihi sđreci boyunca ortaya ھاıkan eğitim felsefesi akımlarında net olarak gđrebilmekteyiz. Dolayısıyla eğitimde de değişim kaŐınılmazdır. Mesele bu değişimin nasıl gerھاekleŐeđidir. Biz de tezimizde ufak bir Һneri ھاalıŐması ile bu değişimin nasıl olabileceğine dair katkı sunmak istedik.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
BÖLÜM I GİRİŞ	1
1.1. P4C Tarihçesi	3
1.2. P4C Nedir?	7
1.3. Çocuklar için Felsefe (P4C) Yöntemin Amacı.....	12
1.3.1. Akıllı Doğru Kullanma Becerisi	13
1.3.2. Yaratıcı Düşünme Becerisi	14
1.3.3. Kişisel ve Kişiler Arası İlişki Becerisini Geliştirme.....	14
1.3.4. Etik Anlayışın Gelişmesi	14
1.3.5. Tecrübeye Anlam Bulma Becerisini Geliştirme	15
1.4. Yöntemin Uygulama Boyutu.....	17
1.4.1. Birinci Adım: Teşvik (Uyaran)	19
1.4.2. İkinci Adım: Felsefi Gündem (Temel Soru)	19
1.4.3. Üçüncü Adım: Diyalog	20
1.4.4. Dördüncü Adım: Değerlendirme	21
1.4.5. Beşinci Adım: Felsefi Alıştırmalar ve Aktiviteler	22
1.5. Yöntemde Öğretmenin Rolü	23
1.6. Okul öncesi, İlk ve Orta Öğretim Müfredatında Çocuklar için Felsefenin Yeri.....	26
BÖLÜM II MÜFREDAT	37
2.1. MEB Müfredatı	37
2.2. İlkokul müfredatı	39
2.2.1. MEB İlkokul Üçüncü Sınıf Müfredat Yapısı ve Dersler.....	39

2.2.1.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı.....	40
2.2.1.2. Türkçe Dersinin Öğretim Programının Özel Amaçları.....	41
2.2.1.3. Türkçe Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar.....	42
2.2.1.4. Üçüncü Sınıf Türkçe Dersinin Üniteleri.....	43
2.2.1.5. Üçüncü Sınıf Türkçe Dersinin Kazanımları.....	43
2.2.2. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	44
2.2.2.1. Hayat Bilgisi Dersinin Öğretim Programının Özel Amaçları.....	44
2.2.2.2. Hayat Bilgisi Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar.....	45
2.2.2.3. Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Dersinin Üniteleri.....	46
2.2.3. Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı	46
2.2.3.1. Fen Bilgisi Dersinin Öğretim Programının Özel Amaçları.....	47
2.2.3.2. Fen Bilgisi Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar.....	48
2.2.3.3. Üçüncü Sınıf Fen Bilgisi Dersinin Üniteleri.....	50
2.2.4. Matematik Dersi Öğretim Programı.....	50
2.2.4.1. Matematik Dersinin Öğretim Programının Amaçları.....	51
2.2.4.2. Matematik Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar.....	52
2.2.4.3. Üçüncü Sınıf Matematik Dersinin Üniteleri.....	53
BÖLÜM III ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	54
BÖLÜM IV BULGULAR VE TARTIŞMA	57
4.1. Türkçe Dersi Programının P4C Metodu üzerinden incelemesi.....	57
4.2. Hayat Bilgisi Dersi Programının P4C Metodu üzerinden incelemesi	61
4.3. Fen Bilgisi Dersi Programının P4C Metodu üzerinden incelemesi	66
4.4. Matematik Dersi Programının P4C Metodu üzerinden incelemesi.....	69
BÖLÜM V SONUÇ VE ÖNERİ	74
REFERANSLAR.....	85
ÖZGEÇMİŞ.....	89

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Çocuklar için Felsefe Kazanım Şeması.....	16
Tablo 1.2. Lipman'ın Müfredatında Sınıf Kademelerine Göre Çocuklar için Felsefe Derslerinin Temel Kazanım Aşamaları.....	32
Tablo 1.3. Lipman'ın Müfredatında Hangi Sınıf Kademesinde Hangi Kitapların İşlenmesi Gerektiği.....	33
Tablo 1.4. Lipman'ın Müfredatta Kullanılan Kitaplar ve Yaş Seviyelerine Göre Konu ve İçerikleri.....	33
Tablo 2.1. İlköğretim Kurumları (İlkokul-Ortaokul) Haftalık Ders Çizergesi.....	40
Tablo 2.2. Türkçe Dersi Öğretim Programı İle Öğrencilerde Gelişmesi Beklenen Dersin Özel Amaçlar.....	41
Tablo 2.3. Üçüncü Sınıf Türkçe Ders Üniteler.....	43
Tablo 2.4. Hayat Bilgisi Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar.....	45
Tablo 2.5. Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Ders Üniteler.....	46
Tablo 2.6. Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programının özel amaçları.....	48
Tablo 2.7. Üçüncü Sınıf Fen Bilgisi Ders Üniteler.....	50
Tablo 2.8. Matematik Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar.....	52
Tablo 2.9. Üçüncü Sınıf Matematik Ders Üniteler.....	53

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Lipman'ın Anaokulundan Üniversite Sürecine Kadar Sınıf Kademlerine
Göre Çocuklar için Felsefe Müfredat Tablosu.....31

SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
bsk.	Baskı
bkz.	Bakınız
c.	Cilt sayısı
Çev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
ed.	Edited
haz.	Hazırlayan
P4C	Philosohy for childern
s.:	Sayfa sayısı
t.y.	Yayın tarihi yok
Tercüme	Tercüme eser
vb.	Ve benzeri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Toplum değişirken topludaki bireyleri dönüştürmekle vazifeli eğitiminin hiç değişmiyor veya değişimin aynı oranda gerçekleşmiyor olması beraberinde çeşitli sıkıntılar oluşturmaktadır. Örneğin, teknolojinin geliştiği, gelişmeye devam ettiği günümüzde bilgiye ulaşmak oldukça kolayken, çocukları salt ezbere dayalı bir sistemde eğitmek, aslında eğitimin temel hizmetlerinden biri olan “çocuğu geleceğe hazırlama” görevini yerine getirilmediğini gösterir. Bundan yüzyıl önce veya henüz matbaanın icat edilmediği dönemlerde bilgiye ulaşmak zorken, öğretmenin temel vazifesi elindeki doğru kabul edilen bilgiyi topluma, çocuklara ulaştırır. Fakat eğer bilgiye ulaşmak elimizdeki herhangi bir akıllı cihazın arama motoruna yazmamız kadar kolay ise öğretmenin, eğitimin, eğitimin içinde müfredatın nasıl yapılandırılıp gerçekleşmesi lazımdır?

Eskiden bilgiye ulaşmak önemliyken, günümüzde bilgiye ulaşmanın kolaylaşması aslında bilimsel, güvenilir bilgi ile bilimsel geçerliliği olmayan, güvenilir olmayan bilgilere de ulaşmayı kolaylaştırdı. Bir arama motoruna yazdığımız soru veya konu hakkında geçerli olan bilgiler kadar ispatı olmayan, spekülatif ya da bilimsel olmayan bilgileri de önümüze getirmektedir. Bu da şu demek oluyor ki artık toplumun bilgiye dair karşılaştığı problem, bilgiye ulaşmak değil, ulaşılan bilgilerden hangisinin bilimsel ve geçerli bilgi olduğunu tespit etmek olmuştur. Dolayısıyla günümüz toplumunda bilgiye dair eğitim, müfredat ve öğretmenin görevi doğru bilgiyi tespit edebilmek olmuştur. Bunu nasıl gerçekleştirebileceğine dair çözüm öğrencilerde eleştirel, yaratıcı ve akıllı doğru kullanma becerisinin gelişmesinden geçmektedir. MEB müfredatı/öğretim programı kazanımları da bunu amaçlamaktadır. Fakat eğitim sistemimizde mevcut sunulan kazanımların nasıl gerçekleştirebileceğine dair bir yöntem eksikliği vardır. Kuşkusuz ki eleştirel, yaratıcı ve akıllı doğru kullanma becerilerinin eğitimde felsefe olmaksızın gelişmesi düşünülemez.

Eğitim ve ğretim, bireylerin yaşadığı toplumun, dünyanın farkına varması, kendini keşfedip mevcut toplumda ve dünyada yerini bulması, yaşadığı dünyada var olan sorunları fark etmesi, bu sorunların zmne dair akıl yürütmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amacın gerçekleşmesi için de öğrencide n görülen uygun eğitim sisteminde muhakeme, aklı doğru kullanma becerisi, problem zebilme yeteneği ve bireylerle ihtiyaçlarını karşılamak için uygun etkileşim ve iletişim biçimlerini uygulama becerisi, yanlış bilgi ve doğru bilgiyi ayırt edebilmek gibi becerilerin kazandırılması gerekir. P4C'nin çocuklar için temel amacı, öğrencileri yansıtıcı, esnek, etkili ve filozof insanlara dönüştürmektir. Benzer şekilde bu programda da öğrenciler, uygun fikirleri uygun olmayanlardan ayırt etme ve bu konuda uygun tümdengelim ve gerekçeleri kullanma becerisi kazanırlar. P4C pedagojisiyle oluşturulan müfredatta çocukların akıl yürütme, araştırma ve sorgulama, kavramsallaştırma, diyalog ve fikir alışverişi, duygusal ve sosyal beceri gibi farklı becerileri öğretilmesi amaçlanır. Toplu tartışmalara ve sorgulamaya katılan çocuklar, genellikle medya tüketme deneyiminden tamamen farklı olan zihinsel, duygusal ve sosyal zevk alırlar. Bir prosedür ve yöntem gibi düşünme ve tefekkür sanatını uygularlar. Tartıştıklarında, birbirlerini eleştirmeyi ve yöneltilen eleştirileri kişiselleştirmeden tez ve antitezleri sunmayı öğrenirler. Sorgulama topluluğu onlara fikir ayrılığının iyi olduğunu ancak öfkeye gerek olmadığını ğretir. Ayrıca yapılan araştırmalar göstermektedir ki, temelinde Sokratik yöntemin olduğu bu felsefe metodolojisinin çalışıldığı müfredatlar da gerçekleştirilen felsefe çemberlerine katılan çocuklar genellikle derin bir bağ ve dostluk duygusu hissetmektedir.

Bu bağlamda bu tez çalışması, ilkokul nc sınıf müfredatının çocuklar için felsefe (P4C) metoduna göre MEB'in amaç ve kazanımları üzerinden bir incelenme çalışmasıdır. Tez çalışmasının gerçekleşmesi, verilerin toplanması, analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve raporlama sürecini kapsamaktadır. Tez alışmasında, P4C yöntem ve pedagojisi ile MEB müfredat yapısının derinlemesine ve ayrıntılarıyla incelenebilmesi için özellikle ana kaynaklardan oluşan bir literatür taraması yapılmıştır. Gerçekleşen bu literatür taraması sonrasında MEB'in ilkokul nc sınıfı ğretim programları nitel bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi yöntemi kullanılarak tez çalışması gerçekleşmiştir. Tezin ilk iki bölümünde P4C yöntemini ve MEB müfredatının yapısı sunulmuştur. Birinci bölümünde çocuklar için felsefe (P4C) metodunun tanımı, tarihçesi, amaçları, P4C yönteminin uygulama boyutu, öğretmenin

rolü ve yöntemin kurucusu olan Lipman'ın oluşturduğu tüm eğitim öğretim kademelerini kapsayan müfredat yapısı sunulmuştur. Tez çalışmasını ikinci bölümünde ise MEB'in öğretim program (müfredat) amacı, değerleri, yetkinlikleri ve felsefesi hakkında bilgi verilerek ve temel derslerin (Türkçe, Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi, Matematik) programları nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi yöntemiyle sunulmuştur. Tez çalışmasının üçüncü bölümünde ise çalışmanın araştırma yöntemi hakkında bilgi verilmektedir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise bu ilk iki bölümde gerçekleşen literatürlere ek olarak çocuklar için felsefe (P4C) yönteminin müfredatta uygulanması dahilinde öğrencilerin hangi açıdan gelişimlerini desteklediğini sunan makaleler, tezler, bu alana dair farklı vakıfların gerçekleştirdiği bilimsel araştırma ve bildiriler kullanılarak sunulmuştur. Bu akademik çalışmalarda genel olarak farklı ölçekler, gözlem formları, öğrenci deney ve kontrol grupları oluşturularak ölçek ve gözlem uygulamalarıyla nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Tezin bu bölümünde P4C yönteminin çocuğun akademik gelişimindeki desteğini sunan bilimsel literatürler dahilinde MEB'in sunduğu müfredat yapısı üçüncü sınıf temel derslerinin güncel öğretim programları baz alınarak uygunluğu ders başlıkları altında detaylı olarak incelenmiştir.

1.1. P4C Tarihçesi

Bu bölümde 1960'ların ortasında oluşmaya başlayan P4C yönteminin günümüze kadar oluşum sürecinden ve kurucusu olarak kabul edilen Columbia Üniversitesi'nde felsefe profesörü olan Matthew Lipman'dan kısaca bahsedilecektir.

Çocuklar için Felsefe 1970'lerde ABD'de Matthew Lipman (1922–2010) tarafından başlatılan “felsefe” ve “çocukluk” kavramları arasındaki ilişkiyi keşfetmeye adanmış bir eğitim programı olarak ortaya çıkmıştır. Okul çağındaki çocuklar için veya onlarla birlikte felsefe yapma teorisi, pratik olarak uygulanmaya başlandığında, eğitim alanında bu konuya hem ilgiyi hem de merakı artırmıştır. Ortaya çıkan söz konusu ilginin örnekleri, bu alanda artan sayıda yayınlanmış müfredat materyalinde, eğitim pratisyenlerinde, yöneticiler ve öğretmen eğitimcileri için düzenlenen pratik

felsefeye ayrılmış birçok atölye çalışmasında ve öğretmen yetiştirme kurslarında görülebilir.²

24 Ağustos 1923'te Amerika'nın New Jersey eyaletinde dünyaya gelen Lipman, Rusya göçmeni Yahudi bir ailenin üç çocuğundan biridir. Çocukluk ve gençlik yılları eğitim hayatını büyük ölçüde etkileyen Büyük Buhran (1929) ve İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) gibi büyük tarihsel olayların yaşandığı dönemlere denk gelir. "19 yaşına kadar felsefe sözcüğünü keşfetmemiştim, psikolojiyle anlamdaş, ezoterik bir şey olduğunu düşünüyordum"³ diyen Lipman lise mezuniyetinden sonra, 1943-45 yılları arasında orduya katılır. Orduda olduğu sırada, John Dewey'in (1859-1952) felsefesiyle tanışır. Genç bir piyade olarak spor çantasında Ratner'in *Intelligence in the modern World: John Dewey's philosophy* eserin taşırken bu süreçte California'da Stanford Üniversitesi'nde iki dönem öğrenci olur.

"20 yaşında bir asker- öğrenci olarak Stanford Üniversitesinden ayrılırken, felsefeyi uzmanlık alanı olarak seçmeye götüren büyük bir kafa karışıklığı içerisindeydim. Hala felsefenin ne olduğuna dair tam bir kavrayışım yoktu, ama Columbia Üniversitesinde felsefe bölümü olduğunu öğrenmiştim ve Columbia Üniversitesi yıllardır hayalini kurduğum New York şehrindeydi. Felsefe, okuma-yazma, konuşma-dinleme mi demektir? Hiçbir fikrim yoktu. Üniversitede okuma, New York şehrinde yaşama ve felsefe öğrenme vizyonumun gerçekleşmesi için savaşın sona ermesi gerekiyordu. Stanford'da okurken, Columbia'dan gelen arkadaşlarım vardı ve onların anlattığı hikayeler oraya gitme arzumu daha da tetiklemişti."⁴

Tüm bu süreçlerde Dewey'in felsefesi ile tanışan ve ondan etkilenen Lipman mühendislik yerine felsefe okumaya karar verir.⁵ 1946 yılında Lipman'ın ordudaki görevi sona erdikten sonra üniversite başvuruları yapar ve Columbia Üniversitesi'nden kabul alır. Columbia'da okurken, Dewey aracılığıyla pragmatizmin kurucusu Charles Sanders Peirce'in (1839-1914) felsefesiyle ve ayrıca George Herbert Mead'in (1863-

² Gregory, M. (2011). Philosophy for Children and its Critics: A Mendham Dialogue. *Journal of Philosophy of Education*, 45(2), 171.

³ Lipman, M. (2008). *A Life Teaching Thinking*: Institute for the Advancement of Philosophy for Children, 7.

⁴ Lipman, M. (2008). *A Life Teaching Thinking*: Institute for the Advancement of Philosophy for Children, 23.

⁵ Juuso, H. (2007). *Child, philosophy and education: discussing the intellectual sources of philosophy for children*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Universitatis Ouluensis, Oulu, 16.

1931) düşüncesiyle tanışır.1950'de Lipman Sorbonne'a bir hibe alarak eğitiminin son dönemini Viyana'da geçirir. İki yıl Avrupa'da kalır ve kıta felsefesine ilgi duymaya başlar.⁶

Lipman'ın eğitimin yeniden tasarlanması için kurduğu P4C metodunun temelinin atıldığı dönemler bu süreçlere denk gelmektedir. Lipman, 1950-60 yılları arasında yarı zamanlı olarak Columbia Üniversitesinde Uygarlık Tarihi dersleri verdiği sırada liselerde de dersler vermiştir. Hayatının bu döneminde Lipman, geleceğe baktığında ne iş yapacağını merak ettiğini fakat yapmak istediği şeyin, dünyaya anlamlı katkısı olan bir şey olmasını istediğini, bunu ne şekilde, nasıl yapacağı hakkında fikri olmadığını ifade etmiştir.⁷ Bu arayışının sürdüğü dönemin sonrasında, Lipman'ı eğitim üzerine düşünmeye ve yöntemini kurması için ilk adımları atmaya teşvik eden şeyin yaşadığı dönemdeki siyasi ortam olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Lipman, altmışların apokaliptik⁸ havasının onu bir şeyler yapma konusunda harekete geçirdiğini ifade eder. Bulunduğu dönemde meydana gelen Kennedy ve Martin Luther King suikastı, Vietnam Savaşı karşıtı gösteriler, üniversitelerdeki öğrenci hareketleri gibi bir dizi olayın toplumda keder ve güvensizlik yarattığını ve insanların bu olaylar karşısında yanlış giden şeyin ne olduğu ve bu şeyin nasıl düzeltileceğine dair fikir arayışında olduğunu tespit eder. Lipman ve ders vermeye devam ettiği Columbia Üniversitesindeki meslektaşları, çocukların yetersiz eğitim aldığından şüphe duyuyorlardı ve gelecek için bugünün nasıl iyileştirilebileceğini sorguluyorlardı.⁹ Öğrencilerin dört yıl boyunca felsefe eğitimi almasına rağmen yine de doğru sorgulama yapmada ve fikirlerini ifade etmede zorlandıklarını fark etmesi Lipman'ı felsefe eğitiminin daha erken yaşlarda verilmesi gereken bir eğitim olduğu düşüncesine götürmüştür.

⁶ Juuso, H. (2007). *Child, philosophy and education: discussing the intellectual sources of philosophy for children*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Universitatis Ouluensis, Oulu, 17.

⁷ Lipman, M. (2008). *A Life Teaching Thinking*: Institute for the Advancement of Philosophy for Children, 91

⁸ TDK kavramı insanlığı sonunu getirecek olan felaket ve kıyamet olarak tanımlamaktadır. Genellikle sinema ve edebiyat literatüründe kullanılan kavram, ütopyanın zıt anlamı olan distopyaya karşılık gelmektedir. Filmlerde salgın, nükleer felaket ve buzulların erimesi gibi konular ele alınırken bilim-kurgu öğeleriyle harmanlanmış olan bu tür hikayelerin çoğu gelecekte geçer.

⁹ Lipman, M. (2008). *A Life teaching thinking*: Institute for the Advancement of Philosophy for Children, 107.

İnsanlar arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan problemlerde ve problemlerin çözümünde temel noktanın bulunmasında ciddi sıkıntılar olduğunu, temel nokta bulunsa dahi bulunan söz konusu noktanın çözümü için gerekli olan doğru düşünme becerisinin insanların genelinde olmadığına inanan Lipman, P4C yöntemini kurmaya karar vermiştir. Columbia Üniversitesi'nde felsefe profesörü olduğu 1969'lu yıllarda Matthew Lipman, *Harry Stottlemeier's Discovery* adlı bir felsefi hikâye kitabı yazar.¹⁰ Görev yaptığı fakültede meydana gelen öğrenci ayaklanmalarından, fakülte idaresi ve öğrenciler arasındaki diyalog yeteneğinin eksikliğinden rahatsız olan Lipman, felsefi romanını, ergenlere üniversite öncesi dönemde doğru akıl yürütme ve uygun diyalog kurma biçimini öğretmek amacıyla yazmıştır.

Harry Stottlemeier's Discovery kitabını kullanarak ergenlerle yaptığı pilot uygulamasında, bu çalışmanın eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiğini tespit eden Lipman, odağını daha fazla materyal yazmaya doğru çevirmiştir. Yazdığı kaynaklar sadece çocuklar için romanları değil, öğretmenlere yönelik kaynak kitapları da içermektedir. Lipman, başlattığı bu çalışmayı Montclair State College'de sürdürmek için 1972'de Columbia Üniversitesi'nden ayrılır. Çocuklara felsefe vizyonunu vermekle ilgili düşüncesini Montclair Üniversitesindeki Profesör Ann Margaret Sharp ile paylaşır. Lipman bu tarihten itibaren Sharp ile birlikte çalışmaya başlamıştır. 1974 yılına gelindiğinde ise Montclair State Üniversitesi'nde The Institute for the Advancement of Philosophy for Children (IAPC) Enstitüsü kurulur.¹¹ Bu enstitüde Lipman ve Sharp, yeni felsefe müfredatı geliştirmek için eğitimci yetiştirme programları, materyal geliştirme çalışmaları gerçekleştirirler. Hazırladıkları bu programları geliştirmek, Amerika Birleşik Devletleri ve dünya çapında yaygınlaştırmak için çeşitli girişimlerde bulunurlar. Lipman'ın başlattığı *Çocuklar İçin Felsefe* hareketi, 1985 yılında Danimarka'da 20 ülkenin üyeliğiyle The International Council of Philosophical Inquiry with Children (ICPIC) konseyinin resmi açılışıyla daha da geniş sınırlara ulaşır.

¹⁰ Gregory, M. (2011). Philosophy for children and its critics: A Mendham dialogue. *Journal of Philosophy of Education*, 45(2), 173.

¹¹ Gregory, M. (Ed.). (2008). *Philosophy for children practitioner handbook*. Montclair: Institute for the Advancement of Philosophy for Children, 15.

Bugüne geldiğimizde IAPC, Misafir Akademisyen programıyla her yıl dünyanın dört bir yanından araştırma yapmak, müfredat geliştirmek ve okullardaki çalışmalarını gözlemlemek için gelen akademisyenlerle çalışmalarını devam ettirmektedir. Dünya genelinde kırktan fazla ülkede 75 bağlı merkezle iş birliği yapmaktadır.¹² Bugün çocuklar için felsefe alanı artık akademik ve akademik referanslara sahip bir alandır. Büyüyen bir ampirik araştırma grubu, programların çok boyutlu düşünmeyi, sosyal etkileşimi ve etik yargıyı öğretmedeki etkinliğini göstermekte ve bir eğitim metodu sunmaktadır. Bu eğitim metodu her ülkede kültür ve etkileşim farklılıklarından ötürü değişime uğrasa da pek çok ülkede okulöncesi eğitimden ortaöğretime kadar uzanan bir ders olarak uygulanmakta, konuyla ilgili akademik dergiler, teori ve uygulama kitapları yazılmaktadır. Ayrıca yöntem sadece felsefe öğretiminde değil, matematik, dil, sosyal bilimler, fen bilimleri gibi birçok disiplinin öğretilmesinde de kullanılmaktadır.

1.2. P4C Nedir?

Bu bölümde p4c'nin bir eğitim yöntemi ve kendine has bir pedagojisi olduğundan bahsedilecektir.

Kelime kökü olarak Eski Yunanca'da "sevmek" anlamına gelen *philein* ile "bilgelik" anlamına gelen *sophia* sözcüklerinin *philosophia* şeklinde birleşmesiyle oluşturulmuş olan felsefe, sözlük anlamıyla "bilgelik sevgisi", "bilgi sevgisi"dir.¹³ Felsefe erken dönemlerde tüm bilim ve disiplinleri içerirken, modern dönemlere yaklaştığımızda sosyoloji, psikoloji gibi alanların kendi başına bir disiplin olarak ele alındığını görmekteyiz. Bu alanların felsefeden ayrışması varlığı bir yönüyle ya da belirli bir bakımdan ele almalarıyla başlamıştır. Diğer bilimlerden farklı olarak felsefe, varlığı bir bütün olarak ele almakta ve varlığı varlık olmak bakımından incelemektedir.

Felsefeyi diğer disiplinlerden ayıran sadece varlığı bir bütün olarak ele alışı değil, aynı zamanda yöntem olarak da farklıdır. Özellikle somut gözlem ve deneylere dayanan pozitif bilimlerden farklıdır. Bilim dünyada yer alan şeyleri betimlerken, felsefe

¹² Gregory, M. (Ed.). (2008). *Philosophy for children practitioner handbook*. Montclair: Institute for the Advancement of Philosophy for Children, 16.

¹³ Ulaş, S., E. (2002). Felsefe sözlüğü. *Bilim ve Sanat Yayınları* içinde (1. bs., Cilt 1, 532.). Ankara.

sınıflandırır. “Bilim bilgi verirken felsefe bilginin ne olduğunu, neyi ve nasıl bilebileceğine dair yöntem sunar. Yani felsefe var olan şeylerle ilgili olarak akla dayanan bir açıklama sağlar; bilimlerin ayrı ayrı ele aldığı olgu sınıflarının tümünü birden açıklayacak en genel ilkelere ulaşmaya çalışır”¹⁴ ve kavram analizleri yapar. Felsefeyi genel olarak tanımlayacak olursak, bahsettiğimiz sınıflandırma ve kavram analizleriyle en genel ilkeye uyuşma gayretiyle insanın yaşamını, değerlerini ve amaçlarını sorgulayan, bu alanda insan yaşamının ve eylemlerinin kendilerine dayanacağı genel ilkelerin bilgisidir diyebiliriz. Felsefe bir disiplin olarak insan yaşamının ve eylemlerinin genel ilkelerini belirlerken alternatif yollar sunar. Filozoflar, tüm bunları yaparken kendi kanaatleri ve varsayımlarını değerlendirir, inceler ve toplumun genelde neyi kanıksadığını sorgular, bu yolla daha kapsamlı referans sistemleri hakkında yaratıcı teorik düşünceler üretirler.

“Filozofların dahil olduğu bu faaliyetler, felsefi eğitimin doğal bir sonucudur. Felsefi eğitim, insanları eleştirel sorgulamayla ilgilenmeye ve yaratıcı düşünmeye teşvik ettiğinde ve buna olanak tanıdığında başarılıdır.”¹⁵ Bu felsefi tutum eğitim hedefi olarak dikkate alındığında karşılaşılan soru, hangi eğitim metodolojisinin bu amaca ulaşmada yardımcı olacağı üzerine olacaktır.

Hangi öğretim metodolojisi amacına uygun şekilde en iyi fikirlerin üretilmesini ve devamlı sorgulamayı sağlayacak?

Aranan bu öğrenme metodolojisi felsefenin doğasını sunan çocuklar için felsefe P4C yöntemi ile karşılık bulmaktadır. Felsefenin doğasında olan ve en iyi öğreten metodoloji, sorgulama ve tartışmadır. Çocuklar için felsefe (P4C), çocukları felsefi düşünmeye teşvik etmenin metodolojisi ve günümüzde işlenen klasik felsefe tarihi dersine alternatif olması için geliştirilmemiştir. Bu nedenle günümüzde işlendiği şekliyle felsefe veya felsefe tarihi derslerinin kaldırılması gerekliliğini öne sürmemekle birlikte filozofların ve onların sistem ve görüşlerinin anlatıldığı bir felsefe tarihi dersi değildir. Yöntem, geçmiş filozofların oluşturdukları alternatif görüşlere maruz kalmanın yanı sıra çocukların anlamakta zorlandıkları konular ve kavramlara

¹⁴ Cevizci, A. (1996). Felsefe sözlüğü. *Ekin yayınları* içinde (3. bs., Cilt 1, 203.). Ankara.

¹⁵ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 102.

ilişkin diyaloglar içerir.¹⁶ Klasik bir ders müfredatında geçen herhangi bir konuya dair diyaloglarda kullanılan kavramlar bize bir sistemin değerlerini sunuyor olsa da çoğu kez kavramın tanımına veya var oluş amacına dair bir bilgi sunmaz. Örneğin, MEB ilk okul müfredatında hayat bilgisi dersinde veya aile içinde vb. saygılı olmaları söylenir ve saygı gerektiren davranışlar öğrencilere sunulur. Fakat öğretmenin inisiyatifi dışında saygı nedir? sorusu sorularak saygının ne olduğu çocuklarla kritik edilmez. P4C pedagojisi, çocukta bir kazanım olarak saygı davranışların sergilenmesi bekleniyor ise öncelikle davranış sisteminin temel kavramı (örnekte verdiği şekliyle saygı kavramının) çalışılması, kritik edilmesi gerekmektedir. Yöntemin pedagojisi Platoncu bir duruş ile öğrenimin dışardan genel bir veri ile değil, çocuğa doğru soruların sorulması sayesinde farkındalığın uyandırılmasıyla gerçekleşmektedir.

John Dewey'in pragmatizimden güçlü bir şekilde etkilenen ve eleştirel düşünme kavramına dayanan çocuklar için felsefe (P4C) eğitim yönteminin gelişmesine, çocuk kavramının yeniden ele alınması temel bir etkidir. Yöntem “felsefe”ve “çocukluk” kavramları arasındaki ilişkiyi keşfetmeye adanmış bir eğitim programı olarak ortaya çıkmıştır. Lipman, çocuğu cahil bir varlık olarak değil, zaten felsefi olarak akıl yürütme kapasitesine sahip rasyonel bir fail olarak yeniden düşünmenin gerekliliğini vurgulamıştır. Bu düşünce ile de çocuklar için felsefe metodunun temellerini atamıştır. Yöntem, felsefeyi çocuklar için sınıfta güç ve faillik ilişkilerini yeniden yapılandırmak ve bilinçli ahlakın kendini gerçekleştirmesini kolaylaştırmak amacıyla kişisel fikirler üzerinden iletişim kurmanın aracıdır.¹⁷ Belli yaş grubu çocuklarla veya gençlerle belli bir uyaran üzerinden (hikâyeler, mitolojiler, efsaneler, müzikler, filmler, diziler, romanlar) adalet, eğitim, ahlak, kurallar, özgürlük, iyi, kötü vb. kavramların felsefi tartışmalarının yapılmasıdır. Bu yöntem; çocuklara eleştirel düşünme ve felsefe yapma becerisini kazandırmak amacıyla bir uyaran üzerinden, olgusal bir soruyla felsefi bir problematiğe geçiş yapılarak uygulanır. İçinde felsefi problematiğin bulunduğu metinlerden yola çıkarak kendi ortaya koydukları kavramlar ve sorunlar üzerine çocukların düşünmeleri teşvik edilir.

¹⁶ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 80.

¹⁷Kennedy, D. ve Vansielegem, N. (2011). What is philosophy for children, what is philosophy with children—after Matthew Lipman. *Journal of Philosophy of Education*, 45(2), 173.

Lipman, her bir sınıfın soruşturan topluluğa dönüşmesini teklif eder.

“Felsefi bir soruşturmada önemli olan problematiğin fark edilerek özenle araştırılması, incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Lipman’a göre hangi ders olduğu fark etmeksizin sanat, biyoloji, tarih, matematik gibi tüm derslerde soruşturan topluluk ilkesiyle hareket etmelidir; her bir soruşturma nehre atılan bir taş, her soruşturan topluluk da atılan taşın etkisiyle yayılan, birbirini etkileyerek büyüten halkalar olmalıdır.” (Lipman, Philosophy Goes to School, s.20.)

Felsefe ve pedagojik yeterliliği olan doğru bir rehber eşliğinde her yaştan topluluk için felsefe yapmak mümkündür. Fakat bunun erken yaşta başlaması, çocukların zihinsel ve duygusal gelişimleri açısından oldukça önemlidir. Çocukta aklı doğru kullanma ve felsefe yapma becerisinin kazanımı için çocuğun erken yaşta yöntemle tanışması gerekmektedir. Çünkü gençlerin ve çocukların zihinleri henüz çok sayıda yargıyla kuşatılmadan, zihnin yargıları nasıl işleyeceğine dair bir donanıma sahip olması gerekmektedir. Buna göre, felsefe yapmak bir amaçtır ve bazı bilişsel ve sosyal becerilerin (eleştirel, yaratıcı, iş birliğine dayalı, özen gösteren düşünme) kazanımını sağlar. Bilişsel beceri kazanımlar, çocukta yaratıcı ve eleştirel düşünmeyi amaçlayan kazanımlarken; sosyal beceri kazanımları, çocukta iş birliğine dayalı çalışma yapmak, karşı tarafa saygı duymak ve karşı tarafı önemsemek gibi kavramları temel alan, özen gösterici becerilerini meleke haline getirmeyi amaçlayan kazanımlardır. Yöntem, bu dört temel kavram (eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, işbirliği, özen gösterme) çerçevesinde soruşturan topluluğu oluşturmayı hedeflemektedir. Yöntemdeki edinilen soruşturan topluluğu oluşturmada eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileriyle amacın soruşturma kısmına hizmet ederken iş birliğine dayalı çalışma ve özen gösterme becerileri de hedefin toplum olma kısmına hizmet etmektedir.

Bunlarla birlikte felsefe yapmak bir araç olarak bazı felsefi soruları, kavramları ve tartışmaları daha iyi anlamayı sağlar. Başka bir deyişle, yöntemin birincil hedefi felsefe yapmayı erken yaşlarda çocuklara bir meleke olarak kazandırmak ve öğretmek, ikincil hedefi ise felsefe yaparken kaçınılmaz olarak bahsi geçen felsefe içeriğini öğretmektir.

Lipman, çocuklar için felsefeyi yalnızca bir öğretim metodu olarak değil, eğitim sistemini dönüştürecek soruşturma-temelli eğitim stratejisinin bir parçası olarak

tasarlar. Ayrıca bu sistemi tasarlarırken eğitim sistemindeki onarıcı yaklaşımların başarısızlığına değinmiştir. Ona göre, çözüm mevcut sistemi onarmak olamaz, aksine onarmayı bırakıp yeni bir sistemin inşa edilmesi gerekmektedir. Lipman, eğitim sistemini yeniden tasarlamak yerine onarmaya yönelik tercih ve faaliyetlerin şöyle bir sonuç vereceğini iddia etmektedir: ona göre onarma işlemi işe yaramadığı zaman, yetersiz onarımları telafi edici yaklaşımlar ortaya çıkar ve bu durum daha sonra bir döngünün oluşmasına sebep olur. Lipman, oluşan söz konusu döngüdeki başarısızlığın mevcut eğitim sistemindeki başarısızlığın temel kaynağı olduğunu ifade eder. Ona göre, eğitim sistemindeki temel tasarımın hatası incelenmeden, sürekli yapılan onarım çalışmalarının beraberinde getirdiği büyük meblağlar harcanarak sistemin ve telafi edici girişimlerin verimsizliği bizi esas kaynak problemden uzaklaştırmaktadır.

Lipman için eğitim sistemindeki yeniden tasarımın genel amacı, (değerleri bütünüyle araçsal ve dışsal olan bir sistemin aksine) maksimum içsel değere, maksimum anlamlılık ve rasyonelliğe ve maksimum metodolojik birlik ve tutarlılığa sahip bir eğitim sistemi olmasıdır.¹⁸ Onarıcı yaklaşımları yara bandına benzeten Lipman, bu onarıcı yaklaşımlar işe yarasa bile sistemi ufak manada iyileştirecektir fakat eğer gerçek problem bir iç yaralanmaysa hem onları keşfetmemizi engelleyecek hem de uzun vadede büyük zararlar ve oldukça riskli durumlar oluşturacaktır. Bu sebeple Lipman'ın, çocuklar için felsefeyi sadece bir öğretim metodu olarak tasarladığını düşünmek doğru olmayacaktır. Çünkü o, p4c'yi eğitim sistemini dönüştürecek soruşturma-temelli eğitim stratejisinin bir parçası olarak tasarlayarak eğitim sistemindeki kaynak problemi çözmeyi amaçlamıştır. Fakat bugün dünyada birçok yerde uygulanan bu çalışmaların tümünün bu ilkedan hareketle gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir. Çağın değişen koşulları, ülkelerin eğitim sistemi, kültürel yapılar ve ülkelerin temel değerlerindeki farklılıklar gibi birçok değişken dikkate alındığında, yöntemin uygulanma şekli ve amaçlarında farklılıklar gözlemlenebilmektedir.

“Klasik eğitim sisteminin yarattığı en büyük hayal kırıklığı, akla uygunluk (reasonableness) idealine yaklaşan insanlar yaratma konusundaki başarısızlığıdır... Çocukların akla uygun olmayan kurumlar içerisinde akla uygun davranmalarını bekleyemeyiz... Mevcut ders programında, öğretim yönteminde, öğretmen eğitiminde, teste dayalı eğitim anlayışında akla

¹⁸ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 3.

uygun bir düzen inşa etmemiz gerekiyor... Kendimize sormamız gereken şey şu; nasıl bir dünyada yaşamak istiyoruz, böyle bir dünyanın ortaya çıkması için nasıl bir eğitime ihtiyacımız var, böyle bir eğitimin ortaya çıkması için nasıl bir ders programı oluşturmamız gerekiyor.”¹⁹

Farkındalığı gelişmiş, çok çeşitli kültür ve değer yapılarındaki bireylerin beraber barış içinde yaşayabildiği bir toplum olmak, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisine sahip, problem çözmede işbirliğiyle çalışma kabiliyeti gelişmiş ve ötekine saygı ve değer sunabilen bireylerin varlığıyla mümkündür. Bu profile sahip bireylerin yetişmesinde kuşkusuz ki eğitim önemli bir yere sahiptir. Kavramların ve tartışmaların olduğu her disiplinde ve konu alanında kullanılmak üzere tasarlanan çocuklar için felsefe, felsefi soruşturma yapmayı eğitim alanına taşıyan, şahıslarda düşünmeye ve birlikte yaşamaya dair becerilerin gelişimini amaçlayan bir eğitim yöntemidir. Yöntem 1960’ların ortalarından beri dünyanın birçok yerinde uygulamalar, saha çalışmaları, akademik araştırmalar, öğretmen eğitimleri, konferanslar ve yayınlarlar vererek gelişmeye devam etmektedir²⁰.

1.3. Çocuklar İçin Felsefe (P4C) Yöntemin Amacı

Çocuklar için felsefe programının temel amacı, çocukların akıllı doğru kullanma ve doğru düşünme becerisi kazanmalarına için yardımcı olmaktır.²¹ Lipman, *Philosophy in the Classroom* adlı eserinde yöntemin amacını beş temel başlıkta toplamıştır. Söz konusu başlıklar aşağıda sırasıyla akıl yürütme becerisini geliştirme, yaratıcılığı geliştirme, kişisel ve kişiler arası ilişki becerisini geliştirme, etik anlayışı geliştirme ve tecrübe anlam bulma becerisini geliştirme şeklinde şemalandırılmıştır. Bu beş temel amaç kendi içinde şu şekilde alt başlıklar içermektedir:

1. Akıl yürütme becerisini geliştirme
 - 1.1. Akıl yürütme ve çıkarım yapma
 - 1.2. Tekil algı çıkarımlar yapabilme
 - 1.3. Mantıki çıkarımlar yapabilme
 - 1.4. Tutarlılığı fark etme

¹⁹ Lipman, M. (1988). *Philosophy Goes to School*, Philadelphia: Temple University Press. 16-17.

²¹ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 53.

- 1.5. Sınıflandırma yapabilme
- 1.6. Bağlantıları fark etmek ve çıkarım yaparken kullanma
2. Yaratıcılığı geliştirme
3. Kişisel ve kişiler arası ilişki becerisini geliştirme
4. Etik anlayışı geliştirme
5. Tecrübeye anlam bulma becerisini geliştirme
 - 5.1. Alternatifleri ortaya çıkarma, anlama
 - 5.2. Tutarsızlığı fark etme
 - 5.3. Tutarlılığı fark etme
 - 5.4. İnançlar için gerekçeler sunmanın imkânı ve gerekliliğini fark etme
 - 5.5. Kapsamlılığını fark etme
 - 5.6. Durumları ve karar verme süreçlerini fark etme
 - 5.7. Parça- bütün ilişkisini fark etme.

1.3.1. Akıl Doğru Kullanma Becerisi

Aklı doğru kullanma becerisi diğer bir deyişle mantık/akıl yürütme becerisi daha önce sıralanan becerilerin temelinde yer almaktadır. Bu becerinin gelişmediği durumlarda diğer becerilerin gelişmesinde aksaklık görülecektir. Bu sebeple yöntemin temel amacı, daha önce ifade edildiği gibi çocukların doğuştan sahip olduğu akıllarını başkasının kılavuzluğuna ihtiyaç duymadan kullanma becerisini geliştirmektir. Bu beceri sağlıklı bir şekilde geliştikten sonra diğer becerilerin gelişmesi daha hızlı ve güçlü olacaktır. Yöntem, çocuklar için önemli kavramları tartışırken onların düşünmesini sağlayarak, muhakeme yeteneklerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır.

Lipman, dil ve düşünce arasındaki ilişki sebebiyle, eleştirel ve yaratıcı düşünme için gerekli becerilerin dil sayesinde edinildiğini savunmaktadır.²² Dilin gelişmesi, kullanım kalitesi ve niceliği, zihnin gelişmesi ve zihnin dış dünya ile uyumlu bir temas sağlaması açısından etkin bir role sahiptir. Bu sebeple daha sonra değineceğimiz kritik çemberlerinin gerçekleşmesi dilin kullanımıyla birlikte, aklın işleyişine dair deneyimleri arttırarak aklın gelişmesini sağlayacaktır. Bu deneyimler çocukların iletişim becerilerini kazanmalarını sağlamaktadır. Lipman, özellikle erken yaşlardaki

²² Trickey, S. ve Topping, K. J. (2004). 'Philosophy for children': a systematic review, *Research Papers in Education*, 19(3), 369.

felsefe eğitiminin, dil edinimi üzerinde oldukça büyük bir etkiye sahip olduğunu düşünmektedir.

1.3.2. Yaratıcı Düşünme Becerisi

Lipman'ın klasik eğitimde eleştirdiği noktalardan biri de çocuklarda mantıki yeterliliğin gelişebilmesi için hayal gücünün bastırılması gerekiyormuş gibi bir algı ve eylemin olmasıdır. Lipman bu inancın aksine, iki becerinin birbirinin zıttı değil, aksine birbirini besleyen iki yeterlilik olduğu kanaatindedir. Çocuklar için felsefe programında benimsenen yaklaşım, mantıki düşünmenin yaratıcı etkinlikler aracılığıyla teşvik edilebileceği ve diğer taraftan yaratıcılığın mantık yeteneğinin geliştirilmesiyle arttırılabileceği şeklindedir. Söz konusu her iki yeterlilik birbirleriyle çok yakından ilişkili ve aralarında güçlü bir bağ vardır.²³

1.3.3. Kişisel ve Kişiler Arası İlişki Becerisini Geliştirme

Bir çocuğun yaşama dair kişisel kimliği, kariyeri, bir yetişkin olarak gelecek yaşam tarzı, akran ilişkileri ve eğitim gibi konular hakkında hissettiği kafa karışıklığı, onun kendi hayatının temel doğrultusunu düşünmeye ve analiz etmeye teşvik edilmesiyle ortadan kaldırılabilir. Lipman'a göre, bu teşvikin gerçekleşmesi ancak çocukların yaşadıkları yaşam tecrübelerinin önemli yönleri üzerinde düşünmeleriyle sağlanabilir. P4C yönteminin, geçmiş filozofların oluşturdukları alternatif görüşlere çocukları maruz bırakmasının yanı sıra çocukların anlamakta zorlandıkları konular ve kavramlara ilişkin diyaloglar içermesi bu teşvikin gerçekleşmesini mümkün kılar.

1.3.4. Etik Anlayışın Gelişmesi

Yöntem, çocukları etik bir anlayış geliştirmeye teşvik ederken, yapmayı tasarladıkları şey ve onu yapmayı tasarladıkları durum arasındaki ilişkiyi görmelerine yardımcı olmayı amaçlar. Çocuklara bir olgunun ahlak bakımından uygunluğunu, olgunun parça ve bütün arasındaki ilişkisini değerlendirebilme becerisi verilmesi

²³ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 64.

amaçlanmaktadır. Böylece çocuklar bir eylemde bulunmaya hazırlanırken, bu eylemin uygun olup olmadığını fark etmeye başlayacaktır. Bu yolla, çocukların yaptığı eylemlerin etik yönlerine karşı duyarlı hale gelmeleri beklenmektedir. Belli bir eylemin (başkaları için, kişinin kendisi için, kişinin içinde yaşadığı toplumun kurumları için) sonuçlarının daha ayrıntılı incelenmesi, kişinin ilk yargısını değiştirmesine yol açabilir. Fakat ahlaki bir durumun genel hatlarına ve tasarlanan eylemin bu yapıya (“doğru” veya “yanlış” şekilde) nasıl uyacağına dair hassas bir farkındalık, etik bir eğitimin temel hedeflerinden biri olmalıdır.

Çocuklar için felsefe programı, parça-bütün anlayışının geliştirilmesini vurguladığı zaman, çocuğun etik bir birey olarak gelişimine etkin bir biçimde katkı sağlamayı amaçlar.²⁴ Bir olguya bakarken, ahlaka dair kanaatin doğru veya yanlış olmasını sadece olayın kendisine bakarak değil, olayın öncesi- sonrası, kişiler, zaman, durum, şartlar gibi diğer parçaların bütünlükle olan ilişkisi üzerinden değerlendiririz. Yani sadece parçayı değil, parçanın bütünlükle olan ilişkisini göz önüne alırız.

1.3.5. Tecrübeye Anlam Bulma Becerisini Geliştirme

Lipman’a göre, çocukların yaşadıkları yaşam tecrübesinin önemli yönleri üzerinde düşünme ihtiyacına, genel olarak yetişkinler küçük formüller vererek çocuğun sorunlarını ortadan kaldıracaklarını düşünürler. Lipman, yetişkinlerin çocukların açıklamalardaki terimleri ve kavramları anladıklarını varsayarak, çocuklara açıklamalar yapmalarını ve emirler vermelerini hatalı bir tutum olarak ele alır. Çünkü çocuğun kendini ifade ederken kullandığı dil ve kavramlar yetişkin terminolojisinden farklıdır. Çocuklar için felsefe yöntemi, çocuğun kendi sorununun çözümünü dışardan değil, kendine yönelik düşünmeye teşvik edilmesi ve kendi yaşam felsefesinin esaslarını keşfetmesi yoluyla bu sorunu kendi içinde aşabilmesi için ihtiyaç duyduğu donanımı veren bir yöntemdir. Bu şekilde çocukların kendi kimliklerine dair daha sağlam bir anlayış geliştirmeleri sağlanmaktadır.²⁵

²⁴ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 66.

²⁵ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 67.

Bu amaçların hepsi temelde, birey ve toplum bazında olmak üzere iki boyuta indirgenebilir. Yöntemin birey bazında temel amacı, akli doğru kullanma becerisini sağlayarak analitik düşünebilen bireyler yetiştirmek iken; toplum bazında temel amacı ise demokratik bir toplum yapısının oluşmasına hizmet etmektir. Birey bazındaki amaç yani akli doğru kullanma becerisi, bilişsel kazanımları içermektedir. Bu bilişsel amaçlar çocukta zorlayıcı, disiplinli düşünme ve yapılandırılmış etkileşim yoluyla zihni çalıştırmayı amaçlamaktadır. Bilişsel kazanımlar aynı zamanda bireyde demokratik karar verme süreçlerini öğretmek gibi sosyal bir amacı da içermektedir. Dolayısıyla yöntemin amaçları iki temel boyuta indirginebilmektedir.²⁶ Yöntem, bireysel boyutta soruşturmayı ve akli doğru kullanmayı, toplumsal boyutta da toplumun kendisine yönelik demokratik bir yapıda dönüşüm hedeflemektedir. Böylece genel perspektifte yöntemin temel amaçlarından biri esasında soruşturan topluluğun kurulmasıdır. Fakat bu soruşturan topluluk yöntem bazında en temel de akli doğru kullanan birey/bireyleri arzulamaktadır. Bu bireyler sayesinde küçük çemberlerde yapılan felsefe çalışmaları genişleyerek toplumun geneline yayılacak ve toplumsal bir dönüşümü gerçekleştirmiş olacaktır. Bu iki boyuttaki amaç dört kavram bazında açıklanmaktadır. Bu kavramlar; eleştirel düşünme, yaratıcılık, işbirliğine dayalı çalışma ve diğerine karşı özen gösterici çalışma becerisidir. Bu kavramlardan eleştirel düşünme ve yaratıcılık bilişsel boyuttaki kazanımlar gerçekleşmesine hizmet ederken işbirliği ve özen gösterici çalışma becerisi de sosyal boyuttaki kazanımların gerçekleşmesini sağlamaktadır. Daha net ifade edebilmek adına aşağıdaki Tablo 1.1.'de özet niteliğinde bir kazanım şeması verilmiştir.

Tablo 1.1. Çocuklar için Felsefe Kazanım Şeması

SORUŞTURAN	TOPLULUK	
<i>Bilişsel boyuttaki kazanımlar</i>	<i>Sosyal boyuttaki kazanımlar</i>	
-Yaratıcı düşünme -Eleştirel düşünme -Analitik düşünme	-İşbirliğine dayalı çalışma -Diğerine karşı özen gösterici tutumlar	-Kişisel ve kişiler arası ilişki becerisi -Etik ve ahlak dair anlayış gelişmesi -Tecrübede anlam bulma becerisinin gelişmesi - Kendine dair farkındalığın artışı

²⁶ Haynes, J. (2002). *Children as philosophers: learning through enquiry and dialogue in the primary classroom*. Canada: Routledge Falmer. 12.

Lipman tarafından “sınıfi soruşturan topluluğa dönüştürme” olarak tanımlanan bu projesi sınıf içindeki kk çemberin sorgulayarak birlikte öğrenmeyi temel alan diyalojik bir eğitim yaklaşımı benimser. Böylece yöntem, içinde düşünme, paylaşma ve zen gösterici bir iş birliği deneyimine dayanır.²⁷

1.4. Yöntemin Uygulama Boyutu

Çocuklar için felsefenin, öğrencilerin çeşitli yaşam tarzlarından ve tecrübelerinden bahsettikleri, neyin önemli olduğuna dair farklı inançların açık bir şekilde ifade edildiği ve çok sayıda farklı düşünme tarzının kmsenmesindense, doğası gereği değerli kabul edildiği heterojen bir sınıf ortamında gelişmesi beklenir. Çocuklar için felsefe oturumunda sağlam argümana sahip yavaş düşünen bir ğrenci, görüşlerini hızlı ve açık bir şekilde sunan çocuklardan daha az sayı görmemelidir. Lipman’a göre, çocuklar için felsefe oturumunda çocuklar arasında inançlarını analitik bir şekilde elde eden çocuğa, inançlarını sezgisel ve kuramsal olarak elde eden çocuğa göre ne daha az ne de daha fazla sayı duyulmalıdır. Ancak bu sayede sınıftaki çeşitli düşünme tarzları, farklı insanların geçmişleri, değerleri ve yaşam tecrübeleri ile birleştiğinde, bir soruşturma topluluğu oluşacaktır. Problemlere yönelik geniş çapta farklı yaklaşımlar açıkça kabul edildiğinde, haksız rekabet azalır ve farklı katılımcıların katkıları memnuniyetle karşılanır.²⁸

Doğru akıl yürütme melekesinin gelişmesi için felsefe çocuklara klasik bir ders formatında sunulsaydı yani basitçe mantıki çıkarımın ilkelerinin ve kurallarının ğretildeği bir ders olsaydı, pek çok öğrencinin nefret ettiği sıkıcı bir ders olurdu. Klasik eğitimde yapılan akıl yürütme nedir, mantıki çıkarım nasıl yapılır gibi sadece soruların kritik edildiği şekilde sunulması yerine, akıl yürütme bir ocuk romanı aracılığıyla sunulsa ve çocuğa sunulan bu romanın felsefi problematiği çevresinde akıl yürütmeye dair uygulamalar gerçekleştirilse ocuk için ders çok daha cazip hala gelecektir.

²⁷ Erdoğan, P. (2018). *ocuklarla felsefe yaklaşımının düşünsel, tarih ve sosyal temelleri üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 37.

²⁸ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 103.

Uygulamalar ile öğrenilen bu akıl yürütmenin daha geniş bir bağlamda insanın hayatında ne kadar değerli olduğu gösterilebilirse, o zaman akıl yürütme ilkelerinin öğrenilmesinin önemi çocuğun dünyasında doğrudan anlam bulacaktır.²⁹ Bir uyarın üzerinden felsefi bir problematiği kritik ederek gerçekleştirilen derslerde, öğretmen aracılığıyla çocuk mantık ilkelerini farkında olmasa da uygulayarak meleke haline getirecektir. Bu sayede çocuklar bir derste öğrenilen akıl yürütmenin diğer derslerdeki akıl yürütmede devam ettiğini, akıl yürütmenin sadece bir konuyla sınırlı olmadığını ve okulda olduğu kadar oyun parkında ve okul sonrasında da yararlı olduğunu keşfedeceklerdir. Yöntem en temelde bunu amaçlamaktadır.

Uygulama aşamalarında ülkelerin değerleri ve eğitim tarzlarına göre yöntemin gerçekleştirilmesinde farklılıklar görülse de çocuklar için felsefe oturumu temelde şu beş aşamadan oluşmaktadır:

1. Teşvik (Uyarın): Öğrenciler felsefi bir hikâye, roman bölümü, fıkra, film gibi bir uyarın okur canlandırır ya da izler.
2. Felsefi gündem (Temel soru): Felsefi bir problematik sunan bu uyarın üzerine öğretmen ya da öğrenciler tarafından tartışılması için temel bir soru sorulur ve bu soru tartışma gündemi haline getirilir.
3. Diyalog: Öğrenciler uyarın aracılığıyla sunulan temel soruyla bir araştırma topluluğu olarak tartışır. Olası cevapları düşünürler ve cevaplarını netleştirmek ve emin olmak için test ederlerken, felsefe eğitimi olan bir yetişkin diyalogu kolaylaştırır ve onun kılavuzluğuyla tartışma sürdürülür. Tartışma, o okumanın gündemi bitene kadar sürer.
4. Değerlendirme: Her oturumun sonunda, kolaylaştırıcı yani felsefe eğitimi olan yetişkin gerçekleşen kritik hakkında toparlayıcı bir öz değerlendirmede bulunur.

²⁹ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 65.

5. Felsefi Alıştırmalar ve Aktiviteler: Kritik sonunda öğretmen (kolaylaştırıcı) gerçekteşirilen felsefi soruşturmayı pekiştiren bir aktiviteye çocukları yönlendirir. Bu çalışma devam eden sorgulamanın bir parçası olarak öğrencileri diyalojik olmayan bir felsefi aktivitededir. Bir araştırma, drama, sanat projesi gibi türlerden birinden yararlanılarak yapılabilir.

1.4.1. Birinci Adım: Teşvik (Uyaran)

Öğrencileri felsefi çalışmalara teşvik edecek uyarıcı materyaller bulmak, P4C metodunun çok önemli bir unsurudur.

Felsefe çemberi, öğrencinin yüksek sesle felsefi bir hikâyeyi okuması veya canlandırmasıyla başlar. Burada uyaran hikâyeye olmak zorunda değildir. Film, oyun, fıkra, oyuncak, düşündürücü bir edebiyat parçası, güncel bir olay gibi birçok şey uyaran olabilir. Önemli olan uyarının felsefi bir problem taşıyor olması ve pedagojik olarak grubun yaşına uygun olmasıdır. Bunlarla beraber en temelde uyaran tercih edilirken, çocukların yaşam durumlarında felsefi sorunları özellikle ahlak boyutunda felsefi problematikleri keşfetmesini sağlayacak bir hikâyeye sahip olmasına dikkat edilmelidir. Lipman, anaokulundan on ikinci sınıfa kadar uyarıcı olarak kullanılmak üzere öğrenciler için romanlar ve öğretmenler için kılavuzlardan oluşan sistematik bir müfredat hazırlamıştır. Söz konusu müfredatın neleri içerdine dair detaylar tezin ilerleyen bölümlerinde verilecektir.

1.4.2. İkinci Adım: Felsefi Gündem (Temel Soru)

Felsefi bir hikâyeye veya başka bir uyarı paylaşımıyla başlayan felsefe çemberi, daha sonra öğretmen tarafından belirlenen bir temel soru veya öğrencilerin işbirliği yaparak tartışmak istedikleri konuların belirlenmesiyle devam eder. Bu noktada dikkat edilmesi gereken şey, öğrencilerin işbirliği yaparak uyarının içinde barındırdığı tartışılabilecek soruları tespit etmesi ve seçmeleri küçük yaş gruplarında zorlayıcı olabilmektedir. Bundan dolayı özellikle lise ve ortaokul öncesi gruplar için öğretmenin uyaran bağlamında felsefi bir kritik oluşturmaya adım atmaya sağlayacak temel bir soru sormasıyla gündem oluşur. Bu genellikle tartışma sorularının bir listesini yaparak gerçekteşirilir. Öğrencilerin sorularının, hikâyenin kendisi hakkında değil, hikâyenin

temelde işaret ettiği felsefi gündemi yakalayacak ve öğrencileri düşündürmeye teşvik edecek veya merak etmelerini sağlayacak yapıda olması önemlidir. Bu noktada kolaylaştırıcı, öğrencilerin felsefi soruları dile getirmelerine veya orijinal sorularını daha felsefi sorulara dönüştürmelerine yardımcı olmalıdır.

1.4.3. Üçüncü Adım: Diyalog

Uyaran paylaşıldıktan ve temel soru sorularak gündem öğrencilere sunulduktan sonra, felsefe oturumunun geri kalanında öğretmen ve öğrenciler sorular üzerinden bir felsefi araştırma topluluğu olarak kritiği gerçekleştirir. Yöntemin amaçlarında bahsedilen soruşturma topluluğu bir yönüyle araştırma topluluğudur. Bu araştırma topluluğuna katılmak, gençlerin hipotezler oluşturma, terimlerini netleştirme, hipotezlerinin geçerliliği için gerekçelendirme yapabilme ve sunma, doğru soruları sorabilme, örnekler ve karşı örnekler sunma, birbirlerinin varsayımlarını sorgulama, çıkarımlarda bulunma ve sorgulamayı takip etme gibi önemli bilişsel hareketlerin gelişmesini ve gerçekleşmesini sağlar.³⁰

Bununla beraber sorgulamalar öğrencilerin kendi bakış açılarını paylaşmalarını, birbirlerini dinlemelerini, karşısındakinin vücut dilini okumalarını, meydan okumalarını ve birbirlerinin düşüncelerini geliştirmelerini, eksik bakış açılarını aramalarını ve kendi fikirlerini yeniden oluşturmalarını sağlayarak sosyal boyutta becerilerinin gelişmesini sağlar. Bu tür anlamlı sınıf diyalogu, çoğu öğrencinin karşı konulmaz bulunduğu bir şeydir. Öğrenciler katılmadan, kendi gibi düşüneni desteklemekten kendilerini alamazlar. Bu şekilde, bilişsel ve sosyal beceri, izole alıştırmalar yerine doğal olarak ve bağlam içinde öğrencilere uygulamalı bir felsefe oturumuyla kazandırılmış olur.

Felsefi diyalog gerçekleşirken dikkat edilecek önemli hususlar *Practitioner Handbook* kitabında aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.³¹

³⁰ Gregory, M. (Ed.). (2008). *Philosophy for children practitioner handbook*. Montclair: Institute for the Advancement of Philosophy for Children. 10.

³¹ Gregory, M. (Ed.). (2008). *Philosophy for children practitioner handbook*. Montclair: Institute for the Advancement of Philosophy for Children. 10

- Birbirine saygı duyma: Katılımcılar birbirini dikkatle dinler. Birbirlerine fikirlerini ifade etme konusunda yardımcı olurlar. Her kişinin görüşleri ciddiye alınır. Başkalarının görüşlerine saygıyla meydan okunur. Felsefe oturumuna katılanların çoğunun tartışmaya katkıda bulunduğundan emin olunmalı.
- Pek çok farklı türde fikrin sunulması: Terimler netleşir, geçerli sebepler vermeye dair farkındalık kazanılır, örnekler ve karşı örnekler sunulmasını sağlar, katılımcıların varsayımlar oluşturmasına teşvik eder, çıkarımlar yapılır, hipotezler oluşturulur, kurulan varsayımlarla olası sonuçlar hayal edilerek yaratıcı düşünmenin gelişmesi desteklenmiş olur, bakış açılarındaki eksiklerin fark edilmesini sağlar... tüm bunlar esasında katılımcıların birbirimizin fikirlerini geliştirmesini sağlar.
- Soruşturmanın ana temasının farkında olup nereye gittiğini yani soruşturmanın kendisini takip etmek
- Kendi düşünce sürecimizin farkında olmak (meta-biliş). Ne düşünüyordum, fikirlerimin değişimi nasıl oldu, değişen şey ne oldu, düşünce sürecimin seyri hakkında farkındalığa sahip olmak ve değişimi takip etmek.

1.4.4. Dördüncü Adım: Değerlendirme

Değerlendirme aşamasında yani felsefe oturumunun sonunda, felsefe öğretmeni kritik hakkında toparlayıcı bir öz değerlendirmede bulunur. Bu öz değerlendirmedeki amaç soruşturmanın gündemini oluşturan felsefi soruya nihai bir cevap vermek değil, çocuklarla yürütülen felsefe kritiğini hangi soru ile başlayıp öğrencilerden gelen soru ve cevaplar doğrultusunda ortaya çıkan fikirleri ve çatışmaları yani kritiğin baştan sona nasıl ilerlediğini toparlamaktır. Bu sayede süreçte kopmuş çocukların zihinlerindeki dağınıklığın toparlanması sağlanır. Oturumun sonunda gerçekleşen bu değerlendirmeden sorulan sorular için nihai cevaplar bulmak ya da topluluk arasında tam bir anlaşmaya varmak beklenmemelidir. Sadece sürece dair toparlayıcı bir sunuş ile çocuklarda farkındalık sağlanmaktadır. Değerlendirme, çocukların kendi zihinsel süreçlerini fark etmeleri için de gerçekleşmektedir. Bu öz değerlendirme için çocuklara oturumun bu aşamasında şu sorular sorulabilir.

- Sunduğumuz görüşlerimiz için yeterli gerekçelendirmeler yapabiliyor muyuz?
- Birbirimizi dinliyor muyuz?
- Konuya sadık kalabildik mi?
- Birbirimizin fikirlerini geliştirebildik mi?
- Birbirimizi yeteri kadar eleştirebildik mi?
- Aynı görüşte olmadığımız kişilere fikrimize dair yeterli gerekçelendirmeleri yapabildik mi?
- Birbirimizi eleştirirken veya yanlışı fark ettirmeye çalışırken doğru üslubu kullanabildik mi?
- Felsefe zamanımız ilginç miydi yoksa önemli miydi?
- Fikrimizi değiştirdik mi?
- Felsefe oturumunun başındaki ile sonundaki fikrimiz aynı mı?
- Fikrimizi değiştiren şey ne oldu?
- Fikrimizi değiştirmeyen ve ona dair emin kılan temel gerekçemiz ne oldu?

1.4.5. Beşinci Adım: Felsefi Alıştırmalar ve Aktiviteler

Felsefe oturumlarında öğrencilerin zihinlerinde ele alınan felsefi gündeme dair bütünlüğü sağlamanın bir yolu da öğretmenin değerlendirme sonunda etkinlikler, felsefe alıştırmaları ve tartışma planları sunmasıdır. Oturumda ele alınan uyarının, örneğin roman için hazırlanmış alıştırmaların olması, soyut olarak ele alınan problematiğin somut bir çalışmaya dönüşmesiyle özellikle küçük yaş grubu öğrenciler için daha anlamlı hale gelir. Alıştırmalar, öğrencilere belirli türde felsefi veya düşünme “hareketleri” yapma alıştırmaları verir. Öğretmen tarafından hazırlanan tartışma planları, onları belirli bir felsefi kavramın sistematik olarak araştırılmasına yönlendirir. Dolayısıyla bir felsefe oturumunda dört aşama tamamlandıktan sonra, öğretmen öğrenciler için bir ek düşünme alıştırmaları veya önemli bir felsefi kavram üzerinden bir tartışma planı hazırlayıp öğrencileri sonuçları devam eden araştırmanın bir parçası olarak tartışılması gereken, diyalojik olmayan bir felsefi aktiviteye yönlendirmiş olur.³² Böylece oturum sonuçlanmış olsa bile aslında bir sonraki felsefe oturumuna kadar devam eden bir aktivite ile tartışmanın zihinsel süreci zamana yayılmış bir hal alır. Böylece öğrenci, felsefeyi sadece belirli bir zamanla ve belirli bir

³² Gregory, M. (Ed.). (2008). *Philosophy for children practitioner handbook*. Montclair: Institute for the Advancement of Philosophy for Children. 11

mekanla sınırlı sınıf içi gerçekleştirilen bir aktivite olarak değil, yaşamın içinde deneyimlemiş ve farkındalığını kazanmış olur.

Felsefe alıştırmaları ve aktivitelerine bir kaç örnek şöyle sıralanabilir:

- Felsefe oturumunda ele alınmış gündemi pekiştirecek pratik bir deney.
- Aile, arkadaşlar ve topluluk üyeleriyle felsefi sorular hakkında röportajlar.
- Felsefi tartışmalar üzerine kütüphane ve internet araştırması.
- Felsefe oturumunda ele alınmış gündemi pekiştirecek bir eylem projesi.
- Felsefi bir fikrin resim, fotoğraf veya oyun yazımı gibi yaratıcı bir etkinlik...

1.5. Yöntemde Öğretmenin Rolü

Çocuklar için felsefe yönteminin güçlü yönlerinden biri, öğrencileri kişisel ve toplumsal olarak özdenetim (self- directive) sahibi olmaya teşvik etmesidir. Öğrenciler bu beceriyi felsefe oturumunda tartışmanın gündemini oluştururken, kritiğe katkıda bulunurken, kendi düşünsel süreçlerinin seyrini değerlendirirken ve tartışmayı yönetirken öğretmenin cesaretlendirmesiyle kazanabilir.

Felsefe oturumunda öğretmen, öğrencilerin düşünme becerilerine ve diyalogun nereye gitmesi gerektiği konusundaki katı bir yönlendirici duruşla, sorgulamanın sadece konuşmaya veya hikâyenin zamanın tamamına dağılacağı kadar serbest olma arasında ince bir çizgide yürümelidir.³³ Bu dengeyi sağlamak kolay değildir. Dolayısıyla felsefeye yeni başlayan çocukların deneyimli bir öğretmenin yardımına ihtiyacı vardır. Felsefe oturumunda öğretmen kendini, çocuklarla birlikte sorgulayan, felsefi kavramları keşfetmeye, muhakemeyi geliştirmeye ve anlamları keşfetmeye ilgi duyan biri olarak görür. Ancak öğretmen felsefe oturumu boyunca açık uçlu sorular sorarak, alternatif görüşler ortaya koyarak, açıklama arayarak, nedenleri sorgulayarak, çocukların birbirini anlamadığı veya anlaşmazlığın çıktığı durumlarda durumdaki yanlış anlaşılmalara giderecek müdahalelerde bulunarak ve kendi kendini düzelterken davranışlar sergileyerek hem çocuklara rehberlik eder hem de onlar için rol model olur. Bu tür bir modelleme ve yönlendirme yoluyla, çocuklar sonunda sorgulama usulünü

³³ Gregory, M. (Ed.). (2008). *Philosophy for children practitioner handbook*. Montclair: Institute for the Advancement of Philosophy for Children. 11.

içselleştirirler. Öğretmen, öncelikle tartışma sürecinin hakemi olması bakımından bir otorite figürüdür. Ancak hakem olmanın yanı sıra, öğretmen, görevi sınıf tartışmaları yoluyla çocukları kendi sorunları hakkında düşünmeye teşvik etmek olan bir kolaylaştırıcı olarak da görülmelidir.³⁴ P4C yöntemi dahilinde felsefe oturumunda öğretmenlerden istenen ne öğrencilerine görüşlerini empoze etmeleri ne de her öğrencinin görüşünü göreceli bir şekilde doğrulamaya çalışmalarıdır. Öğretmenin rolü, felsefe oturumu boyunca öğrencilerin felsefi sorulara kendi cevaplarını oluşturmalarında ve oturumun sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için öğrencilerin birbirini anlamalarında, kendi tanımlarını fark etmelerinde, sunulan fikirler arasındaki benzerlik ve farklılıkların ilişkilendirilmesinde süreci öğrenciler adına kolaylaştırmaktır. Bu sebeple literatürün bir kısmında öğretmen yerine kolaylaştırıcı (facilitator) veya felsefe eğitimi almış yetişkin terimleri kullanılmaktadır. Öğretmenin felsefe oturumu boyunca gösterdiği duruşu ve üslubuyla öğrenciler, kendisine insan olarak saygı duyan, söylediklerini ciddiye alan, her şeyi bildiğini zannetmeyen, kendini düzeltmeye model olan ve fikirleri gerçekten seven biri olarak öğretmeni görmeli ve tanımalıdır. Lipman göre, çocuklar için felsefe programındaki vurgu tartışma sürecinde olduğundan ve tartışma belirli bir sonuca ulaşmayı amaçlamadığından, öğretmenlerin kendilerini öğrencilerine büyük bir bilgi deposuna sahip biri olarak tanıtmalarına gerek yoktur.

Ayrıca Lipman, öğretmenin sınıfa tartışmayı teşvik etmek ve kolaylaştırmakla ilgilenen bir sorgulayıcı olarak görünmesi, öğrenciler açısından daha iyi olacağını böylece çekingen bir çocuğun bir sonraki oturumlarda tartışmaya dahil olmada istekli olacağını ifade etmektedir. Bir öğretmenin tartışılan herhangi bir konuda P4C metodu dahilinde yanılmaz bir şekilde bir doğru ya da yanlış ifade etmek gibi bir zorunluluğu yoktur. Dolayısıyla öğretmenin oturumun sonunda bu doğru bu yanlış gibi iddialarda bulunmasına gerek yoktur. Hatta bu tür bir oturum sonlandırma, bazı çocukların kendi fikirlerini bir sonraki oturumda açmaları noktasında cesaret kırıcı bir etki taşıyabilir. Çocuğun, vereceğim cevap ya yanlışsa kaygısı duymasına ya da verdiği cevaptaki çelişkileri görmemesinde inat oluşturmaya sebep olabilir. Bu sebeple öğretmenin konuya dair görüşünü saklı tutması önemlidir. Fakat öğretmen, bakış açıları arasındaki farklılıklara veya belirli görüşlerin onaylanmasına veya çelişkilerine olan ilgisini ifade

³⁴ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 102.

edebilir. Böylesi bir entelektüel alışveriş ortamında, şimdiye kadar içe dönük ya da çekingen olan öğrencilerin, böyle bir atmosferde her bakış açısına saygı duyulacağını ve ciddiye alınacağını fark ettikleri için fikirlerini ortaya koymaya başladıkları görülmüştür. Bu tür çocukların, bir sonraki tartışmada şanslarını denemeye ve fikirleri için gerekçeler geliştirmeye istekli oldukları gözlemlenmiştir.³⁵

Çocuklar için felsefe yöntemi akli doğru kullanma becerisini çocuğa kazandırma bağlamında mantık kuralları ve ilkeleri gibi bazı katı yönler içerse de tartışma çocukların ilgilendiği anlamlı bir yönde devam ederse öğretmenin kaygılanmasına gerek yoktur. Ancak tartışmanın alaka düzeyi, tartışılan konunun hikâyedeki (uyaran) felsefi problematikle ilişkisinin orantısız olup olmadığı konusunda öğretmen her zaman muhakeme yapmalıdır. Felsefi bir tartışma birikimlidir; büyür, gelişir ve bunun sayesinde katılımcılar sonsuz derecede yeni ufuklar keşfedebilirler. Burada öğretmenin sanatı, sınıftan mümkün olan en büyük katılımı sağlamayı kapsarken, tartışmayı oluşturmaya devam edecek şekilde çocuklardan ustaca yorum almasına dayanmaktadır. Öğretmenin tartışma boyunca rolü, yetenekli bir sorgulayıcı olmaktır.³⁶ Bu bağlamda P4C yöntemi öğretmeni kolaylaştırıcı olarak tanımlarken oturum boyunca göstermesi gereken reflekslerin ne olduğunu maddelersek kısaca şunlar karşımıza çıkmaktadır:³⁷

- Fikirleri sevmeli ve her şeyi bildiğini düşünmemeli
- Kendini soruşturma yaptıran biri olarak değil, çocuklarla birlikte soruşturma yapan biri olarak görmeli
- Çocukları iyi sorgulama yapmaya teşvik etmeli: açık uçlu sorular sormalı; alternatif görüşler ortaya koymalı, açıklama istemeli; bağlantı kurmaya yardımcı olmalı, sunulan cevaplara gerekçelendirme istemeli; kendini açıkça düzeltmeli.

³⁵ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 104.

³⁶ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 104.

³⁷ Gregory, M. (Ed.). (2008). *Philosophy for children practitioner handbook*. Montclair: Institute for the Advancement of Philosophy for Children. 10.

- Ne soruşturmayı önceden belirlenmiş bir sonuca bağlamada zorlamalı ne de her görüşü doğrulamaya çalışmalı.
- Pedagojik olarak güçlü olmalı, ancak kendi fikrini gizlemeli; öğrencilerin ne düşünüleceğini değil, nasıl düşünüleceğini öğretmeli
- Çocuklara kişi olarak saygı duymalı, çocukların söylediklerini ciddiye almalı.
- Çocukların katkılarının felsefi önemini ortaya çıkarmalı.
- Öğrencilerden kendi felsefi görüşlerini yeniden inşa ederken iyi araştırma prosedürlerini içselleştirmelerini beklemeli.

1.6. Okul Öncesi, İlk ve Orta Öğretim Müfredatında Çocuklar İçin Felsefenin Yeri

Çocuklar için felsefe yani P4C bir eğitim metodu olması bakımında sadece felsefe derslerinde değil, tüm derslerde uygulanabilmektedir. Felsefe temel bir disiplin alanı olması bakımında tüm alanların ana merkezinde felsefi problematikler bulunmaktadır. Bir disiplin en temelde “nedir” sorusuna cevap vererek felsefi bir arka plandan beslenmektedir. Bu arka planın fark edilmesi ve gelişmesiyle aslında disiplinlerdeki paradigmlar ve disiplinin bilim cemaatleri oluşur. Bu da disiplinin gelişmesini ve kendi varlığını sürdürmesini sağlar. Sayı nedir, sonsuzluk mümkün müdür? gibi sorular matematiğin doğasını kurarken, insanın ‘güzel’ kavramına dair bir anlam arayışında olması sanat disiplininin var olmasını sağlamıştır. İnsanın adaletin ne olduğuna dair anlam arayışı ise ahlak ve hukuk sistemini oluşturmuştur. Eğer insanda anlam arayışı olmasaydı, toplumsallaşma ve daha kabul edilebilir siyasi ve sosyal organizasyon biçimlerini var etme noktasında çabalamazdı. Felsefe, hayatta yaptığımız şeylere dair anlayışı, dildeki kavramları üzene sokma biçimleriyle uğraşır.³⁸ Tüm bu disiplinlerde olduğu gibi disiplinleri var eden de bir kavrama dair anlam arayışı ve sonrasında gelen sistemin kurulmasıdır. Yani bir disiplini var eden tutarlı bir sistem yapısı sunması bu yapıyı sunmakta en temelde felsefeyle var olan kavramlar ve anlam arayışıdır. Dolayısıyla müfredatta bir disiplini öğrenciye

³⁸ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 24.

kazandırmak istiyorsak çocukların bu kavramları edinmeleri zorunludur. Bu duruma dair başka bir zorunlulukta eğer çocukta, hayatlarının sosyal, estetik ve etik yönlerini anlamlandırmalarını beklediğimizde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla müfredatın parçalarını oluşturan matematik, türkçe, sanat, fen gibi... tüm disiplinlerin ana kavram ve felsefi problematiğine dair çocukların farkındalık kazanması gerekmektedir. Çocuklar buldukları yaşları getirdiği bilişsel düzey farklılıkları felsefi konular *öğretilmesini zorlaştırırsa da* felsefi tutumun merak ve sorgulayıcı özelliğini her yaşta ortaya çıkarmak mümkündür.³⁹ Lipman, çocuktaki felsefi tutum olarak merak ve sorgulayıcı özelliği ortaya çıkması ise felsefe çemberlerini gerçekleştirmesiyle olacağına inanarak P4C sistemini sunmaktadır. Lipman için sınıfta felsefe çemberlerine katılan çocuklar zamanla felsefi bir tartışmanın diğer tartışma türlerinden farklı bir tarzı olduğunu keşfetmeye başlayacak ve çemberlerin sadece içeriğini döktükleri ya da kendini ifade etme fırsatını buldukları anlar olmaktan çıkıp bilgi, deneyim ve bakış açılarını birbirleriyle karşılaştırabileceklerini fark etmeye başlayacaklardır. Bu farkındalıkları arttıkça adım adım ve süreç içinde konulara ve konuların birbirleriyle arasındaki ilişkiye dair büyük ve nesnel resmi görmeye başlamalarını sağlayacaktır. Başkalarının bakış açılarını tanımanın ve kendi fikirleri için gerekçeler sunmanın önemini anlamaya başlayarak sorunları düşünme ihtiyacı ortaya çıkar.⁴⁰

Yaygın olarak çocukların bu kadar soyut bir konuyla ilgilenmeyecekleri ve bu kadar teknik olduğu için çocukların onunla başa çıkamayacakları varsayımlarından dolayı felsefe yetişkinlerin yapabileceği bir şey olarak kabul edilmiştir. Halbuki yukarıda bahsedildiği gibi insanın tabiatında olan anlam arayışı çocukta da vardır. Lipman, çocukların felsefe yapamayacağı veya akıl yürütemedikleri, dolayısıyla da ilkökul düzeyindeki yaş için erken olduğunu, çocukların bunu yapamayacağı yönündeki eleştirilere, bebeğin kaç yaşında akıl yürütmeye başladığını merak etmek biraz da embriyonun kaç yaşında⁴¹ insan haline geldiğini merak etmekle benzeterek, dil

³⁹ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 104.

⁴⁰ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 26.

⁴¹ Kültürümüzde zekâ, nitelik olarak soru sorma yeteneğinden ve problemleri tanıma ve onları formüle etme yetkinliğinden ziyade sorulara cevap verme yeteneği ve problemleri çözme yetkinliği açısından tanımlandığından dolayı, felsefe ve çocukluğun genellikle birbirlerini dışladığı düşünülmektedir. Felsefe geleneksel olarak yaşlıların özel alanı olarak düşünülmüştür. Garip bir mantık hatasıyla çocukluktaki felsefi akıl yürütmenin özgün tezahürlerini görmezden geliriz, çocukların kendi felsefi

öğrenimi üzerinden çocukların akıl yürütme becerisine sahip olduğunu ve onlarla felsefe çalışmaları yapılabileceğini savunmaktadır.⁴² Lipman akıl yürütmenin çıkarımla başladığını, ancak çıkarımsal davranışın erken aşamalarını içgüdüsel davranıştan ayırt etmenin hiç de basit bir mesele olmadığını kabul ederek çocukların dili kullanmaya başlamadan çok uzun süre önce tümevarımsal ve tümdengelsel olarak düşünebildikleri ve çocuklar neden sorusunu sormaya başladıklarında felsefi düşünmeye başladıklarını savunmaktadır.⁴³ Çocukların en sık kullandıkları sorulardan olan “Neden” aslında sözlük kullanımı kolay olan bir soru değildir. Çünkü “neden?” sorusuyla gerçekleştirilen iki temel işlev olduğu kabul edilir. Bunlar⁴⁴:

1. Nedensel bir açıklama sağlamak,

2. Bir amaç belirlemektir

Bu iki işlevin gerçekleşmesinin kaynağında da içgüdü değil, akıl vardır. Çünkü iki temel işlev de ancak aklın kullanımı, bir muhakemeye ortaya çıkabilecektir. Çocuklar, yetişkinler kadar dostluk, ahlak, doğruluk veya adil olma kavramlarına ilgi gösterirler ve “neden, nedir” gibi muhakeme gerektiren sorular sorarlar. Felsefeye dair müthiş şeylerden biri de, her yaşta insanın felsefi meseleleri verimli bir şekilde düşünebilmeleri ve tartışabilmeleridir. Yetişkinlerin ve çocukların beraberce felsefi olasılıkları keşfedebilecekleri ihtimali, ilkökul felsefesinin en dinçleştirici ve teşvik

güçlerini geliştirebilmeleri için teşvik edilme ve desteklenme ihtiyaçları olduğunu tamamen görmezden geliriz ve sonrasında ise felsefe doğası gereği çocuklar için uygun değil, onların felsefe için ne kabiliyetleri ne de ilgileri olmadığı gibi sonuçlara varırız. Çocuklar kendi başlarına düşünmeyi öğrendiklerinde değil fakat onların düşünce içeriğinin bizimkine benzemeye başladığını memnuniyetle fark ettiğimizde yani onların dünyayla ilgili kavramları bizimkilere benzemeye başladığında, genellikle çocuklara atfedilen entelektüel ilerleme gerçekleşir. Çocuklar gerçekliği yetişkinler gibi görene kadar, onların dünyaya dair görüşlerinin zenginliği ve değeri sürekli olarak küçümsenir ve cesaretleri kırılır. Bu durum, evrenselleştirilebilirlik gibi bir takım kavramların ahlaki düşüncenin zirvesini temsil ettiği düşünüldüğü yaygın “ahlaki gelişim” kavramları için özellikle geçerlidir. Diğer bir ifadeyle, ahlaki görüşleri psikoloji araştırmacılarının görüşlerine benzeyen çocuklar, ahlaki gelişim terazisinde, araştırmacıların ahlaki görüşlerinden farklı görüşlere sahip olan çocuklara göre daha üst bir düzeye yerleştirilirler.

⁴² Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 54.

⁴³ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 54.

⁴⁴ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 57.

edici sonuçlarından biridir.⁴⁵ Ayrıca yöntemin kazanımı temelde bilişsel ve sosyal olmak üzere iki boyutludur. Yedi yaşındaki bir çocuk, bilişsel boyutta on beş yaşındaki bir çocuk kadar kuvvetli muhakeme kabiliyetine sahip olmasa da sosyal boyuttaki kazanımların erken yaşta gerçekleşmesi önemlidir. Çünkü sosyal boyuttaki iletişime özen göstermek ve iş birliğine dayalı beceriler ne kadar erken yaşta verilirse o kadar güçlü olmaktadır. Bu bağlamda da ilk okul müfredatında çocuklar için felsefe çalışmalarının olması sadece bilişsel kazanımlar için değil sosyal kazanımların gerçekleşmesi için de oldukça önemlidir. Çocuklar, sordukları sorular ile merak ettiği konu hakkında anlayabilmek için “neden?” veya “nedir?” sorusunu sorarken aslında anlayabilmek için kapsamlılığa ve bir perspektif duygusuna ihtiyaçları olduğunu gösterir. Sadece bir yetişkinden farklı olarak bunun cevabını nerede bulacağına dair bilgisi daha az olabilir. Dolayısıyla bunu çevresinde otorite olarak gördüğü birine sorarak bulmaya çalışır. Çocuktaki bu anlam arayışı eğitim sürecinin çocukların merakını ve hayal gücünü körüklemesi, onların entelektüel süreçlerine olanak vermesiyle gerçekleşmelidir. Bunun için de okul müfredatındaki çeşitli derslerin birbirleriyle uyum sağlayabilecekleri bir yapı sağlanması koşuluyla geliştirebilirler. Genel bir eğitim programının olmazsa olmaz iki şartı budur ve çocuklar için felsefe her ikisini de sağlayabilir. Çocuklar için felsefe, çocukları ihtiyaç duydukları entelektüel ve yaratıcı araçlarla donatır ve okul günü boyunca maruz kaldıkları çeşitli disiplinler arasında köprüler kurarak çocukların zihninde disiplinler ayrı dünyalar olarak değil, bir konudan diğerine geçiş yolunu sağlayarak bir bütün olarak anlamalarını sağlayarak birleştirecek.⁴⁶ Burada karşımıza felsefenin şimdiye kadar orta öğretim ve lisans düzeyinde bir disiplinin, ilkokul ve ortaokul eğitim düzeylerine nasıl entegre edilebilecek çıkmaktadır. Öncelikle bu çemberlerde işi kolaylaştıran ve rehberlik eden öğretmenin bu işi yapabilecek felsefi ve pedagojik yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. İkinci olarak ise müfredatın kendisinin yeniden yapılandırılmasıdır. Pek çok ilkokul ders kitabının, kişilerarası iletişimin tesis edilme araçları olarak tasarlamaktan ziyade klasik eğitim anlayışının sunduğu bilgi aktarımı sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Lipman bir ders kitabı yerine yazdığı romanlarla anaokulunda on ikinci sınıfa kadar çocuklar için felsefe çalışmalarını uygulanabileceği bir program tasarlamıştır. Bu felsefi romanı sadece okuyan ve romanla ilgili

⁴⁵ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 26.

⁴⁶ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 30.

yorumlarını sınıf arkadaşları ve öğretmenleriyle bir felsefe çemberinde tartışmasıyla var oluştaki anlam arayışını gerçekleştirmiş olacaktır.⁴⁷ Pek çok çocuk için felsefi düşünmeyi öğrenmek öncelikle kişilerarası tartışma ve bu tür bir tartışmayı müteakip düşünme sürecinde gerçekleşir.

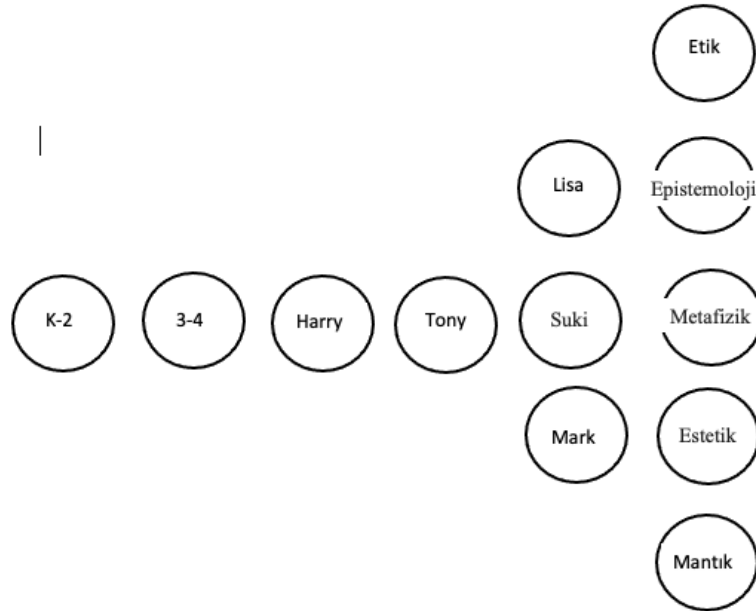
P4C, beraberindeki kılavuzlarla birlikte yedi romandan oluşan bir dizi ana malzeme aracılığıyla müfredat oluşturulur. Bu roman ve kılavuz kitaplar hazırlanırken ana okulu yaşındaki çocukların dahi bu aşamada eleştirel ve derinlemesine düşünme yeteneğine sahip oldukları varsayılır. Program, 6 yaşından 16 yaşına kadar uzun bir süre boyunca verilmektedir. Romanlar, tartışma için sıçrama tahtası görevi görüyor. Ana karakterleri, akıl yürütme güçleriyle sorunlarını çözmeyi öğrenirler. Sınıf, bir "araştırma topluluğu" olarak hareket eder. Destekleyici bir duygusal ortamda öğretmenin açık uçlu sorularıyla felsefi kritiği sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmesi ve çocukların düşüncelerini ifade ederken fark edemedikleri derin fikirlerini fark etmesini, grubun birbirlerinin düşüncelerini arasında gerekli temasları sağlayacak öğretmenlik becerisine sahip olması çok önemlidir.⁴⁸ Öğretmenin bu çalışmaları gerçekleştirmesi için hazırlanan müfredat kademeler arasındaki temel amaçları aşağıdaki tablodaki gibi şemalandırmıştır. Bu müfredat kazanım tablosuna göre bir çocuk için dördüncü sınıfta kadar esas olan şey dil edinimidir. Çünkü dil, dış dünya ile bireyin zihin dünyası arasında bağlantıyı kuran esas kanaldır. Dil kazanımıyla birlikte özellikle üç ve dördüncü sınıf müfredatı, öğrencileri biçimsel akıl yürütmelerini anlayacak düzeye getirmek için çeşitli aktivitelerden oluşmaktadır. Beşinci ve altıncı sınıf müfredatına gelindiğinde hazırlanan Harry Stottmenir'in Keşfi romanı ve Felsefi Soruşturmalar öğretmen kılavuzuyla, öğrencilerde biçimsel ve biçimsel olmayan mantık edinimi sağlanması temel amaçtır. Müfredatın ilk altıncı sınıfa kadarki sürecinde öğrencilere felsefenin genel temeli atılması hedeflenirken bundan sonraki lise mezuniyetine kadar da bilim felsefesi, etik, ahlak felsefesi, siyaset ve hukuk felsefesi alanlarına ait soruşturmalarla çocuklarda ileri düzey felsefe uzmanlığının sağlanması amaçlanmıştır. Özellikle altıncı sınıfta onuncu sınıfa kadar kullanılan roman ve öğretmen kılavuzu kitaplarıyla temel felsefe uzmanlığı sağlandıktan sonra

⁴⁷ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 51-53.

⁴⁸ Trickey, S. ve Topping, K. J. (2004). 'Philosophy for children': a systematic review, *Research Papers in Education*, 19(3), 369.

onuncu sınıftan on ikinci sınıfa kadar olan süreçte müfredat çok sayıda yaklaşımdan oluşur ve yaklaşımların her biri daha gelişmiş bir felsefi uzmanlaşma alanını temsil eder. Etik, epistemoloji, metafizik, estetik ve mantık alanlarında, her biri kendi kılavuz kitabına sahip beş ayrı hazırlanan ve çalışılmış olan romanlara tekrar maruz kalmaları sağlanarak geliştirilmiş olan düşünme becerileri ve bu becerilerin uygulanma tekniklerini devam ettirilerek pekiştirilir. Böyle baktığımızda Lipman'ın bir çocuğun anaokulunda lise mezuniyetine kadar muhatap olacağı müfredat en temelde felsefenin genel temelleri, temel felsefi uzmanlık ve ileri felsefe uzmanlığı olarak üç aşaması vardır. Bu aşamalarda hazırlanmış olan roman ve öğretmen kılavuzlarıyla kendi içinde çocuğun yaş ve bilişsel gelişim seviyesine uygun olacak şekilde kendi içinde Şekil 1.1.'de olduğu gibi kategorize edilmiştir. Şekil 1.1.'deki kategorize edilen eserler tablo 1.3.'de hangi sınıfta nasıl bir içerikte verildiği açıklanmıştır. Tablo 1.3.'de ve tablo 1.4.'de ise eserlerin hangi kademede ve içeriklerinin ne olduğu detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

K-2	3-4	5-6	6	7-10	11-12
Felsefenin Genel Temelleri					
Dil Edinimi	Dil Edinimi	Bıçimsel ve Bıçimsel Olmayan Mantık Edinimi		Temel Felsefi Uzmanlık	İleri Felsefi Uzmanlık

Şekil 1.1. Lipman'ın Anaokulundan Üniversite Sürecine Kadar Sınıf Kademlerine Göre Çocuklar için Felsefe Müfredat Tablosu

Tablo 1.2. Lipman’ın Müfredatında Sınıf Kademelerine Göre Çocuklar için Felsefe Derslerinin Temel Kazanım Aşamaları

Sınıf Kademesi	Felsefe çalışmasını gruba yönelik temel kazanım amacı
<i>Anaokulundan 2.sınıfa kadar.</i>	Ana okulundan ilkokul ikinci sınıfa kadar bu dersin müfredatı, öğretmenin kullanımı için bir aktiviteler ve alıştırmalar kılavuzunun yanı sıra öykülerden oluşur. Bu kademenin müfredat kazanımındaki esas amaç dil edinimi üzerinedir. Bu dil edinimi, çocukların günlük konuşmalarında örtük olarak bulunan akıl yürütme formlarına özellikle dikkat edilecek şekilde gerçekleşir. Aynı zamanda algısal farkındalığın artırılması, bakış açılarının diyalog aracılığıyla paylaşılması, duygular hakkında akıl yürütme ile sınıflandırma ve ayırım üzerinde durulur.
<i>3. ve 4. sınıflar</i>	Üçüncü ve dördüncü sınıf ders müfredatında da dil edinimi olmakla birlikte üst kademeye hazırlık için biçimsel akıl yürütmelerini anlayacak düzeye getirmek temel amaçtır. Bu dil edinimi ve biçimsel akıl yürütmeyi anlayacak düzeye getirme felsefi bir romandan ve öğretmen için aktiviteler ve alıştırmalar içeren bir kılavuz kitaptan oluşan müfredatla gerçekleştirilir. Kavramlar: Çift anlamlılık, bağıntısal kavramlar gibi semantik ve sentaktik yapılara ve nedensellik, zaman, uzam, sayı, kişi, sınıf ve grup gibi somut felsefi kavramlara büyük önem verilir.
<i>5. ve 6. sınıflar.</i>	Beşinci ve altıncı sınıf ders müfredatı biçimsel ve biçimsel olmayan mantığın edinimi üzerinedir. Bu müfredat, <i>Harry Stottlemeier’in Keşfi</i> adında bir romandan ve <i>Felsefi Soruşturma</i> adında bir öğretmen kılavuzundan oluşur. Roman kurgusuyla müfredat çalışması, otoriter olmayan ve telkinde bulunmayan bir eğitim modeli sunmaktadır. Soruşturmanın ve akıl yürütmenin değerine saygı duyar, alternatif düşünme ve hayal gücü gelişimini teşvik eder ve çocukların birbirlerinden nasıl bir şeyler öğrenebileceklerini gösterir. Böylece roman kurgusu ve öğretmen kılavuz kitabındaki aktivitelerle müfredat, çocukların kendi ilgi alanlarına sahip oldukları, ancak insan olarak başkalarına saygı gösterdikleri ve bazen de beraber soruşturma faaliyetinde bulunabilecekleri küçük bir topluluk içerisinde yaşayıp bu topluluğun bir parçası olmanın nasıl bir şey olacağına dair bir taslak çizer.
<i>6. sınıf.</i>	Altıncı sınıf müfredatında hem biçimsel ve biçimsel olmayan mantığın edinimi üzerine bir alt seviyenin konularını ele alırken hem de bilimsel araştırmanın temel önermelerinin tartışılması yoluyla bilimin sahip olduğu amaçları ve faydalarını öğrencilerini tanıması sağlanır. Bu kademedeki ders müfredatı ve kitaplarıyla nesnellik, tahmin, doğrulama, ölçme, açıklama, betimleme ve nedensellik gibi kavramları tartışma imkânı bulan öğrenciler, bilim derslerinin içeriğiyle baş etmeye daha hazır ve bilimsel soruşturmaya ilgilenme konusunda daha motive olması sağlanması amaçlanmaktadır.
<i>7. sınıftan 9. sınıfa kadar.</i>	7’den 9. sınıfa kadarki öğrenciler için olan müfredatta, etik soruşturma, dil sanatları ve sosyal bilimler alanlarındaki temel felsefi uzmanlık üzerinde durulmaktadır. Müfredat temelde iki boyutta şekillenmektedir. Birinci boyut ahlak ve etik konularını içermektedir. İkinci boyutta ise <u>tecrübe ve anlam, yazı değerlendirme kriterleri, düşünme ve yazma arasındaki ilişki, tanımın doğası ile zanaat ve sanat arasındaki ayırım gibi temel meseleler işlenmektedir.</u> Bu kademedeki müfredat, öğrencilerde yazma ve düşünme arasındaki ilişki ve akademik bir yazının gerekleri üzerine kazanım sağlarken aynı zamanda da öğrencilerin normal davranış kalıplarından bazı sapmalarını gerekçelendirmelerinin yanı sıra inançlarını gerekçelendirme konusunda iyi nedenler oluşturmalarına yardımcı olur.

Tablo 1.2. (devamı)

8. sınıftan 10. sınıfa kadar.	8'den 10. sınıfa kadarki öğrenciler için olan müfredatta hukukun işlevi, bürokrasinin doğası, suçun modern toplumdaki rolü, bireyin özgürlüğü ve alternatif adalet düşünceleri gibi siyaset felsefesi konularını bir dizi genel sosyal meseleler üzerinden soruşturmaya girişmiş bulunan bir çalışmalar işlenmiştir.
11. ve 12. sınıflar.	Bu müfredat çok sayıda yaklaşımdan oluşur ve yaklaşımların her biri daha gelişmiş bir felsefi uzmanlaşma alanını temsil eder. Etik, epistemoloji, metafizik, estetik ve mantık alanlarında, her biri kendi kılavuz kitabına sahip beş ayrı roman hazırlanır. Bu romanların her biri, daha önce çocuklar için felsefeye maruz kalırken geliştirilmiş olan düşünme becerileri ve bu becerilerin uygulanma tekniklerini devam ettirir ve pekiştirir.

Tablo 1.3. Lipman'ın Müfredatında Hangi Sınıf Kademesinde Hangi Kitapların İşlenmesi Gerektiği

Yaş Grubu	Roman	Öğretmen Kitabı
5 ve 6'ncı sınıflar	Harry Stottmenir'in Keşfi	Felsefi Soruşturma
6. sınıf	Tony	Bilimsel Soruşturmalar
7. sınıftan 9. sınıfa kadar	Lisa	Etik Soruşturmalar
	Suki	Yazma: Nasıl ve Neden?
8. sınıftan 10. sınıfa kadar	Mark	Sosyal Soruşturma
11. ve 12. sınıflar.		

Lipman'ın projesi dahilinde geliştirilen müfredatta kullanılan kitaplar ve yaş seviyelerine göre konuları Tablo 1.4.'de sunulduğu şekliyle:

Tablo 1.4. Lipman'ın Müfredatta Kullanılan Kitaplar ve Yaş Seviyelerine Göre Konu ve İçerikleri

Roman Kitaplar	Konuları
Harry Stottmenir'in Keşfi	Roman, hem çocukların kendi aralarında hem de yetişkinlerle birlikte kurduğu bir diyalog modeli sunar. Hikâye, Harry'nin dikkatini sınıfa vermeyip, bir yerden kuyruklu yıldızların gezegenler gibi güneşin etrafında döndüklerini duyduğunu hatırlamasından dolayı kuyruklu yıldızların gezegen olduklarını söylemesiyle mantıksal akıl yürütmenin temellerini anlamaya başlayan bir sınıf dolusu çocuk arasında geçer. Hem sınıf hem de okul dışında devam eden olaylar, çocukların düşünme ve eylemde bulunma şekillerinin bir yeniden yaratımıdır.
Felsefi Soruşturma	<i>Harry Stottlemeier'in Keşfi</i> 'nin kılavuz kitabı olan <i>Felsefi Soruşturma</i> , romanın her bölümünde önde gelen felsefi fikirleri tanımları ve her fikrin sınıfta uygulanması için bir dizi alıştırmaya ve aktiviteleri içerir. Böylece romanın felsefi içeriği pratiğe dökülmüş olur.

Tablo 1.4. (devamı)

Tony	Bu romanda bilimsel soruşturmanın temelindeki varsayımları araştıran <i>Tony</i> adında bir karakterin yaşadığı süreçler ve süreçler içinde oluşturduğu sorgulamalar ile kurgulanmıştır.
Bilimsel Soruşturma	Tony romanını kılavuz kitabı olan Felsefe soruşturma öğretmen kitabı romanda geçen hikâye kurgusunun tartışmaya sunduğu bilim felsefesine ait soruşturmalarını uygulamalı olarak öğrencilere sunulmasını sağlayacak çeşitli aktivite ve çalışmaları içermektedir. Bu çalışmalarla çocuk fen bilimleri derslerindeki içeriklere hazırlamak ve bilimsel soruşturmaya ilgilenme konusunda daha motive olmasını sağlamak amaçlanmaktadır.
Lisa	7'den 9. sınıfa kadarki öğrenciler için etik soruşturma müfredatı, <i>Lisa</i> adında bir romandan ve <i>Etik Soruşturma</i> adındaki bir öğretmen kılavuzundan oluşmaktadır. <i>Lisa</i> , <i>Harry Stottlemeier'in Keşfi</i> romanının devam kitabıdır ve adaletli olma, doğruluk, yalan ve doğruyu söyleme ile kural ve standartların doğası gibi etik ve sosyal meselelere odaklanır. İncelenen diğer meseleler arasında çocuk hakları, iş ve cinsiyet ayrımı ve hayvan hakları sayılabilir. <i>Lisa</i> , mantık ve ahlakın karşılıklı ilişkisiyle yakından ilgilenir.
Etik Soruşturmalar	<i>Lisa</i> romanını kılavuz kitabı olan <i>Etik Soruşturmalar</i> içerik olarak romanın adalet, yalan gibi ahlaka dair kavramların ve sosyal meselelerin fikri tartışmaları sonrası destekleyici pratik aktivite ve içerikleri içermektedir.
Suki	Suki ise artık lise birinci sınıf öğrencisi olan aynı grup çocuklar için bir romandır. Düz yazı ve şiir yazma ödevleriyle karşı karşıya kalan Harry Stottlemeier hiç yazı yazamadığından bunlara isyan eder. Roman, bu yazarın bloğuyla nasıl başa çıktığını ve üstesinden geldiğini araştırır. Aynı zamanda tecrübe ve anlam, yazım değerlendirme kriterleri, düşünme ve yazma arasındaki ilişki, tanımın doğası ile zanaat ve sanat arasındaki ayrım gibi temel meseleleri de dikkate alır. <i>Yazma: Nasıl ve Neden</i> adındaki kılavuz ise pek çok alıştırmaya ve aktivite ile birlikte şiir yazımına odaklanır.
Yazma: Nasıl ve Neden?	Suki romanını kılavuz kitabı olan <i>Yazma: Nasıl ve Neden</i> adındaki kitap ise pek çok alıştırmaya ve aktivite ile birlikte şiir yazımına odaklanır.
Mark	<i>Mark</i> adlı romanın kurgusal karakterleri artık lise ikinci sınıf öğrencileridir. Karakterlerden biri, Mark, Vandalizm'le suçlanır. Kimin suçlu olduğunu belirleme çabası içerisinde olan Mark'ın sınıfı kendilerini, hukukun işlevi, bürokrasinin doğası, suçun modern toplumdaki rolü, bireyin özgürlüğü ve alternatif adalet düşünceleri gibi bir dizi genel sosyal meseleleri soruşturmaya girişmiş bulur.
Sosyal Soruşturmalar	<i>Sosyal Soruşturma</i> adlı kılavuz kitap da sınıf içi aktiviteler ve alıştırmalar aracılığıyla hukukun işlevi, bürokrasinin doğası, suçun modern toplumdaki rolü, bireyin özgürlüğü ve alternatif adalet düşünceleri gibi bir dizi genel sosyal meseleleri ve pek çok başka kavramı uygulamaya koyar.

Lipman'ın hazırladığı müfredatın sınıf kademelerine sunduğu temel amaçların edinimi için tasarladığı ve kullandığı kitapların İlk ve orta öğretim sınıflarına göre şeması Tablo 1.3. olduğu şekliyledir. Müfredatın içinde kullanılan kitaplar ve yaş seviyelerine göre konuları Tablo1.4. sunulmaktadır. Genel hatlarıyla bu tablolara baktığımızda görünmektedir ki, temel uyaran romanlardır, öğretmen kılavuz kitapları ise bu romanların bölümlerinde felsefi kritiğin gerçekleşmesini sağlayacak öğretmenlere yönlendirme ve destekleyici aktivitelerden oluşmaktadır. Çocuk romanı okurken belki de farkına varmadığı felsefi derinliği öğretmenin sınıf içinde oluşturduğu felsefe çemberinde farkına varıyor ve aktivitelerle de öğrencide teorik

olan meseleyi pratiğe dökmesi, zihni olarak da soyut olan konuyu somutlaştırmasını sağlıyor. Konu bakımından ise üçüncü sınıfa kadar geneli farklı hikâye ve aktivitelerden oluşan bir kurgu ile dil edinimine odaklanılmıştır. Burada önemli olanın çocukta sağlıklı dil edinimi olduğu vurgulanmakta ve dilin zihnin dış dünya ile temasını sağlayan temel bir mekanizma olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlantı güçlü ve sağlıklı bir şekilde sağlandığında aklın doğru kullanılması gerçekleşeceği sunulmaktadır. Dolayısıyla *Harry Stottlemeier'in Keşfi* adlı romanla felsefi soruşturmalar adı altında mantık ilkelerinin temel kazanımı sağlanmadan önce özellikle anaokulunda odak nokta dil edinimidir. Bu dil edinimi gerçekleştirirken öğrencilerin algısal farkındalığın artırılması, bakış açılarının diyalog aracılığıyla paylaşılması, duygular hakkında akıl yürütme ile sınıflandırma ve ayırım üzerinde çalışılarak akıl yürütmenin formlarına dikkat çekilir. Özellikle üçüncü ve dördüncü sınıf ders müfredatında akıl yürütme formlarına yoğunluk artırılarak dil edinimi gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu kademedeki beşinci sınıfa geçmeden önce hazırlık olmasını sağlayacak şekilde öğrencilerin biçimsel akıl yürütmelerini anlayacak düzeye getirmek temel amaçtır. Beşinci sınıfa geldikten sonra müfredat öğrencide bulunan bir roman ve romandaki bölümlerin sınıf içinde nasıl işlenebileceğine dair öğretmene yol gösterici bir rehber kitap eşliğinde sürdürülmektedir. Beşinci ve altıncı sınıflar için *Harry Stottlemeier'in Keşfi* adlı roman ve *Felsefi soruşturmalar* öğretmen kitabıyla öğrencide mantıksal akıl yürütmenin temellerinin kazanımı sağlanmaya başlanmaktadır. Bu kademedeki öğrencilere en temelde biçimsel ve biçimsel olmayan mantığın edinimi amaçlanmaktadır. Öğrenci altıncı sınıfa geldiğinde müfredatta hem biçimsel ve biçimsel olmayan mantığın edinimi üzerine bir alt seviyenin konularını ele alırken hem de bilimsel araştırmanın temel önermelerinin tartışılması yoluyla bilimin sahip olduğu amaçları ve faydalarını öğrencilerini tanıması amaçlanmaktadır. Müfredatın bu kademesinde öğrenciler nesnellik, tahmin, doğrulama, ölçme, açıklama, betimleme ve nedensellik gibi kavramları tartışma imkânı bularak bilim derslerinin içeriğiyle tanışır ve bilimsel soruşturmaya dair bilgilerinin oluşması sağlanır. Bu bağlamda müfredatın altıncı sınıftan on birinci sınıfa kadar öğrencilerde temel felsefi uzmanlığın kazanması amaçlanmaktadır. Felsefi uzmanlığın sağlanması ise *Harry Stottlemeier'in Keşfi* romanındaki kurgunun benzeri kurgularıyla farklı felsefe alt dallarının konularının tartışılmasını temel alındığı kurgulardan oluşan romanlar ve bu romanların yapısını açıklayan öğretmen kitapları kullanılmaktadır. Altıncı sınıf için Tony

romanıyla bilim felsefesi, yedinci sınıf için Lisa romanıyla etik ve ahlak felsefesi, Suki romanıyla düşünme ve yazma arasındaki ilişkiyi keşfettirip akademik yazı yazma becerisi, Mark romanıyla hukuk ve siyaset felsefesi disiplinlerinin konularını ele alınarak öğrencide on birinci sınıfa kadar temel bir felsefi uzmanlığın sağlanması amaçlanmaktadır. On birinci sınıftan lise mezuniyetine kadar ise bu beş roman ve temalar daha detaylı olarak ele alınıp işlenerek pekişmesi sağlanır ve böylece öğrencide ileri felsefe uzmanlığının kazanımının gerçekleşmesi amaçlanmaktadır.⁴⁹ Lipman'ının çocuklar için felsefe (P4C) çalışmasının öğrencide üniversite eğitimine kadar gerçekleşmesi için hazırladığı müfredatın ana hatları bu şekildedir.

⁴⁹ Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. 51-57.

BÖLÜM II

MÜFREDAT

MEB'in resmî açıklamalarında, yenilenen öğretim programları için “önceki yıllarda kullanılmasına özen gösterilen “öğretim programı” yerine, 1930’lu yılların sonuna kadar yaygın biçimde kullanılmış olan “müfredat” kavramı yeniden kullanılmaya başlanmıştır.”⁵⁰ Bu sebeple de tez boyunca her iki kavram da birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bölümde müfredat kavramının tanımı, genel amacı ve MEB'in sunduğu kazanımlar ve programların amacı ve içerikleri geniş bir çerçevede bulunmaktadır.

2.1. MEB Müfredatı

Bu bölümde milli eğitim bakanlığının öğretim programlarındaki amacı, değerleri, yetkinlikleri ve felsefesi hakkında bilgi verilecektir.

MEB öğretim programını açıklarken bilim ve teknolojiadaki hızlı değişimlerin, toplum ve toplumun içinde yaşayan şahısların ihtiyaçlarını değiştirmiştir. Özellikle günümüzde hızlı bir şekilde gerçekleşen bu değişimler, öğrenme ve öğretme tekniklerin gelişmesiyle toplumun bireylerden beklentilerinin değiştiğini de ifade etmektedir. Bu değişimlerin tanımladığı birey ise “üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklere”⁵¹ sahiptir. MEB bu niteliklere sahip bireylerin yetişmesine hizmet etmek için “öğretim programlarını salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda

⁵⁰ Coşkun, Y. D. (2017). *Öğretim programları arka plan raporu*. İstanbul: ERG Eğitim izleme raporu. 7. Erişim adresi http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/Ogretim_Programlari_Arka_Plan_Raporu.pdf

⁵¹ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 4. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325> .

hazırladığını” ifade etmektedir. İlkokul ve ortaokul için MEB öğretim programını, “üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş şekilde”⁵² hazırlamıştır. MEB’in hazırladığı öğretim programlarında, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınmıştır.

Eğitim ve öğretim programlarıyla ilköğretimde sürdüren tüm müfredat ve ders öğretim program çalışmaları; İlkokulu tamamlayan öğrencinin gelişim düzeyi ve bireysel farkındalığı dikkate alınarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahibi; gündelik hayatta gerekli olan temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme sayesinde sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanması ve bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı bir hayat sürdüren bireyler olmalarını amaçlamaya yöneliktir.⁵³

Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenmiş MEB eğitim sistemi yetkinliklerde “bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar.”⁵⁴ Bu doğrultuda da sekiz anahtar yetkinlik belirlemiştir. Bunlar: anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematikse ve bilim alanlarında temel yetkinlikler, dijital yetkinlikler, öğrenmeyi öğretme, sosyal becerilerde ve vatandaşlığa dair farkındalık ve yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farklılıklara ve ifadelere dair farkındalık.

⁵² T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 4. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325> .

⁵³ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 4. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325> .

⁵⁴ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 6. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325> .

2.2. İlkokul müfredatı

Bu bölümde MEB ilköğretim programındaki derslerin neler olduğuna dair MEB'in web sitesinden sunduğu program geliştirme kaynaklarından yararlanılmıştır.

2.2.1. MEB İlkokul Üçüncü Sınıf Müfredat Yapısı ve Dersler

Bu bölümde ilkokul 3 sınıf için MEB'in hazırladığı müfredatı, program içindeki dersleri, derslerin öğretim programındaki özel amaçları, programın uygulanmasında dikkat edilmesi beklenen hususlar, ünite başlıklarını ve kazanımları sunulacaktır.

MEB tarafından açıklanan üçüncü sınıflar için zorunlu ve seçmeli ders tabloda da görüldüğü şekliyle, ilkokul **3.Sınıf zorunlu dersler** Türkçe (8 saat), Matematik (5 saat), Hayat Bilgisi (3 saat), Yabancı Dil (2 saat), Fen Bilimleri (3 saat), Görsel Sanatlar (1 saat), Müzik (1 saat), Beden Eğitimi ve Oyun (5 saat) olmak üzere haftada 28 saat **zorunlu ders** bulunuyor. ⁵⁵

⁵⁵ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *İlköğretim kurumları haftalık ders çizelgesi*. Erişim adresi https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/201702/22163752_Yizelge.pdf

Tablo 2.1. İlköğretim Kurumları (İlkokul-Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi

DERSLER		SINIFLAR							
		İLKOKUL				ORTAOKUL			
		1	2	3	4	5	6	7	8
ZORUNLU DERSLER	Türkçe	10	10	8	8	6	6	5	5
	Matematik	5	5	5	5	5	5	5	5
	Hayat Bilgisi	4	4	3					
	Fen Bilimleri			3	3	4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük								2
	Yabancı Dil		2	2	2	3	3	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	1	1	1	1	1	1	1	1
	Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1
	Oyun ve Fizikî Etkinlikler	5	5	5	2				
	Beden Eğitimi ve Spor					2	2	2	2
	Teknoloji ve Tasarım							2	2
	Trafik Güvenliği				1				
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım					2	2		
	Rehberlik ve Kariyer Planlama								1
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi				2					
ZORUNLU DERS TOPLAMI		26	28	28	30	29	29	29	29
SEÇMELİ DERSLER	Din, Ahlak ve Değerler					2	2	2	2
						2	2	2	2
						2	2	2	2
						2	2	2	2
	Dil ve Anlatım					2	2	2	2
						2	2	2	2
						2	2	2	2
	Yabancı Dil					2	2	2	2
						2	2	2	2
	Fen Bilimleri ve Matematik					2	2	2	2
						2	2	2	2
								2	2
								2	2
	Sanat ve Spor					2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
						2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
						2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
					2	2			
					2	2	2	2	
Sosyal Bilimler							2	2	
							2	2	
							2	2	
							2	2	
Seçilebilecek Ders Saati Sayısı						6	6	6	6
SERBEST ETKİNLİKLER		4	2	2					
TOPLAM DERS		30	30	30	30	35	35	35	35

2.2.1.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı

Türkçe Dersi Öğretim Programı; öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma şeklinde dört temel beceri üzerinden öğrencinin dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini hedeflenerek hazırlanmıştır. Bu hedefle birlikte Türkçe dersi öğretim programı ile öğrencinin kazanması beklenen dil ve zihinsel becerilerin kullanılmasıyla öğrencini kendini “bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır.”⁵⁶ Türkçe Dersi Öğretim

⁵⁶ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7,8. Sınıflar)*, 8. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>

Programı'nın uygulanması sürecinde ise her sınıf düzeyinde 8 tema işlenmiştir. Bu temalardan; “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” konuları tüm sınıf kademelerinde işlenmesi zorunlu olduğu bildirilmiştir.⁵⁷ Zorunlu olan temalar dışında Milli Eğitim Bakanlığının öğretmene program hazırlamada sunduğu temalar; erdem, milli kültürümüz, milli mücadele ve Atatürk, birey ve toplum, okuma kültürü, iletişim, hak ve özgürlük, kişisel gelişim, sağlık ve spor, zaman ve mekan, duygular, doğa ve evren, sanat, vatandaşlık, çocuk dünyasıdır.

2.2.1.2. Türkçe Dersinin Öğretim Programının Özel Amaçları

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerde gelişmesi beklenen dersin özel amaçları aşağıdaki Tablo 2.2.'deki gibidir⁵⁸:

Tablo 2.2. Türkçe Dersi Öğretim Programı İle Öğrencilerde Gelişmesi Beklenen Dersin Özel Amaçlar

Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerde gelişmesi beklenen dersin özel amaçlar
Dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin gelişmesi
Okuduğu ve dinlediğinden hareketle dilini geliştirme ve zenginleştirme farkındalığına ulaşmalarının; düşünce, duygu ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
Okuma ve yazma alışkanlığı ve sevgisinin kazanımının sağlanması,
Öğrencinin bir konu üzerine duygu, düşünce ve görüşlerini sözlü ve yazılı olarak etkin ve anlaşılır bir şekilde ifade edebilmeleri
Öğrencide bilgiyi araştırma, yorumlama, keşfetme ve zihinde mantık süzgecinden geçirerek yapılandırma becerisini gelişmesi
Medya kaynaklarından erişilen bilgiyi düzenleme, sorgulama ve üretme becerisi

⁵⁷ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7,8. Sınıflar)*, 15. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>

⁵⁸ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7,8. Sınıflar)*, 8. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>

Tablo 2.2. (devamı)

Öğrencilerin okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla sorgulayabilme ve değerlendirebilme becerisi

Türkiye ve Dünya'nın kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerlerin farkına varılması

2.2.1.3. Türkçe Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar:

İlk okuma yazma sürecine dair hedeflenen sadece öğrenciye okuma ve yazma becerisi kazandırmak değildir. Bu becerilerle birlikte düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, analiz sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerilerin geliştirilmesinde ilk okuma yazma öğretiminde önemli ve gerekli işlevleri bulunmaktadır.⁵⁹ Bu doğrultuda çocuğun okuma ve yazma becerisini kazanması yukarıda saydığımız düşünme, anlama, sınıflandırma, sorgulama vb. içermektedir.

Ses esaslı ilk okuma yazma öğretimine dair öğretmenden ve programın hazırlanmasında dikkat edilmesi beklenen hususlar genel itibariyle teknik içeriklerden oluşmaktadır. Bu teknik içerikleri, dinleme eğitimi çalışmaları, parmak, el ve kol kaslarını geliştirme çalışmaları, boyama ve çizgi çalışmaları, sesi hissetme, tanıma ve ayırt etme, harfi okuma ve yazma, harflerden heceler, hecelerden kelimeler, kelimelerden cümleler oluşturma, metin okuma şeklinde sınıflandırabiliriz.

Dersin işlenmesinde seçilecek metinlerde teknik ve pedagojik unsurlar dışında öncelikle Türkçe dersinin öğretim programında sunulan temaları destekler nitelikte edebi, kültürel ve estetik değer taşıyan yaygın olarak kabul görmüş, yazar ve eserlerden metinlerin seçilmesi beklenmektedir.

⁵⁹ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7,8. Sınıflar)*, 10. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>

2.2.1.4. Üçüncü Sınıf Türkçe Dersinin Üniteleri

Türkçe ders kitabının üniteleri, MEB'in Türkçe dersi öğretim programının yönergeleri doğrultusunda sunduğu temalardan seçilerek aşağıdaki tabloda yer aldığı şekli ile oluşturulmuştur.

Tablo 2.3. Üçüncü Sınıf Türkçe Ders Üniteler

Sınıf	Ünite No	Ünite Adı
3	1. Ünite	Birey ve Toplum
	2. Ünite	Millî Mücadele ve Atatürk
	3. Ünite	Erdemler
	4. Ünite	Millî Kültürümüz
	5. Ünite	İletişim
	6. Ünite	Bilim ve Teknoloji
	7. Ünite	Çocuk Dünyası
	8. Ünite	Sağlık ve Spor

2.2.1.5. Üçüncü Sınıf Türkçe Dersinin Kazanımları

Üçüncü sınıfa yönelik MEB'in sunduğu kazanımlar temel olarak dört beceri üzerine oluşturulmuştur. Bu beceriler, dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazmaktır. Tüm bu kazanımların ortak paydası öğrencini dil ve zihinsel becerisini geliştirirken kendini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri etkin iletişim kurmaları yaratıcı düşünmeyi destekleyerek düşünmeye teşvik etmek ve Türkçe sevgisiyle okuma ve yazma alışkanlıklarını edinmelerini amaçlıyor olmasıdır.

Dinleme/ izleme becerisindeki kazanımların ortak paydası, dinlemenin edebi üzerine ve bir metni anlama, yorumlama, bakış açısını ifade etme becerilerini öğrenciye kazandırmayı hedeflemiş olmasıdır.

Konuşma becerisindeki kazanımların ortak paydası, Türkçeyi severek ve etkin bir şekilde kullanmak için nezaket kuralları dahilinde iletişimde karşı tarafı dinleme, anlama, kendini ifade edebilmede üslup kazandırmayı hedeflemiş olmasıdır.

Okuma becerisindeki kazanımların ortak paydası, metinleri akıcı okuyabilme becerisi, anlama, yorumlama, kavramların farkına varma üzerine becerilerin kazandırılması hedeflenmiş olmasıdır.

Yazma becerisindeki kazanımların ortak paydası, öğrencilere yazılarına duygu ve düşüncelerin aktarılmasına teşvik edilmesi, noktalama işaretlerinin doğru bir şekilde kullanılması, yazma becerisine dair alışkanlığın edinilmesi ve olayların oluş sırasına göre yazılması gerektiğine dair farkındalık kazandırılması hedeflenmiş olmasıdır.

2.2.2. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

Hayat Bilgisi Öğretim Programının amacı, ‘temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmektir.’⁶⁰ Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın içeriği, genel amaçlar, temel yaşam becerileri, değerler ve kavramlar ile ünite ve kazanım bağlamında yapılandırılmıştır.⁶¹ Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın hazırlanmasında yer alan temel yaşam becerileri arasında, araştırma yapma, teknoloji kullanma, değişim ve sürekliliği algılama, doğayı koruma, girişimcilik, iletişim, iş birliği, karar verme, kendini tanıma, milli ve kültürel değerleri tanıma, sorun çözme becerilerinin geliştirilmesini temel alınmıştır.

2.2.2.1. Hayat Bilgisi Dersinin Öğretim Programının Özel Amaçları

Hayat bilgisi dersi öğretim programını özel amaçları temelde çocuğun kendini, ailesini, milletini, ülkesini, doğayı, yaşadığı çevrenin maddi ve manevi boyutunu tanıma, anlama ve yorumlama becerinin kazanımıdır. Programda beklenen bu amaç sadece özel amaçlar başlığı altında değil, kazanımlar ve kazanımların ünite başlıkları altında şemalandırılmasında da görülmektedir. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri

⁶⁰ *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3. Sınıflar)*, T.C Milli Eğitim Bakanlığı (2018), Ankara. s:8.

⁶¹ *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3. Sınıflar)*, T.C Milli Eğitim Bakanlığı (2018), Ankara. s:10.

doğrultusunda hazırlanan Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerde gelişmesi beklenen dersin özel amaçları; “öğrencinin kendini ve yaşadığı çevresini tanıması, sosyal yaşam becerisi, aile ve toplumun temel değerini kazanması, sağlıklı ve güvenli yaşam sürme bilinci, milli ve manevi değerlerin yaşamında uygulama ve yansıtma isteği, kaynakları verimli kullanma becerisi, kişisel gelişimi için farkındalık sahibi olması, öğrenmeyi öğrenme, bilgi ve teknolojiyi amacına uygun kullanma becerisi, doğaya ve çevreye karşı duyarlılıktır.”⁶²

2.2.2.2. Hayat Bilgisi Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

Dersin altı temel başlıktan oluşan ünite içeriklerin öğretilmesi ve kazanım tablosunda sunulan bilişsel ve düşünsel boyuttaki becerilerin çocukta gerçekleşmesinde öğretmenden aşağıdaki hususlara dikkat edilerek sağlanması beklenmektedir. Aşağıda maddeler halinde verilmiş olan dersin uygulanmasında dikkat edilecek hususlar, üçüncü sınıf hayat bilgisi dersinin ünite başlıklarının kazanım şemalarının gerçekleşmesi için öğretmene pratik alanda yani dersin nasıl uygulanacağına dair daha özel yönlendirmeler sunmaktadır. Teorik olarak sunulan kazanımların pratik olarak uygulanmasında öğretmene rehberlik etmekte ve kazanım şemasını daha da özel anlatımlarla netleşmesini sağlamaktadır.⁶³

Tablo 2.4. Hayat Bilgisi Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

Hayat Bilgisi Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar
Müfredat konularının işlenmesinde okul içi ve okul dışı uygulamalar yapma. Kazanımlar, müze gezileri, doğa eğitimi gibi okul dışı uygulamalar önemsenmeli ve bu doğrultuda önceden planlanan öğrenci merkezli etkinliklerin gerçekleştirilmesi.
Okul içi ve okul dışı uygulamalarda çocukların bilişsel ve duygusal gelişimleriyle bireysel farklılıkları dikkate alınmalı.

⁶² T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3. Sınıflar)*. 8. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326>

⁶³ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3. Sınıflar)*. 8. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326>

Tablo 2.4. (devamı)

Müfredatta sunulan kazanımların gerçekleşmesi için yapılacak etkinlikler de öğrencini okul ve yaşam arasında bağlantı kurmasını sağlamak
Öğrencilerin canlı ve cansız varlıkları etik konulara dikkat ederek öğretim materyali olarak kullanma fırsatı vermek.
Müfredatta yer alan doğa içerikli kazanımlar basit deneylerle desteklenmesi
Müfredat örtük program anlayışından hareketle işlenmeli
Öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olarak kazanımlar için gerekli temel yaşam becerilerinin geliştirilmesine önem verilmeli ve etkinlikler bu anlayışla hazırlanmalıdır

2.2.2.3. Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Dersinin Üniteleri

Tablo 2.5. Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Ders Üniteleri⁶⁴

Sınıf	Ünite No	Ünite Adı
3	1. Ünite	Okulumuzda Hayat
	2. Ünite	Evimizde Hayat
	3. Ünite	Sağlıklı Hayat
	4. Ünite	Güvenli Hayat
	5. Ünite	Ülkemizde Hayat
	6. Ünite	Doğada Hayat

2.2.3. Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı

Fen Bilgisi Öğretim Programının amacı, bilimsel süreçlerin öğrenme ortamlarına aktarılmasıyla öğrencilerin, dünyayı anlamak için araştırmalar yapması ve bilimsel sürece doğrudan katılarak öğrencinin bilimsel bilginin nasıl geliştiğini anlamasını hedeflenmektedir. Programın içeriği uygulama çalışmalarıyla oluşturularak, öğrencilere ünitelerde ele alınan konulara ilişkin günlük hayattan bir ihtiyaç veya problemi tanımlamaları sağlayacak becerileri kazandırmak ve disiplinler arası etkileşimi anlamalarına, öğrendiklerini günlük hayatlarında uygulama hâle getirerek dünya görüşü geliştirmeleri amaçlanmaktadır. Fen bilgisi dersinin öğretim programında öğrencilerden beklenen, günlük hayatta karşılaştıkları problemin

⁶⁴ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3. Sınıflar)*. 10. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326>

çözümüne dair herhangi bir araç veya sistem geliştirmeye yönelik istek oluşturmaktır. Oluşan bu istekle ürün geliştirme aşamasında deney yapmaları, bu deneyler sonucunda elde ettikleri nitel ve nicel verileri, gözlemleri kaydetmeleri ve grafik okuma veya oluşturma becerilerinin kazanılması istenmektedir.⁶⁵ Fen bilgisi dersi öğretim programının alana özgü becerileri, bilimsel süreç becerileri, yaşam becerileri, mühendislik ve tasarım becerileri olmak üzere üç temel alandan oluşmaktadır. Bilimsel süreç becerilerinde bilim insanlarının yaptığı hipotez kurma, gözlem, ölçme, sınıflandırma, verileri kaydetme ve kullanma, deney yapma vb. becerileri kast edilmektedir. Yaşam becerileri olarak da analitik düşünme, karar verme, yaratıcı düşünme, girişimcilik, iletişim, takım çalışması gibi daha çok bilimsel bilginin kullanılması ve bilimsel süreç becerilerinden farklı olarak takım çalışması ve birlikte yaşama dayalı becerilerdir. Fen bilgisi dersi öğretim programından kast edilen mühendislik ve tasarım becerileri, problemlere disiplinler arası bakış, açısıyla bakabilme, öğrencileri buluş ve inovasyon yapabilme seviyesine ulaştırarak, öğrencilerin edindikleri bilgi ve becerileri kullanarak ürün oluşturmalarını sağlayacak beceriler kast edilmektedir.⁶⁶ Programda istenilen en temel şeylerden biri de öğrencide edinilen teorik bilginin pratik günlük yaşamında etki oluşturmaları ve etki oluşturacak yenilikler sağlamasına yönelik gelişimler sağlamaktır. Bu bağlamda da müfredatın içeriği oluşturulması istenmektedir.

2.2.3.1. Fen Bilgisi Dersinin Öğretim Programının Özel Amaçları

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri esas alınarak hazırlanmış olan Fen Bilgisi Dersi, bütün bireylerin fen bilimleri ve teknoloji okur yazarı olması yani en temel düzeyde bilimsel kavram ve olguları anlayıp açıklayabilmesi, dünyada gelişine teknolojik yenilikleri takip edip yaşamında kullanabilecek beceriye sahip olmasını

⁶⁵ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 10. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325> .

⁶⁶ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 9. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325> .

amaçlamaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda fen bilgisi ders müfredatının özel amaçları aşağıdaki gibidir:⁶⁷

Tablo 2.6. Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları

Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programının özel amaçları
Fen bilimlerine ait disiplinlerin ve mühendislik uygulamaları hakkında temel kavramları bilmesi
Doğanın ve insan ile çevre arasındaki ilişkisinin keşfedilip anlaşılması sürecinde bilimsel yöntemlerin benimsenip alana dair karşılaşılan sorunlara çözüm üretebilme becerisi
İnsan, çevre ve toplum arasındaki ilişkiyi fark ettirmek; toplum, ekonomi ve doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincinin geliştirilmesi
Öğrencinin günlük yaşamında karşılaştığı sorunlara ilişkin sorumluluk alması ve bu sorunların çözümünde bilimsel yöntem ve becerileriyle yaşam becerilerinin kullanılması
Fen bilimleri alanına dair kariyer bilinci ve girişimcilik becerilerinin geliştirmek
Bilim insanlarının bilimsel bilgiyi nasıl elde ettiği, bilimsel bilginin oluşum süreçleri ve araştırmalarda nasıl kullanıldığına dair öğrencide farkındalık
Öğrencide çevresinde ve doğada meydana gelen olaylara ilişkin farkındalık, tutum geliştirme ve merak uyandırma
Sosyal bilimler disiplinine ait konulara dair farkındalık ve muhakeme yeteneği, bilimsel düşünme ve karar verme becerisini geliştirmek
Evrensel ahlak ilkeleri, milli ve kültürel değerlerle bilimsel etik ilkelerinin benimsenmesini sağlamak.

2.2.3.2. Fen Bilgisi Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

Program ve kazanımları hazırlanırken disiplinler arası bir bakış açısıyla araştırma-sorgulamaya dayalı öğrenme yaklaşımı temel alınmıştır. Öğrenme- öğretme sürecinde öğretmen; teşvik edici, yönlendirici rollerini üstlenmeli ve öğrenciye sınıf içinde bilginin kaynağını araştıran, sorgulayan, açıklayan, tartışan ve ürüne dönüştüren birey rolünü vermelidir.⁶⁸ Fen bilimlerinin müfredatı teknoloji, matematik ve mühendislik

⁶⁷ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 9. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325> .

⁶⁸ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 9. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325> .

bölümleriyle disiplinlere arası, işbirliği sağlanarak öğrencilerin problemlere dair tek yönlü değil, disiplinler arası bakış açısıyla çözüm bulması hedeflenir. Bu bağlamda da öğretmenlerin rolü öğrencilerde disiplinler arası düşünme ve çalışma kabiliyeti için rehberlik yaparak öğrencileri üst düzey düşünme, ürün geliştirme ve inovasyon yapabilme seviyesinde yetkinlik kazandırmaktır.⁶⁹ Öğretmenin bu kazanımları verebilmesi de sınıf içinde öğrencilerin kendi görüşlerini rahatça açıklayabilecekleri demokratik bir sınıf atmosferi oluşturulmasına bağlıdır. Böyle bir ortam, öğrencilerin kendi düşüncelerini ifade etmesine, muhakeme ve iletişim becerilerini geliştirmesine katkı sağlayacaktır. Demokratik bir sınıf ortamında öğrenciler arkadaşlarıyla bir problemi, bir bilginin geçerliliğini ve doğruluğunu araştırıp sorgularken etkili iletişim ve iş birliği gerçekleştirecektir. Sınıf içinde öğrenciler arasında gerçekleşen bu iş birliğine dayalı öğrenme fen bilimleri ders programının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır. Fen bilgisi eğitim programındaki kazanımlar öğrencilerin bilgiyi anlamlı ve kalıcı olarak öğrenebilmeleri için sınıf/okul içi ve okul dışı öğrenme ortamları, araştırma- sorgulamaya dayalı öğrenme stratejisine göre tasarlanır. Tüm dönem boyunca öğrenme sürecinde program gerçekleştirilirken ders içi uygulamalar keşfetme, sorgulama, argüman oluşturma ve ürün tasarlamayı kapsamalıdır. Ayrıca bu ders içi uygulamalarda öğrencilerin kendilerini yazılı, sözlü ve görsel olarak ifade ederek iletişim ve yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmelerini sağlayacak fırsatlar sunulmalıdır. “Öğrencilerin fikirlerini rahatça ifade edebilmeleri, düşüncelerini farklı gerekçelerle destekleyebilmeleri ve arkadaşlarının iddialarını çürütmek amacıyla karşıt argümanlar geliştirebilmeleri için bilimsel olgulara yönelik yarar-zarar ilişkisini tartışabilecekleri ortamlar oluşturulmalıdır.”⁷⁰ Öğretmenler, alana dair eleştirel düşünmeye dair tartışma ortamı gerçekleştirirken öğrencilerinin geçerli verilere dayalı oluşturdukları iddiaları sunduklarında kendisi yönlendirici ve rehber rolünü üstlenir.

⁶⁹ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 11. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325> .

⁷⁰ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 11. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325> .

2.2.3.3. Üçüncü Sınıf Fen Bilgisi Dersinin Üniteleri

Tablo 2.7. Üçüncü Sınıf Fen Bilgisi Ders Üniteler

Sınıf	Ünite No	Ünite Adı	Konu Alan Adı
3	1. Ünite	Gezegemizi Tanıyalım	Dünya ve Evren
	2. Ünite	Beş Duyumuz	Canlılar ve Yaşam
	3. Ünite	Kuvveti Tanıyalım	Fiziksel Olaylar
3	4. Ünite	Maddeyi Tanıyalım	Madde ve Doğası
	5. Ünite	Çevremizdeki Işık ve Sesler	Fiziksel Olaylar
	6. Ünite	Canlılar Dünyasına Yolculuk	Canlılar ve Yaşam
	7. Ünite	<i>Elektrikli Araçlar</i>	<i>Fiziksel Olaylar</i>

2.2.4. Matematik Dersi Öğretim Programı

Matematik Öğretim Programının amacı, matematiğin insanlığın ortak bir değeri olduğu ve dünyayı anlamadaki önemini farkına vararak matematiğe değer vermesi, bu değer üzerinden temel konu ve kavramları öğrenerek öğrencinin yaratıcı ve analitik düşünme becerisini gelişmesidir. Matematik dersinde öğrencilerin sadece temel işlemleri yapmalarına dair bir beceri kazanılması beklenmez, esas olarak öğrencide analitik düşünme becerisinin gelişmesi ve matematiği diğer disiplinlerle olan ilişkisine dair farkındalık kazanması beklenmektedir. Bu farkındalıkla öğrenci matematiğin sanat, estetikle ilişkisini ve insanların ortak bir dili olduğunu fark edebilecektir. Matematikle ilgilenen öğrencide kavramlara, terimlere dair farkındalık kazanırken sistemli, dikkatli, sabırlı, sorumluluk sahibi olma özelliklerini geliştirebilmelidir.⁷¹ Bununla öğrencide araştırma yapma, bilgi üretme ve kullanma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

⁷¹ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 4. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=329>

2.2.4.1. Matematik Dersinin Öğretim Programının Amaçları

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirlenmiş olan matematik dersi öğretim programının amaçları şu şekilde sıralanabilir⁷²:

1. Öğrencinin matematiksel okuryazarlık becerilerini geliştirilmesi ve etkin olarak kullanabilmesi
2. Öğrencinin matematiksel kavramları anlayabilmesi ve bu kavramları günlük hayatta kullanabilmesi
3. Öğrencinin problem çözme sürecinde kendi düşünce ve akıl yürütmelerini rahatlıkla ifade edebilmesi ve başkalarının matematiksel akıl yürütmelerindeki eksiklikleri veya boşlukları görebilmesi
4. Öğrencinin matematiğin, anlam ve dilini kullanarak insan ile nesnel arasındaki ilişkileri ve nesnelin birbirleriyle ilişkilerinde önemi ve gerekliliğine dair farkındalık kazanımı
5. Sınıf içinde matematik problemi çözerken düşüncelerini mantıklı bir şekilde açıklamak ve paylaşmak için matematiksel terminolojiyi ve dili doğru kullanabilmesi
6. Üstbilşsel bilgi ve becerilerini geliştirebilecek, kendi öğrenme surecilerini bilinçli biçimde yönetebilmesi
7. Öğrencinin matematik problemlerini çözümüne dair tutumunda öz güvenli olması
8. Kavramları farklı temsil biçimleriyle ifade edebilmesi
9. Matematiğin insanlığın ortak bir değeri olduğuna dair farkındalık kazanımı
10. Sabırlı ve sistematik düşünme özelliklerini geliştirebilmesi
11. Araştırma yapma, bilgi üretme ve kullanma becerilerini geliştirebilmesi

⁷² T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 9. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=329>

2.2.4.2. Matematik Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

Matematik dersinin öğrenim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar en temelde öğrencilerin bireysel farklılıklarının merkeze alarak kavramsal öğretimin gerçekleşmesi ve analitik düşünme becerinin kazanılması üzerine hazırlanmıştır. Programın öğretmen tarafından gerçekleşmesinde ikinci en temel dikkat edilmesi beklenen nokta ise Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenen 8 anahtar yetkinlikle birlikte esneklik, estetik, eşitlik, adalet ve paylaşım gibi değerleri de uygun kazanımlarla ilişkilendirerek öğrenciye sunulmasıdır. Matematik dersinin öğrenim programının uygulanmasında öğretmene programda sunulan kazanım ve öneriler çerçevesinde kalınması koşuluyla sınıf içi ve dışı öğrenme ortamının oluşturulması ve öğrenme yaklaşımının belirlenmesinde esneklik sunulmaktadır. T.C Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilk ve orta öğretim matematik ders öğretim programında belirlediği dersin uygulanmasında dikkat edilecek esaslar aşağıda sunulduğu şekliyledir.

Tablo 2.8. Matematik Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar⁷³

<i>Matematik Dersinin Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar</i>
Öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alarak öğrenme stilleri ve stratejilerine göre müfredatın uygulanması
Programın uygulanmasında sunulan etkinliklerin öğrencilerin yeni matematiksel kavramları önceki matematiksel kavramların üzerine inşa etme imkânı vermek, cesaretlendirmek
Matematik öğrenme- öğretme sürecinde öğrencilerin düşüncelerini sözlü olarak ifade etmeleri, matematiksel kavramların içselleştirilmesi, anlaşılması ve yapılandırılmasında önemli bir yere sahiptir. Öğrenciler, öğretim sürecinde kavramları nasıl yapılandıklarını sergilerken, bireysel ve bireylerarası iletişim kurmaya da teşvik edilmelidir
Matematiksel kavramların öğrenimi sürecinde öğrencilerin düşüncelerini ifade edebilmeleri için öğretmenlerin yönlendirmeleri gerekli ve önemlidir. Bu bağlamda, öğretmen problem, düşünme süreci ve çözüme dair sunduğu sorular ile öğrencilerin düşünme sürecini fark etme imkânı vermelidir.
Öğretim programıyla öğrenciye matematiği hayatın bir parçası olduğunu farkındalığı kazandırılma ve diğer dersler ile disiplinler arası etkinlikler öğrencilere sunulmalıdır. Haya bilgisi, sosyal bilgiler ders konularından geri dönüşüm, sağlıklı hayat, ekme israfı, vergi bilinci gibi konulardan örnekler verilerek matematik etkinlikleri oluşturulur.

⁷³ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 11. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=329>

2.2.4.3. Üçüncü Sınıf Matematik Dersinin Üniteleri

Tablo 2.9. Üçüncü Sınıf Matematik Ders Üniteler

Sınıf	Ünite No	Ünite Adı
3. Sınıf	1. Ünite	Doğal sayılar / Doğal Sayılarla Toplama İşlemi / Doğal Sayılarla Çıkarma İşlemi
	2. Ünite	Doğal Sayılarla Toplama İşlemi / Doğal Sayılarla Çıkarma İşlemi / Veri Toplama ve Değerlendirme
	3. Ünite	Doğal Sayılarla Çarpma İşlemi / Doğal Sayılarla Bölme İşlemi
	4. Ünite	Kesirler / Zaman Ölçme / Paralarımız/ Tartma
	5. Ünite	Geometrik Cisimler ve Şekiller / Geometrik Örüntüler / Geometride Temel Kavramlar / Uzamsal İlişkiler
	6. Ünite	Uzunluk Ölçme / Çevre Ölçme / Alan Ölçme / Sıvı Ölçme

BÖLÜM III

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmanın gerçekleşmesinde nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi tercih edilmiştir. Bu yöntemin kullanılmasının temel sebebi, ana kaynağın MEB öğretim programları dokümanlarından oluşmasıdır. MEB müfredat yapısının sunulmasında ana kaynaklar Türkçe, hayat bilgisi, fen bilgisi, matematik derslerinin program geliştirme kitaplarından oluşmaktadır. P4C ve MEB iki değişkenin yapısının incelenmesi, kıyaslanması, örtüşen ve örtüşmeyen yanlarının sunulması, sahada yapılan bilimsel çalışmaların, makale ve tezlerin kullanılmasıyla gerçekleşeceği için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Tezin ana bağımlı değişkeninin MEB müfredatının olması sebebiyle de güncel sayfasında yer alan temel derslerin öğretim programlarının incelenmesinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Tezin bağımsız değişkeni olan P4C metodunun sunulmasında ise veri olarak, akademik çalışmalar, makaleler ve tezler kullanılmıştır. Bu verilerin analiz edilmesi, yorumlanması ve bilimsel bir sonuca varılmasında tüm tez araştırma sürecinde etik ilkeler gözetilerek bilimsel kanıtlara dayalı, araştırma problemine ve kavramsal çerçeve dikkate alarak araştırma yürütülmüş ve tamamlanmıştır. Tez kapsamında incelenen dokümanlar üretildiği bağlam ve hedef kitle dikkate alınarak seçilmiştir. Dokümandaki veriler tarafsız bir şekilde ele alınmış ve yorumlanmıştır. Verilerin analiz sürecinde de objektif davranılmış, bilimsel etik unsurlarına dikkat alınarak getirmiş ve akademik dürüstlükten taviz vermeden araştırma yürütülerek, sonlandırılmış ve yayımlanmıştır.

Çalışmanın bu bölümden önceki ilk iki bölümünde P4C yöntemini ve MEB müfredatının yapısı sunulmuştur. Birinci bölümünde çocuklar için felsefe (P4C) metodunun tanımı, tarihçesi, amaçları, P4C yönteminin uygulama boyutu, öğretmenin rolü ve yöntemin kurucusu olan Lipman'ın oluşturduğu tüm eğitim öğretim kademelerini kapsayan müfredat yapısı sunulmuştur. Burada kullanılan literatür P4C yönteminin ilk ortaya çıkışından günümüze kadar olan üzerine yazılmış hem Türkçe

hem de yabancı kaynaklı makaleler, tezler ve kitaplardan oluşmaktadır. Tüm bu literatür doğrultusunda elde edilen veriler çocuklar için felsefe yöntemini doğasını ve yapısını sunmaktadır.

MEB'in öğretim program (müfredat) amacı, güncel sayfasında yayınladığı program geliştirme kitap ve yayınları nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi gerçekleştirilerek incelenmiştir. Bu inceleme bağlamında MEB müfredarının değerleri, yetkinlikleri ve felsefesi hakkında temel dersler dikkate alınarak (Türkçe, Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi, Matematik) programları detaylı bir şekilde incelenerek sunulmuştur.

Çalışmanın gerçekleşmesi, sistemli olarak verilerin toplanması, analiz edilmesi, yorumlanarak değerlendirilmesi ve raporlama sürecini kapsamaktadır. Çalışmada, çocuklarla felsefe yaklaşımının ve MEB müfredat yapısının derinlemesine ve ayrıntılarıyla incelenebilmesi için özellikle ana kaynaklardan oluşan bir literatür taraması yapılmıştır. Gerçekleşen bu literatür taraması sonrasında konu hakkında daha önce ki bilimsel bilgi birikiminden yararlanılarak , tez çalışması bu literatürdeki bilgi ve veriler üzerinden nitel bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir. Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgelerin incelenmesi ve değerlendirilmesinde kullanılan bir yöntemdir. Nitel araştırmalarda kullanılan diğer araştırma yöntemlerindeki gibi doküman analizinde konu hakkında bir anlayış ve ampirik bilgi geliştirmek için araştırma süreci, verilerin incelenmesi ve yorumlanmasıyla gerçekleşmektedir.⁷⁴ Doküman, bir şey hakkında bilgi veren veya bir şeyin kanıtı veya kanıtı olarak kullanılabilen resmi bir kâğıt, kitap, metin veya elektronik dosya olarak tanımlanmaktadır. Araştırmalarda veri olarak kullanılacak dokümanların içine dergiler, notlar, kitap, anket verileri, broşürler, ajandalar, toplantı tutanakları, kılavuzlar, günlükler, çeşitli kamu kayıtları, not defterleri, fotoğraflar vb.' dir. Tüm bu

⁷⁴ Kırıl, B. (2020). Nitel bir veri analiz yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15(1).175.

doküman türlerinden tezin araştırmasında veri olarak kullanılacak dokümanlar, akademik geçerliliği olan makale ve çalışma kategorisindedir. Doküman analiz süreci etik ilkeler gözetilerek gerçekleşmiş ve tezin verisi olarak MEB'in güncel sayfasında sunduğu öğretim programı geliştirme kitap ve yayınları kullanılmıştır. Tezin araştırması kapsamında dokümanlar analiz edilirken gerçekleşen safhalar; MEB'in güncel sayfasındaki öğretim programı kaynaklarına ulaşılması; bilimsel geçerlilikleri yayımlandıkları kurumların güvenilirliği ve içeriğinin incelenmesine göre kontrol edilmesi; kaynakların okunarak anlaşılması; sunduğu veriler geçerliliği ve doğruluğu analiz edilmesi; ve diğer akademik veriler ve çalışmalar ışığında yorumlanması şeklinde gerçekleşmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise bu iki bölümde gerçekleşen literatürlere ek olarak çocuklar için felsefe (P4C) yönteminin müfredatta uygulanması dahilinde öğrencileri hangi açıdan gelişimlerine desteklediğini sunan makaleler, tezler, bu alana dair farklı vakıfların gerçekleştirdiği bilimsel araştırma ve bildirim kaynakları veri olarak kullanılmıştır. Bu akademik çalışmalarda genel olarak farklı ölçekler, gözlem formları, öğrenci deney ve kontrol grupları oluşturularak ölçek ve gözlem formları uygulamalarıyla nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, ikinci bölümde doküman analizi yapılan MEB'in üçüncü sınıf temel derslerin güncel öğretim programındaki veriler ışığında, ders başlıkları altında P4C metodunun pedagojinin ders MEB müfredat felsefesi, amaç, kazanım ve yapısıyla uyuma, uygulama başarıları incelenmiş ve sunulmuştur. Ayrıca her ders başlığı altına bir örnek ders tasarımı ve bölüm sonunda da derslerde yöntemin uygulanması dahilinde öğretmenlerin kullanabileceği P4C gelişim ölçekleri ve gözlem formları bulunmaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Türkçe Dersi Programının P4C Metodu üzerinden incelemesi

Çalışmanın ilk bölümündeki “*çocuklar için felsefe yönteminin amacı*” başlığın altından sunulduğu gibi P4C metodunda kazanımlar temelde, bilişsel ve sosyal boyut olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bilişsel boyut analitik ve yaratıcı düşünme becerisini içerirken, sosyal boyut daha çok topluluğun iletişimsel becerisini arttıracak iş birliğine ve saygıya dayalı becerilerden oluştuğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu beceriler en temelde öğrencide bir üslup kazanımını hedeflemektedir. Çalışmanın ikinci bölümünün “*Türkçe dersi öğretim programı*” başlığı altında sunulduğu gibi üçüncü sınıfa yönelik MEB’in Türkçe dersinin kazanımları, temel olarak dört beceri üzerine kategorize edilmektedir. Bu bulguya göre kategoriler; dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma kazanımlarıdır. Bu kazanımların ortak paydası, öğrencilerin dil ve zihinsel becerileri gelişirken bireysel ve sosyal yönden gelişmeleri, etkin iletişim kurmaları, yaratıcılığı destekleyerek düşünmeye teşvik etmesi bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın ikinci bölümünde MEB kaynaklığı ile sunulan Türkçe dersini temel amaç ve “*Türkçe dersinin uygulanmasında dikkat edilecek hususlar*” başlığı incelendiğinde P4C metodunun temel kazanımlarıyla uygunluk gösterdiği görülmektedir. P4C metodu Türkçe dersi program geliştirme yapısı ve kazanımlarının doğasında vardır. Bu en temelde, metot uygulanırken hikâyenin paylaşılması, daha sonra o hikâyenin belli bir soru ve tema çevresinde bir yetişkinin tartışmayı kolaylaştırmasıyla ve öğrenci grubunun kritiği ile gerçekleşmektedir. Esasında metodun uygulandığı her oturum, Türkçe dersi öğretim programının beklediği kazanımları adım adım öğrenciye kazandırmaktadır. Özellikle P4C yönteminin sosyal boyuttaki kazanımları⁷⁵ becerileri Türkçe dersinin kazanımlarının büyük kısımlarına denk düşmektedir.

⁷⁵ Çalışmanın birinci bölümündeki “Çocuklar için felsefe (P4C) yönteminin amaçları” başlığı altında tablolar ve alt başlıklar halinde detaylı bir şekilde sunulmuştur.

MEB'in Türkçe dersi öğretim programında "Türkçe dersi kazanım tablosu" başlığı altında sunulan Türkçe dersindeki dinleme/ izleme becerisindeki kazanımların ortak paydası, dinlemenin edebi üzerine ve bir metni anlama, yorumlama, bakış açısını ifade etme becerilerini öğrenciye kazandırmayı hedeflemiş olmasıdır. P4C metoduyla bu kazanımın gerçekleşmesi, uyarı sunulduktan sonra sorulan temel sorunun öğrencinin yorumlamasına bırakılmasıyla oluşmaktadır. Ayrıca öğretmen kritik boyunca, temel sorunun ve hikayedeki karakterin durumunu öğrencilerin cevapları ile ilişkilendirerek, konuyu ve sorunu hatırlatarak öğrencilerin dinlediğini anladığından emin olmak mecburiyetindedir.

MEB'in Türkçe dersi öğretim programında "Türkçe dersi kazanım tablosu" başlığı altında sunulan konuşma becerisindeki kazanımların ortak paydası, Türkçeyi severek ve etkin bir şekilde kullanmak için nezaket kuralları dahilinde iletişimde karşı tarafı dinleme, anlama, kendini ifade edebilmede üslup kazandırmayı hedeflemiş olmasıdır. Bunu tez çalışmasının birinci bölümünde "yöntemin uygulama boyutu" başlığı altında sunulduğu basamaklara temel alınarak bir P4C oturum aşamaları:

1. Öğrenciler felsefi bir hikâyenin veya romanın kısa bir bölümünü sınıf içinde okur veya canlandırır.
2. Hikâye bağlamında kritik için öğretmen tarafından temel soru (olgusal soru) sorulur. Temel soruyu takiben devamında gelen soru ve cevaplar ile felsefi gündem belirlenir.
3. Hikâyenin felsefi gündemi bağlamında, bir araştırma topluluğu olarak öğrencilerin sorularıyla kritik gelişir ve derinleşir. Öğrenciler olası cevapları düşünürler ve cevaplarını netleştirip test ederler. Felsefi eğitime sahip bir öğretmen, diyalogu kolaylaştırır ve öğretmenin kılavuzluğunda kritik derinleşir. Tartışma mevcut okumanın gündemi bitene kadar veya öğrenciler bir sonraki okumaya geçmeyi kabul edene kadar devam eder.
4. Her oturumun sonunda tartışmayı kolaylaştırıcı olarak öğretmen, kendi felsefe değerlendirmelerinin tamamını, kritiğinin bütüncü bir şekilde öz değerlendirmesini yapar ve öğrencilerden kendilerinin öz değerlendirmesini yapmasını ister. Öğretmen

dilirse bu değerlendirmeyi bir oyun aracılığıyla ya da yazma veya alternatif farklı bir etkinlikle de gerçekleştirebilir.

Sunulan bu P4C uygulama aşamaların Türkçe dersinde uygulanması durumunda; Türkçe dersinin öğretim programının sunduğu okuma becerileri kısmındaki kazanımların P4C yönteminin ilk adımında gerçekleştirilen hikâyenin okunması ve sonrasında sorulan temel soruyla kritiğin başlaması, okuma kazanımlarının öğrencide gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu bulguya ulaşılmasının sebebi okuma becerisi kategorisindeki kazanımların ortak paydası, metinleri akıcı okuyabilme becerisi, anlama, yorumlama, kavramların farkına varma üzerine olmasındandır. P4C yönteminin sunulan dört adımına ve çalışmanın ilk bölümünden sunulan tanımı ve genel amacına baktığımızda ise Türkçe dersinin öğretim programındaki dinleme, izleme ve konuşma becerilerindeki kazanımlar yöntemin sosyal boyutundaki kazanımlarıyla uyumaktadır. P4C yönteminin sosyal boyutundaki kazanımları, öğrenci topluluğunun iletişimsel becerisini arttıracak iş birliğine ve saygıya dayalı kritiğin gerçekleşmesini sağlayacak üslubun gelişmesidir. Üslup olarak öğrenciden beklenen, saygıya dayalı, grubun içinde iş birliğinde bulunabilen, fikir alışverişi ve birlikte çözüm bulma çabasına sahip ve kendini tam olarak ifade edebilen bir birey haline gelmesidir.

Bu bağlamda ulaşılan bulgulardan birkaçı: P4C yönteminin ve MEB Türkçe dersi kazanımlarının ortak paydası, dinlemenin edebini, bir metni anlama, yorumlama, görüşlerini ifade etme becerilerini öğrenciye kazandırmayı hedeflemiş olmasıdır. Konuşma becerisindeki kazanımların P4C yöntemi ile ortak paydası, Türkçeyi severek ve etkin bir şekilde kullanma fırsatını yöntemin tüm aşamalarında sunuyor olmasıdır. Aynı zamanda bu fırsatı sunarken öğrencide nezaket kuralları dahilinde iletişimde karşı tarafı dinleme, anlama, kendini ifade edebilmede üslup kazandırmayı hedeflemiş olmasıdır.

P4C yöntemini kısaca sunduğumuz dördüncü madde ile yani öz değerlendirme ve kritiği bütünleyici bir etkinlikle tamamlanabileceği aşaması, MEB'in Türkçe dersi öğretim programında "*Türkçe dersi kazanım tablosu*" başlığı altında sunulan yazma becerisindeki kazanımlarla ortak payda oluşturabilmektedir. Çünkü etkinlikte kritik edilen bir problem hakkında çocuklardan bir hikâye veya kısa bir metin yazmaları

istenebilir. Bu ise MEB'in Türkçe dersi öğretim programındaki yazma becerilerindeki kazanımlarının öğrencide gerçekleşmesini sağlayacaktır. P4C yöntem ile yazma becerileri arasındaki ortak payda ise öğrencilerin yazılarına duygu ve düşüncelerini aktarmalarına teşvik edilmesi, yazma becerisine dair alışkanlığın edinilmesi ve olayların oluş sırasına göre yazılması gerektiğine dair farkındalık kazandırılmasıdır.

Bu bağlamda, Türkçe dersini temel amacına bakıldığında P4C metodunun temel kazanımlarıyla uygunluğunun oldukça fazla olduğu örtüştüğü bulgusuna varılmıştır. Anderson'unun gerçekleştirdiği akademik çalışmasının bulgusu, söz konusu P4C planının uygulanmasının öğrencilerde kişilerarası iletişim becerilerinin gelişmesinde son derece etkili olduğunu göstermektedir.⁷⁶ Yine Hass, 1975 yılında altıncı sınıf öğrencilerinden deney grubundaki 200 öğrenci ve kontrol grubundaki 200 öğrenci üzerinde yaptığı bir başka araştırma, P4C'nin okuma, eleştirel düşünme, kişilerarası ilişkiler, düşünce özgürlüğüne yönelik tutumda da dikkate değer bir ilerleme kaydettiği bulgusunu göstermektedir. Ayrıca çalışma, okuma becerisinde gözle görülür bir gelişme olduğunu bulgusunu sunmaktadır. Hall ve Liptain'ini gerçekleştirdiği çalışmada ise SAT test puanları, okumada istisnai bir ilerleme ve 6 yaşındaki çocuklar için kazanımda belirgin bir gelişme gösterdiği bulgusunu sunmaktadır. Çocukların %88'i öngörülen puanları aşıyor ve %95'i beklenenin üstünde yüksek bir seviyeye ulaşmıştır.⁷⁷ Minnesota'daki 5. ve 8. sınıf öğrencileriyle Lipman'ın müfredat çalışmasının kaynak romanlarından biri olan Harry Stottlemeier's Discovery adlı eser üzerinden iki yıl süreyle uygulanan felsefe çemberi sonucunda tüm sınıfta akıl yürütme becerisinde önemli bir ilerleme olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmanın üçüncü yılında ise muhakeme becerisi, okuduğunu anlama ve yorumlamada anlamlı bir gelişme olduğu bulgusuna varılmıştır.⁷⁸ İran'da yapılan 'Philosophy for Children (P4C) Program and Social Growth' adlı makalenin bulgularında da önemli sonuçlar görmektedir. Bu çalışma, öğrencilerin söz konusu çocuklarla felsefe programı sayesinde problemlere geniş ve genel bir vizyonla

⁷⁶ Anderson, B. (Ed.). (2016). *Philosophy for Children: Theories and praxis in teacher education* (1st ed.). Londra: Routledge.

⁷⁷ Hall, A. ve Liptain, S. (2006). SHINE Trust report of findings from the SAPERE thinking for better learning project. Erişim adresi

<https://www.sapere.org.uk/Content/Media/Final%20SHINE%20Trust%20Project%20Report.pdf>

⁷⁸ Burnes, B. (1981). Harry Stottlemeier discovery The Minnesota experience. *Thinking: The Journal of Philosophy for Children*, 3(1).

https://www.pdcnet.org/thinking/content/thinking_1981_0003_0001_0008_0011

bakabilme ve verilen işleri farklı yönlerden inceleme becerisi sağladığını; öğrencilerin sınıfta ve okulda maruz kaldıkları sorunları gerçek yaşam durumlarındaki sorunlarla ilişkilendirebildiklerini ve gelecekte yaşanabilecek sorunların çözümünde kullanma becerisi verdiğini; temel soruları ve bilmedikleri şeyler hakkında soru sormayı öğrendiklerini; kavramlar ve fikirler yaratmaları ve bariz ve gerçek olaylar hakkında sorular sorabildiklerini; etik ve sosyal kavramların öğretiminde, olası zararlarının düzeltilmesinde kullanılabildikleri gibi becerilerin gelişmesinde en iyi programlardan biri olduğunu bulgularını sunmaktadır. Ayrıca çocuklar için felsefe müfredatının, çocukların yeteneklerine güvenilerek, günlük yaşam konularında varolan kavramların, bu planda var olan tartışma, diyalog ve akıl yürütme yoluyla net ve algılanabilir kavramlara dönüştürülebildiği bulgusuna varılmıştır.⁷⁹

4.2. Hayat Bilgisi Dersi Programının P4C Metodu Üzerinden İncelemesi

Çalışmanın ikinci bölümünde MEB'in hayat bilgisi programı, “*hayat bilgisi dersi öğretim programı*” ve “*hayat bilgisi dersinin öğretim programının özel amaçları*” başlığında sunulduğu gibi temelde çocuğun kendini, ailesini, milletini, ülkesini, doğayı, yaşadığı çevrenin maddi ve manevi boyutunu tanıma, anlama ve yorumlama becerilerinin⁸⁰ gerçekleşmesi olarak analiz edilmiştir. Hayat bilgisi dersinin temelinde istenen bu kazanımların Naragi, Ghobadiyan, Naderi ve Shariatmadari'nin beşinci sınıf öğrencilerinden oluşturduğu bir grup ile çocukların sosyal gelişimindeki rolünü incelediği çalışmasındaki bulgular⁸¹ çocuklar için felsefe yöntemiyle gerçekleştirildiğini göstermektedir. Vineland Social Maturity Scale (VSMS) ölçeğiyle ve ilköğretim öğrencilerinden oluşturulan gruplarla yapılan on iki haftalık felsefe

⁷⁹ Naraghi, M. S., Ghobadiyan, M., Nadari, E. A. ve Shariatmadari, A. (2013). Philosophy for children (P4C) program and social growth. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 3(5). 404 <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1059.512&rep=rep1&type=pdf>

⁸⁰ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3. Sınıflar)*. 10. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326>

⁸¹ Mevcut çalışma, 2011-12 akademik yılında Khorram Abad Şehri (Lorestan Eyaleti, İran) Bölgesinde beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal büyümesi üzerine araştırma topluluğunda Çocuklar için Felsefe (P4C) programının rolünü incelemiştir. Khorram Abad Şehri'nde bulunan on ilköğretim okulu arasından rastgele bir okul seçilmiştir. Bu okulda rastgele seçilen toplam 60 ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri kontrol grubu ve deney (örnek) grubu olarak sınıflara bölünmüştür. Daha sonra Vineland Sosyal Olgunluk Ölçeği (VSMS) anketi benimsenerek öğrencilerin ölçümleri yapılmıştır. Bu programın uygulanmasından önce iki grup arasında sosyal gelişim değişkeninde anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Daha sonra deney grubundaki çocuklar, 12 haftalık P4C oturumlarına katıldılar. Bu oturumların sonunda, bu müfredatın uygulanmasının öğrencilerin sosyalleşme ve kendini yönetme dahil üzere sosyal gelişiminin farklı boyutları üzerinde önemli etkilerinin olduğu ölçekler sonucunda gözlemlendi.

çalışmalarından ortaya çıkan bulgular neticesinde, bu müfredatın uygulanmasının öğrencilerin sosyalleşme ve kendini yönetme dahil olmak üzere sosyal gelişiminin farklı boyutlarında önemli etkilerinin olduğu, bu nedenle de çocuklar için felsefe (P4C) müfredatının okullarda uygulanması önerilmektedir.⁸² Çalışma aynı zamanda, müfredat oluşumunda P4C yönteminin kullanılmasının ‘çocuklarda sosyal ve duygusal boyutları olumlu yönde etkileyerek toplumda makul etik davranışlar alanında ilerlemelerini kolaylaştırabileceğini, sağlıklı ve dinamik bir toplumda yaşam koşullarını sağlayabileceğini’⁸³ bulgusuna ulaşmıştır. Bu çalışmanın sunduğu veriler doğrultusunda, MEB’in hayat bilgisi öğretim programında ‘‘Hayat bilgisi dersi kazanım tablosu’’ başlığı altında sunulan kazanımlar ve tez çalışmasını ikinci bölümdeki ‘‘Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’’ ve ‘‘hayat bilgisi dersi programının özel amaçları’’ başlıklarında analiz edilen öğrencilerde gelişmesi beklenen kazanım ve dersin amaçlarını⁸⁴ karşıladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Sunulan akademik çalışmalardaki veriler özellikle kendini ve yaşadığı çevreyi tanıması, ‘‘Okulumuzda Hayat’’, ‘‘Evimizde Hayat’’, ‘‘Sağlıklı Hayat’’, ‘‘Güvenli Hayat’’, ‘‘Ülkemizde Hayat’’ ile ‘‘Doğada Hayat’’ ünite başlıklarının altındaki sosyal boyuttaki kazanımların gerçekleşmesini desteklediği bulgusunu oluşturmaktadır.

MEB için eğitim ve öğretim, bireyleri toplumda var olan sorunlar ve fikirlerin çelişkileri konusunda bilinçlendirmeyi ve bu konuları ortaya çıkarmak için uygun yöntemlerin oluşturulmasını amaçlamaktadır. Özellikle son yüzyılda teknolojinin hızlı etkisiyle doğanın bir gereği olarak sürekli devam eden değişimler siyasetten ekonomiye, toplumdan bireye, eğitime kadar bir çok yapıya yansımaktadır. Bu değişimleri anlamak ve bir konum belirlemek güçlü bir gözlem, anlama ve muhakeme becerisini gerektirmektedir. Birey dünyadaki değişime maruz kalırken problemlerle de karşılaşmaktadır. Dolayısıyla geleceğin provası şeklinde tanımlanan okulların da müfredatında bu kazanımları öğrencilerine vermesi gerekmektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde yapılan bir çok akademik araştırma bulguları da sınıf içinde çocuklar için

⁸² Naraghi, M. S., Ghobadiyan, M., Nadari, E. A. ve Shariatmadari, A. (2013). Philosophy for children (P4C) program and social growth. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 3(5). 404 <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1059.512&rep=rep1&type=pdf>

⁸³ Naraghi, M. S., Ghobadiyan, M., Nadari, E. A. ve Shariatmadari, A. (2013). Philosophy for children (P4C) program and social growth. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 3(5). 404 <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1059.512&rep=rep1&type=pdf>

⁸⁴ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3. Sınıflar)*. 8. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326>

felsefe (P4C) yönteminin uygulanmasının muhakeme becerisi, iletişim, kendinin farkında varma gibi becerilerin gerçekleşmesini sağladığını göstermektedir. Bahsedilen bu beceriler de “hayat bilgisi dersi öğretim programı” başlığında ve MEB’in hayat bilgisi öğretim programında “*Hayat bilgisi dersi kazanım tablosu*” sunulan kazanımlarda bulunduğu analiz edilmiştir.

Çocuklar için felsefe (P4C) yöntemi, Hindistan’da 12-13 yaşlarında (26 erkek ve 24 kız) 50 öğrenciden oluşturulan bir örnek grup ile yapılan yirmi iki oturumluk P4C çalışmasında çocukların sosyo-ahlaki muhakeme ve davranışlarının gelişimlerine etkisi ölçülmüştür.⁸⁵ Yine bu çalışmada, yöntemin çocuklarda sosyal ve duygusal alana dair kazanımları başarılı bir şekilde gerçekleştirdiği bulgusuna varılmıştır. Çalışmanın etkilerini ölçmek için öğrencilere düşünme günlükleri tutturulmuştur. Ayrıca geri bildirim formları, ahlaki ikilemler ve kişilik envanterleri kullanılarak öğrencilerle ön ve son değerlendirmeler yapılmış, öğrenci ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler ve araştırmacının gözlemlerine dayalı alan notları aracılığıyla daha fazla veri toplanmıştır. Toplanan verilerin sonucunda, bilişsel alana kıyasla sosyal ve duygusal boyutlarda daha olumlu kazanımlar olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. P4C oturumları ilerledikçe çocukların bildirimlerine, öğretmen gözlemlerine ve araştırmacının alan notlarına dayalı olarak, işbirliği, artan sınıf içi paylaşım, çatışmalara yönelik çözüm ve artan güven duygusu gibi değişimlerin aktarımının⁸⁶ ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Özellikle P4C oturumlarının, sosyal ilişkileri olumlu yönde etkilediği, toplum içinde ahlaki ikilemlerin ve muhakeme becerilerinin artmasını sağladığı bulgusuna varılmıştır. Nitel bir araştırma yöntemi olarak doküman analiziyle gerçekleşen tez çalışmasının ikinci bölümünde analiz edilen başlıklar doğrultusunda, MEB’in Hayat bilgisi dersi için öğrencide kazanılması beklenen, kişisel gelişimini sağlamak için yapması gerekenlerin farkına varma, sosyal katılım becerisi gibi sosyal-duygusal boyuttaki, toplumsal ve bireysel boyuttaki kazanımların öğrencide gelişmesinde faydasına dair uyumlu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Hayat

⁸⁵ Mehta, S. ve Whitebread, D. (2004). *Philosophy for Children and moral development in the Indian context*. First Global Conference on Erişim adresi https://www.academia.edu/32435804/Philosophy_for_Children_and_moral_development_in_the_Indian_context

⁸⁶ Mehta, S. ve Whitebread, D. (2004). *Philosophy for Children and moral development in the Indian context*. First Global Conference on 11. Erişim adresi https://www.academia.edu/32435804/Philosophy_for_Children_and_moral_development_in_the_Indian_context

bilgisi dersinin müfredatı, genel olarak öğrencinin kendini ve çevresini tanıması ve başkalarını anlaması üzerine odaklanmaktadır. Yapılan araştırmalar, P4C metodunun hayat bilgisi dersinin odaklandığı bu temel kazanımları gerçekleştirdiği bulgusunu göstermektedir. Bu kazanımların gerçekleşmesi için P4C yöntemi yerinde ve uyumlu bir çerçeve ve yaklaşım sağlamaktadır. Çerçevenin oluşmasını sağlayan temel şeylerden biri, öğretmenlerin sınıflarında olmasını istedikleri türden anlamlı diyalogları mümkün kılması ve bu diyaloglar içinde öğrencinin kendi ve arkadaşlarının fikirlerini fark etmesi ve tanımasını sağlamasıdır.⁸⁷ Tez çalışmasının ilk bölümünde “yöntemde öğretmenin rolü” başlığında detaylı olarak ifade edildiği gibi sınıf içinde P4C yönteminin uygulanmasının ilk aşamalarında öğretmen, öğrencide gerçekleşmesi istenen nitelikleri kritik etme, sorgulama, düşünme argüman sunma gibi nitelikleri ve demokratik bir sınıf ortamı oluşturmayı modellemelidir. Bunun için de daha fazla aktif olması gerekebilir. Süreç içinde öğretmenin aktifliği azalacak, bir süre sonra öğrenciler birbirlerinin fikirlerini sorgulamaya ve geliştirmeye başlayarak, öğrenciler öğretmene daha az ihtiyaç duyup kendi araştırma topluluklarını oluşturma yolunda ilerleyeceklerdir. Bu bulguyu Whitebread ve Mehta'nın makalelerinde bahsettikleri, P4C oturumları ilerledikçe çocukların düşünceleri birlikte inşa etme, işbirliği, artan sınıf içi paylaşım, çatışmalara yönelik çözüm ve artan güven duygusu gibi değişimlerin⁸⁸ olması da destekleyicidir. Hayat bilgisi dersi ise P4C'nin temel amaç ve kazanımlarıyla uyum sağlamakla birlikte, sunduğu ders temaları ve ünite başlıklarından bir felsefe çemberi temalarının oluşturulmasına müsait olmasından dolayı hem P4C pedagojisinin hem de hayat bilgisi programı kazanımların gerçekleşmesi potansiyeli yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu potansiyelin klasik bir sınıf içi eğitim yöntemiyle açığa çıkması pek mümkün değildir. Öğrencileri ikna etmeye çalışan ve sadece bilgi aktarmayı, vermeyi amaçlayan bir yöntem, okulun dışındaki dünya ile dersin söz konusu temalarıyla arasındaki bağları, öğrencilerin fark etmesini sağlayamayacaktır. Ayrıca P4C yaklaşımı, gençlere uyuşturucu, alkol, obezite, sağlık vb. konularda bilgi verilmesine karşı değildir. P4C yöntemi, bu tür bilgilerin yalnızca dengeli bir şekilde ve gençlerde yargılama ortamı oluşturmayacak

⁸⁷ Lewis, L. ve Chandley, N. (Ed.). (2012). *Philosophy for children through the secondary curriculum*. New York: Continuum. 147.

⁸⁸ Mehta, S. ve Whitebread, D. (2004). *Philosophy for Children and moral development in the Indian context*. First Global Conference on. 11. Erişim adresi https://www.academia.edu/32435804/Philosophy_for_Children_and_moral_development_in_the_Indian_context

şekilde sunulmasını teşvik etmektedir. Hayat bilgisi dersinin tema ve içeriklerinin sunduğu bilgiyi, öğrencilerin ezberleyip veya sadece dinleyerek kabul etmelerini ve öğrencilerden sunulan bilgileri hemen davranışa geçirmelerini beklemek uygulamadan başarılı bir yöntem değildir. P4C pedagojisine göre bir bilginin edinilmesinde ihtiyaç duyulan şey, dersin ünite konularında geçerli olan temel kavramlar ve değerler etrafında bazı felsefi sorgulamaları teşvik etmek ve konuya dair merak uyandırmaktır.⁸⁹ Bu pedagoji ile işlenen bir hayat bilgisi dersi, öğrencide okul dışındaki hayata dair farkındalık kazanımı sağlayacağı ve felsefe çemberleri eşliğinde neden, nasıl, nedir şeklindeki sorular ile demokratik ve güven ikliminin kurulmasıyla hayat bilgisi ünite temalarının işlenmesi bu farkındalıkların güçlendireceği bulgusuna ulaşılmıştır. Yukarıda bahsedilen akademik çalışmaların sunduğu bulgular doğrultusunda, hayat bilgisi dersindeki ünite ve içeriklerin, çocuklar için felsefenin kazanımlarının gerçekleşmesi için oldukça müsait bir müfredat imkanı sunmasıyla birlikte bu içeriklerin P4C yöntemiyle verilmesi öğrencinin yaşamda ve geleceğe dair kendi kimliklerini bulma ve inşasında önemli bir zemin oluşturacağı bulgusunu sunmaktadır. Hayat bilgisi dersinin okulumuzda hayat, evimizde hayat, sağlıklı hayat, güvenli hayat, ülkemizde hayat ve doğada hayat ünitelerinin içerik bakımından ortak paydası, öğrenciye kendisi ve çevresinden başlayarak yaşadığı toplum ve dünyanın fakına varma ve uyum sağlama sürecinde kendini fark edip çevresine ve geleceğe yönelik sağlıklı dönüşüm ve değişimler gerçekleştirmesini sağlamaktır. Bu temaların P4C yönteminin oluşturduğu çember çevresinde mantık ilkeleri çerçevesinde kritik edilmesi ve muhakeme becerileriyle gerçekleştirilmesi öğrencinin analitik düşünme ve meraklı olmak gibi zihin alışkanlıkları edinmesini sağlamaktadır.⁹⁰ Bu alışkanlıklar, hayat bilgisi dersindeki ünite içeriklerinde uyuşturucu, kurallar, özgürlük, obezite gibi tartışmalı konularda çocukların eleştirel düşüncelerine yardımcı olmak için iyi bir fırsattır ve çocuklar için felsefe yöntemiyle oluşturulan araştırma topluluğu hayat bilgisi müfredatının içeriklerinin verilmesi ve kazanımlarının öğrencide gerçekleşmesi için gerekli uygun ortamı sunmaktadır. Yani hayat bilgisi dersinin sunduğu ünite ve içerikler P4C kazanımları için bir fırsatken, hayat bilgisi müfredatının kazanımlarının gerçekleşmesi adına P4C yöntemi en uygun ortamı sunduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

⁸⁹ Lewis, L. ve Chandley, N. (Ed.). (2012). *Philosophy for children through the secondary curriculum*. New York: Continuum. 152.

⁹⁰ Lewis, L. ve Chandley, N. (Ed.). (2012). *Philosophy for children through the secondary curriculum*. New York: Continuum. 151.

4.3. Fen Bilgisi Dersi Programının P4C Metodu Üzerinden İncelemesi

Çalışmanın ikinci bölümünde “fen bilgisi dersi öğretim programı” başlığı altında dersin amacı, bilimsel süreçlerin öğrenme ortamlarına aktarılmasıyla öğrencilerin, dünyayı anlamak için araştırmalar yapması ve bilimsel sürece doğrudan katılarak, bilimsel bilginin nasıl geliştiğini farkına varmasını hedeflediği⁹¹ analiz edilmiştir. Genel olarak programı incelediğimizde karşımıza öğrencide kazanılması beklenen becerileri şu başlıklarda kategorize edebiliriz; bilişsel süreç becerileri, yaşam becerileri, mühendislik/tasarım üretim becerileri, disiplinler arası bakış açısı, bilim etiği, işbirliğine dayalı çalışma ve demokratik sınıf ortamının sağlanması. Program özellikle, bilimsel okuryazarlık, çıkarım yapma, kavrama, tanımlama, ifade etme, keşfetme, tartışma, hipotez kurma, gözlem, sınıflandırma, deney yapma, analitik düşünme, karar verme, yaratıcı düşünme, girişimcilik, iletişim, takım çalışması ve disiplinler arası çalışma gibi kazanımları vurguladığı analiz edilmiştir. Fen bilgisi öğretim programı kazanım tablosunun vurguladığı bu beceriler felsefi sorgulamanın özellikle mantığın temel ilkelerini kapsadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Felsefi sorgulama süreci bunlarla sınırlı olmamakla birlikte, sorular sormayı, hipotezler oluşturmayı, bakış açılarını ve varsayımları doğrulamayı, çıkarımları ve sonuçları dikkate almayı içermektedir. Bilimde arzu edilen düşünce türü ile tez çalışmasının ilk bölümünde sunulana P4C pedagojisi aracılığıyla geliştirilen düşünme becerisi arasında açık bir bağlantı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Felsefe, daha etkili düşünmenin gelişmesine ek olarak, bilim denen şeyin ne olduğunu anlamamıza da yardımcı olan bir disiplindir.⁹² Özellikle fen bilgisi öğretim programının bilimsel okuryazarlık, bilimsel süreç becerileri ve bilimsel araştırma yapma becerisi olarak sunduğu, sorular üretme, hipotezler önerme, nedenler ve örnekler verme, ayrımlar ve bağlantılar kurma, çıkarımları analiz etme, kriterler tasarlama ve kullanma, açık, tutarlı argümanlar geliştirme gibi beceriler aynı zamanda felsefenin özellikle mantığın konuları dahilindedir. Çalışmanın ilk bölümündeki “*çocuklar için felsefe yönteminin amacı*” başlığın altından sunulduğu gibi çocuklar için felsefe (P4C) çemberlerindeki amaç sadece düşünme becerilerinin arzu edilen şekilde gelişimi ile sınırlı değildir.

⁹¹ *Fen bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3,4,5,6,7,8. Sınıflar)*, T.C Milli Eğitim Bakanlığı (2018), Ankara. s:10.

⁹² Lewis, L. ve Chandley, N. (Ed.). (2012). *Philosophy for children through the secondary curriculum*. New York: Continuum. 92.

Çalışmasının birinci kısmında P4C'nin amaçlarını işlerken bahsedilen başlıklardan biri olan etik anlayışı geliştirme ve tecrübeye anlam bulma becerisini geliştirmeyi de kapsamaktadır. Bu bağlamda da çalışmanın ikinci bölümünün üçüncü sınıfa yönelik MEB'in "*fen bilgisi dersi öğretim programı*" başlığı altında sunulduğu gibi çocuklarla fen bilgisi dersinde P4C metodunu kullanarak ders işlemek, öğrencilerin alana dair kavramları netleştirmelerine ve hem bilimin konularına dair hem de konu başlıklarında bilimde etik anlayışın ne olması gerektiğine dair anlam yaratmalarına yardımcı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca P4C yöntemiyle fen bilgisi dersinin işlenmesi, bilimsel fikirleri diğer fikirlerle ilişkilendirmelerini sağladığı, bilginin doğasının anlaşılmasını teşvik ettiği, bilim etik konularını keşfetmelerine izin verdiği ve bir disiplin olarak felsefeye erişimlerini sağlama imkânı verdiği bulgusuna ulaşılmıştır.⁹³

Bilim bağlamındaki P4C yönteminin fen bilgisi dersinde uygulanmasıyla bir araştırma topluluğu yaratılması faydaları arasında, öğrencilerde eleştirel bir zihin yapısını teşvik ettiği ve böylece fen bilgisi programında bilişsel beceriler olarak sunabileceğimiz çıkarım yapma, kategorize etme, bağlantı kurma gibi kazanımların gerçekleşmesinin sağlanacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu da öğrencinin, bilime dair gerçekleri sorgulamasını teşvik ederek yaşadığı toplum yapısı ve dünyaya dair farkındalık kazanmasını sağlamaktadır. Tüm bu sürecin neticesinde öğrencide bilimsel okur-yazarlık beceri kazanımı sağlanacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu kazanımların tümü ise tez çalışmasının ikinci bölümünün "*fen bilgisi dersi öğretim programı*" başlığı altında ve MEB'in fen bilgisi öğretim programında sunduğu "*fen bilgisi dersi kazanım tablosu*"da sunulan fen bilgisi dersi kazanım ve amaçlarıyla uyduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Almanya'da, Philosophieren mit Kindern und Jugendlichen (PmKJ) olarak bilinen öğretmenlerin kurduğu bir araştırma topluluğu P4C metodunu kullanarak fen ve matematik dersleri işlediklerinde öğrencilerin nasıl etkilendiğini araştırmıştır. Bu araştırmada P4C yönteminin fen bilgisi öğretim programında yer alan kazanımlarından yaratıcılığı teşvik ettiği, öğrencilerin bilimsel kavramları anlama ve tanımlamasına dair farkındalıklarının geliştiğini bulgusunu tespit etmişlerdir.

⁹³ Anderson, B. (Ed.). (2016). *Philosophy for Children: Theories and praxis in teacher education* (1st ed.). Londra: Routledge. 75.

Ayrıca bu araştırma yine fen bilgisi öğretim programında yer alan öğrenciden gelişmesi beklenen kazanımlardan, öğrencilerin kendi sorularını üretmeye ve küçük gruplar halinde işbirlikçi çalışma yoluyla yeni keşifler yapma becerilerini geliştirdiği bulgusuna varmışlardır.⁹⁴

İlkokul fen dersleri müfredatında felsefi araştırmanın faydası üzerine Sprod'un 2014 yılında yaptığı bir araştırmada görülmüştür ki; öğrencilerin felsefi, bilimsel ve matematiksel kavramlara dair farkındalık kazanımı ve konuları daha iyi kavramaları üzerinde P4C yönteminin faydalı olduğu bulgusuna varılmıştır.⁹⁵ Förster (2006), öğrenme güçlüğü çeken dokuzuncu sınıf öğrencilerine kimyasal madde ve kimyasal reaksiyon kavramlarını tanıtmak için P4C metodundan yararlanarak bir ünite geliştirmiştir. “Bilim ve matematikte felsefe yapmak” adlı bu ünite hikayeler, filimler, P4C tarzında düşünce deneyleri ve felsefi tartışmalardan oluşmaktaydı. Ünitinin çalışılmasından sonra öğrencilerin başarılarında öğrenme güçlüğüne sahip olmalarına rağmen artış olduğu bulgusu gözlemlerle edinilmiştir. Ayrıca öğrencilerin üniteye dair bilgilerin edinilmesindeki ilgilerinde ve bilimsel kavramların edinmesinde artış olduğu bulgusu da gözlemlenmiştir.⁹⁶

Schrijver, Jelle, & Cornelissen, Eef. gerçekleştirdiği çalışmada çocuklar için felsefe (P4C) metodunun günümüz fen bilgisi ders müfredatına nasıl uyacağını araştırmıştır. Bu çalışmada fen bilgisi dersini, düşünce deneyleriyle felsefi bir laboratuvara dönüştürdüklerini ve bu şekilde P4C'nin fen dersi çalışmalarında öğrencilere ne şekilde fayda sağladığını ölçtüklerini belirtmişlerdir. Çalışmadaki öğretmenler, ilköğretim fen bilgisi dersinin sorgulama ve kavramsal odaklı işlenmesi gerektiği bulgusuna ulaşmışlardır. Öğretmenler, gözlem ve uygulamalı işlenen fen bilgisi dersinin, öğrencileri sorgulamaya, düşünmeye ve keşfetmeye yönlendirdiği bulgusunu sunmaktadır. Bahsi geçen öğretmenler P4C yönteminin, fen ve matematik derslerine az olan ilgiyi ve bu derslerin anlaşılmasındaki güçlüğün üstesinden gelmek

⁹⁴ Rollins Gregory, M., Haynes, J., ve Murriss, K. (Eds.). (2016). *The Routledge International Handbook of Philosophy for Children (1st ed.)*. Londra: Routledge.190.

⁹⁵ Sprod, T, (2014). Philosophical inquiry and critical thinking in primary and secondary science education. MR Matthews (ed). *International handbook of research in history, philosophy and science teaching* içinde: (1531-1564) Almanya: Berlin: Springer

⁹⁶ Rollins Gregory, M., Haynes, ve Murriss, K. (Ed.). (2016). *The Routledge International Handbook of Philosophy for Children*. Londra: Routledge. 195

için gerekli ve yeterli bir yaklaşım sağladığı, ilköğretim fen dersinde kullanılmak üzere öğrencileri şüphe etmeye, araştırma stratejileri ve bilgi hakkında düşünmeye teşvik eden iyi bir araç olduğu görüşünde bulgular sunmaktadır. Çalışmanın sonunda bilim derslerinde P4C metodunun uygulanmasının öğrenciler tarafında bilimsel kavramların anlaşılmasında kolaylık sağladığı, P4C'nin öğrencilerin fen dersi müfredat konularında bilimde etik konularını keşfetme imkanı oluşturduğu, felsefi diyalogun bilimin doğası hakkında tartışmayı kolaylaştırabileceği bulgusuna varmışlardır.⁹⁷ Sunulan bu akademik çalışmalardaki veriler doğrultusunda ulaşılan bulgular da MEB fen bilgisi öğretim programında bulunan kazanımlardan da örtüşmektedir.

Körber-Stiftung Vakfı tarafından desteklenen “Çocuklarla, Yaşayan Doğa Hakkında Felsefe Yapmak (PhiNa)” adlı araştırma projesine 2006’dan beri liderlik eder ve Hamburg Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olan Calvert proje dahilinde yazdıkları araştırma makalesindeki veriler, sentez, tümdengelim ve tümevarım, akıl yürütme, çıkarım yapma ve argüman oluşturma gibi bilişsel becerilerin kazanımla birlikte felsefe çemberi yöntemiyle işbirliği ve güven ortamının yaratılması sayesinde, öğrencilerin 'doğru' cevabı üretme konusunda daha az baskı hissettikleri ve öğrenme sürecine daha kişisel olarak dahil oldukları bulgusunu sunmaktadır. Araştırmadan Calvert, P4C yönteminin öğrencilerin bilgilerini bilim unsurlarını içeren etik, ahlaki, sosyal ve politik konuları içerebilen günlük yaşamlarıyla ilişkilendirmelerini ve uygulamalarını sağladığını bulgusuna varmıştır. Bu, özellikle olgusal bilgilerin doğru bir şekilde yeniden üretilmesine vurgu yapan fen ve matematik derslerinde geçerli ve Calvert’in çalışmasıyla öğrencide gerçekleştiği sunulan tüm bu kazanımlar, MEB fen bilgisi öğretim programında bulunan kazanımlardan da örtüşmektedir.⁹⁸ Hausberg ile gerçekleştirdiği başka bir çalışmada ise özellikle üstün yetenekli çocukların konulara dair daha derin kavrayış aradıkları için yöntemin fen ve matematik derslerinde kullanımının dersin verimini arttırdığını bulgusunu ortaya koymuştur. Araştırmada yöntemin, içerik çeşitliliği, daha derin kavramsal anlayış, daha anlamlı öğrenme, daha fazla yaratıcılık ve daha geniş bir bilim ve matematiğe bakış açısını teşvik ettiği

⁹⁷ De Schrijver, Jelle, ve Cornelissen, Eef. (2016). *PhiloZoo. Philosophy for children (p4c) in the science curriculum*. Sophia Network Meeting, Rethymnon, Crete, 2-3 Eylül 2016.

⁹⁸ Rollins Gregory, M., Haynes, ve Murriss, K. (Ed.). (2016). *The Routledge International Handbook of Philosophy for Children*. Londra: Routledge. 191.

bulgusunu savunmaktadır.⁹⁹ Tüm bu bulgular ışığında, MEB fen bilgisi öğretim programının ders içinde öğrencide gerçekleşmesini beklediği kazanımların, müfredatın uygulanmasında çocuklar için felsefe (P4C) metodunun kullanımı dahilinde gerçekleşeceği sunmaktadır.

4.4. Matematik Dersi Programının P4C Metodu Üzerinden İncelemesi

Çalışmanın ikinci bölümünün “*matematik dersi öğretim programı*” başlığı altında MEB matematik dersi öğretim programının temel amacında esasında üç tema olduğu analiz edilmiştir. Bunlar, matematiğin dünya genelinde evrensel bir değeri olduğunun ve yaşadığımız evreni anlamada önemini öğrencilere fark ettirilmesi, bu farkındalık üzerinden temel konu ve kavramların öğretilmesi ve öğrencinin yaratıcı, analitik düşünme becerisini gelişmesi şeklinde kategorize edilebilir.¹⁰⁰ İlk ve üçüncü tema doğrudan çocuklar için felsefenin (P4C) amaçlarıyla benzerlik gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Matematiğin metafizik dünya ile fiziksel dünya arasında bir dil görevini görmesi esasında matematiğin evrensel oluşunun kaynağıdır. Aynı dilin insan zihni ile dış dünya arasında bağ kurması gibi matematik, metafizik evren hakkında fiziksel nesnelere bizlere konuşabilme imkânı vermektedir. Dolayısıyla felsefe ve matematik arasında doğal ve gerekli bir birliktelik vardır. Platon’un kurduğu Akademi’nin girişinde yazdığı iddia edilen ‘geometri bilmeyenler giremez’ ifadesinin vurgusu da bunadır. Çünkü felsefe esasında sistemli, analitik düşünmeyi ifade eder ve matematikte de belli temsiller (1,6,x, %, -...) üzerinden problemi çözerken yapılan şey budur. Dolayısıyla matematik dersinde pratik olarak yapılan bu işlemlerin evrenselliğinin ve yaşadığımız evreni anlamada önemini öğrencilere fark ettirilmesinde felsefe bizim ihtiyacımız olanı vereceği bulgusu edinilmiştir. Üçüncü sınıf öğrencileriyle felsefenin nasıl yapılabileceğine dair yöntem arayışına ise çalışmanın birinci bölümünde sunulan şekliyle çocuklar için felsefe (P4C) metodunun cevap verdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Matematik öğrenim programının temel amacını ifade ederken sunduğumuz üçüncü tema olarak, yaratıcı ve analitik düşünme becerisinin kazanımı ise tez çalışmasının birinci bölümünde “*çocuklar için felsefe*

⁹⁹ Calvet, K. ve K. Hausberg, A. (2011). *Kreatives Philosophieren mit hochbegabten Kindern. Von Wunderkammern und Blattlöffeln*. Frankfurt: Karg-Stiftung, 64. Erişim adresi https://www.pedocs.de/frontdoor.php?source_opus=9121 .

¹⁰⁰ Durusoy, A. (1999). İbn Sina’nın islam düşüncesindeki yeri ve metodu. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (cilt: 20, 322-331.ss). Erişim adresi <https://cdn2.islamansiklopedi>

(P4C) yönteminin amaçları” başlığında sunulan beş temel amaçtan ilk ikisi olan akli doğsu kullanma ve yaratıcı düşünme becerisiyle doğrudan uyuşmaktadır. Çocuklar için felsefe (P4C) tez çalışmasının birinci bölümünde yer alan “yönteminin uygulama boyutu” başlığında detaylı olarak ifade edildiği gibi, ünite konusunun temel kavramlarından biri kritik edildikten sonra, öğretmenin tercihiyle o kritiği destekleyecek etkinlik uygulaması öğrencinin matematiğin sanat, estetikle ilişkisini ve insanların ortak bir dili olduğunu fark etmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca soyut olan matematiğin konularının bir hikâye veya uyarı ile dilde kritik edilmesiyle başlayan somutlaşma, desteklenen bir etkinlikle küçük yaş gurubu öğrencileri için hem daha çekici hale gelecek hem de konunun somutlaşmasıyla anlaşılabilirlik oranının artacağı bulgusu sağlamaktadır. Özellikle matematikteki başarının artışında etkin olduğunu ve daha iyi öğrenmede felsefe çalışmalarının önemli olduğunu bulgusunu araştırmalar sunmaktadır. Başarı artışında bu bulgulara örnek olarak, çocuklar için felsefeyi destekleyen ulusal bir kurum olan SAPERE’nin gerçekleştirdiği otuz oturumlu çalışmasının sonucunda, matematik dersinde öğretmenlerin beklediği başarının %62,5’in üstünde bir gelişim gözlemlendiği bulgusuna ulaşılmıştır.¹⁰¹ Pilot uygulamanın yapıldığı gruplar arasında araştırma 5. seviye matematikte %24, 4. seviye matematikte %64, 3. seviye matematikte %6 ve 2. seviye matematikte %6 ‘lık başarı artışı elde ettiği bulgusuna varmıştır. Bu da çocuklar için felsefe yönteminin matematik derslerine olan faydasındaki artışın tüm kademelerde etkin olduğu bulgusunu göstermekle birlikte, üst kademelerde başarı artışındaki etkisinin yoğunlaştığı bulgusunu da göstermektedir.¹⁰² Ayrıca çalışma, öğrencilerin %43’ü Matematikte 4. seviyeye ulaştığı ve bu sınıfta %64’lük bir artış olduğu için Ulusal Ortalama puanını aştığı bulgusunu da göstermektedir. Pilot uygulamanın yapıldığı sınıfın öğretmeni, matematiği kendi çocuklarına daha anlaşılır bir şekilde öğretmek için tasarlanan yenilikçi program sayesinde olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda, sorgulama oturumlarında tutarlı bir şekilde uygulanan akıl yürütmenin matematik başarısını artırdığı bulgusu gözlemlenmiştir. Sunulan bu akademik çalışmadaki veriler doğrudan ulaşılan bulgular da çalışmanın ikinci bölümünde “*matematik dersi*

si.org.tr/dosya/20/C20015904.pdf

INE Trust report of findings from the SAPERE thinking for better learning project. 16. Erişim adresi <https://www.sapere.org.uk/Content/Media/Final%20SHINE%20Trust%20Project%20Report.pdf>

¹⁰² Hall, A. ve Liptai, S. (2006). SHINE Trust report of findings from the SAPERE thinking for better learning project. 6. Erişim adresi

<https://www.sapere.org.uk/Content/Media/Final%20SHINE%20Trust%20Project%20Report.pdf>

öğretim programı” başlığı altında sunulan üçüncü sınıfa yönelik MEB’in matematik programındaki amaçları ve tezin EK’ler bölümündeki “*matematik dersi kazanım tablosu*” başlığı altında sunulan kazanımlar ile örtüşmektedir. Yöntemin kendisi, yapılan birçok çalışmada öğrencilerin analitik ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirdiği bulgusunu da sunmaktadır. Bu bulguları sunan araştırmalardan biri olan Education Endowment Foundation finasladığı, çocuklar için felsefe (P4C) yaklaşımının ilköğretim okullarındaki öğrencilerinin gelişimlerine yönelik iyileştirici olup olmadığını araştırmak için 4. ve 5. sınıf öğrencileriyle iki aylık bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu gerçekleşen çalışmanın sonucuna göre, temel aşama matematik ve okumada yaklaşık iki aylık ek ilerleme gerçekleştiği bulgusuna varılmıştır. Başka bir araştırma örneği olarak çalışmayı genelleme olasılığı sınırlı olduğunu gösterse dahi beşinci sınıf öğrencisi deney ve kontrol grubu oluşturarak (her biri 16 kişilik iki grup) ve ön test ve son test yapılarak gerçekleşen çalışma akademik olarak güvenilir veriler sağlamaktadır. Çalışmanın sonucu, Lipman’ın çocukların mantıksal becerilerini geliştirmek için felsefi bir yaklaşımın kullanılabileceği iddiasını desteklemektedir.¹⁰³ Tüm bu çalışma ve veriler de göstermektedir ki P4C yöntemi hem MEB’in matematik programındaki ilkökul kademesi için sunduğu kazanımlarla örtüşmekte hem de kazanımların gerçekleşmesini sağladığı bulgusuna ulaşılmaktadır.

Öğretmenlerin çoğu, sınıflarında düşünmeyi ve diyalogu teşvik eden yaklaşımlar geliştirmeyi amaçlar, ancak matematik, fizik gibi formüllerin yoğunlukta olduğu dersler için bunun nasıl yapılabileceğine dair kafa karışıklığına sahiptirler. Pek çok matematik dersi, tartışmanın teşvik edilmediği ve kavramsal anlamının pek önemsenmediği, anlaşılması zor ve öğrenciler tarafından tercihin az olduğu dersler olarak bilinir. Bunun temel sebebi, öğrencilerin matematik konularının günlük hayattan uzak olduğunu düşünmeleri ve anlaşılması zor olduğu ön yargısıdır. Bu ön yargı da öğrencilerde öğrenilmiş çaresizlik oluşturmaktadır. Öğrencileri bu çaresizlikten kurtarmak için öğretmenin ihtiyaç duyduğu şey, soyut olan konuları bir şekilde daha somut ve ilgi çekici hale getirerek matematiğin öğrenci tarafından anlaşılabilirliğini arttırmaktır. Bunun nasıl olabileceğine dair çözümün P4C yöntemi verdiği bulgusuna ulaşılmıştır. P4C'nin temel değerleri arasında yer alan karşılıklı saygı ve iş birliğine

¹⁰³ Cumings, N. P. (1981): Analytical Thinking for Children: Review of the Research. *Analytic Teaching* 2(1), 26-28. Erişim adresi <https://journal.viterbo.edu/index.php/at/article/view/224/14>

bağlılık, bu tür bir çalışma için önemli bir ön koşul oluşturmakta ve genellikle matematiksel becerilerin gelişimini desteklemek için oldukça araşsal bir görev haline gelebilecek şeye zengin bir alternatif sunmaktadır.¹⁰⁴

Tüm bu bulguları ele aldığımızda çocuklar için felsefe (P4C) yöntemi, MEB'in matematik öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlarda belirttiği gibi en temelde öğrencilerin bireysel farklılıklarının merkeze alınarak kavramsal öğretimin gerçekleşmesi ve analitik düşünme becerisinin kazanılmasını¹⁰⁵ sağlamaktadır.

¹⁰⁴ Rollins Gregory, M., Haynes, J., ve Murriss, K. (Eds.). (2016). *The Routledge International Handbook of Philosophy for Children (1st ed.)*. Londra: Routledge. 89-90

¹⁰⁵ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 11. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=329>

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİ

MEB'in ilköğretim müfredatının ilkeleriyle, çocuklar için felsefe (P4C) yönteminin benzerlik göstermesinin temel nedeni aynı felsefi arka planı paylaşıyor olmalarıdır. Her iki yapıda da insan ve toplumu merkeze alan felsefi bir arka plan bulunmaktadır. Türk eğitim tarihinde John Dewey ve felsefesinin etkin bir rol almış olduğu bir gerçektir. Aynı şekilde, tezin birinci kısmında sunduğumuz gibi, P4C yönteminin kurucusu olan Lipman'ın da Dewey ve felsefesinden oldukça etkilendiğini düşünürsek MEB müfredatına olan benzerlik şaşırtıcı değildir. Hem MEB müfredat çalışmasının, hem de çocuklar için felsefe (P4C) yönteminin felsefi olarak ortak bir çıkış noktası olması onların ilkeler, amaçlar ve kazanım şemaları açısından örtüşmelerini sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. MEB'in müfredat yapısında temel olarak yetiştirilmek istenen bireyin tanımı; “üreten, hayatta bilgiyi işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklere”¹⁰⁶ sahip şekilde sunulmaktadır. Birey ve öğrencide beklenen gelişim özelliklerinde yaratıcı, analitik ve eleştirel düşünmeye oldukça yoğun bir vurgu vardır. Bununla birlikte üreten ve işbirliği yapabilen, ötekine saygılı, etik değerlere sahip, kültürel değerlerinin farkında bir birey resmi de çizmektedir. Sıraladığımız bu özellikler, çocuklar için felsefenin temel kazanım ve amaçlarıyla örtüştüğü göstermektedir. Özellikle, tezin birinci kısmında sunulmuş olan Tablo 1.1.'de gösterilen “soruşturan topluluk tablosu” bilişsel boyuttaki kazanımlarda; yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, analitik düşünmeyi, sosyal boyuttaki kazanımlar ise; işbirliğine dayalı çalışma, diğerine karşı özen gösterici tutumlar, kişisel ve kişiler arası ilişki becerisi, etik ve ahlaka dair anlayış gelişmesi, tecrübede anlam bulma becerisinin gelişmesi, kendine dair farkındalığın artışı şeklinde sıralanmaktadır. MEB öğretim programı, geniş ölçekte ve tutarlı bir

¹⁰⁶ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 4. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325>

şekilde sunduğu amaç ve kazanımların nasıl gerçekleşebileceğine dair detay vermemektedir. Çocuklar için felsefe metodu ise MEB'in sunduğu kazanım şemasının nasıl gerçekleşeceğine dair işlevsel bir yöntem sunduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda MEB'in "nedir" sorusuna verdiği cevapla çizdiği şemanın gerçekleşmesine dair "nasıl?" sorusuna cevabı çocuklar için felsefe yöntemi vermektedir.

Çocukların üst düzey düşünme becerilerini geliştirmenin bir yolu olarak 60'tan fazla ülkedeki okullar tarafından benimsenmiş¹⁰⁷ olan çocuklar için felsefe, sadece felsefe derslerinin gerçekleşmesi için kullanılan bir metot değildir, esasında müfredatın içine yedirilmiş bir şekilde matematik, Türkçe, sanat vb. derslerde uygulanan, kendine ait bir pedagojisi olan bir eğitim yöntemidir. Bu ülkelerde okulların özel ilgisiyle çocuklar için felsefe çalışmaları gerçekleşirken birçoğunda da P4C yönteminin pedagojisi müfredat çalışmalarında dikkate alınmaktadır.

Bu bağlamda tez çalışmasının ilkökul üçüncü sınıf müfredatının P4C metoduna göre incelenmesinin temel dersler bazındaki sonuçları: Türkçe dersinde, MEB'in sunduğu kazanımlar temel olarak dört beceri üzerine kategorize edildiği ve bunların, dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazmaktan oluşmaktadır. Bu kazanımların ortak paydasının, öğrencinin dil ve zihinsel becerilerini geliştirirken, kendisini bireysel ve sosyal yönden geliştirmesini, etkin iletişim kurmasını, yaratıcı düşünmeyi destekleyerek düşünmeye teşvik etmesini şeklinde olduğu analiz edilmiştir. Türkçe dersinin temel kazanımları incelendiğinde, P4C metodunun temel kazanımlarıyla örtüştüğü sonucuna varılmıştır. Anderson'un çalışmasının sunduğu verilerle de söz konusu bir P4C'si planının uygulanmasının Türkçe dersinin kazanımlarında yer alan öğrencilerde kişilerarası iletişim becerilerinin gelişmesine dair kazanımların gerçekleşmesini sağladığı sonucuna varılmıştır. Yine Hass tarafından 1975 yılında deney grubundaki 200 altıncı sınıf öğrencisi ve kontrol grubundaki 200 öğrenci üzerinde yaptığı bir başka araştırmada sunduğu verilerle, P4C'i çalışmalarının Türkçe öğretim programında yer alan okuma, eleştirel düşünme, kişilerarası ilişkiler, düşünce özgürlüğüne yönelik kazanımlarının sağlandığı sonucuna varılmıştır. Hass'ın

¹⁰⁷ Gorard, S., Siddiqui, N. ve Huat See, B. (2015). Philosophy for children evaluation report and executive summary. Durham University: Education Endowment Foundation(EEF). Erişim adresi https://d2tic4wvo1iusb.cloudfront.net/documents/projects/EEF_Project_Report_PhilosophyForChildren.pdf

çalışmasıyla P4C'si uygulamalarının çocukta, Türkçe dersinin temel amaçlarından biri olan okuma becerisi sağladığı sonucuna varılmıştır.¹⁰⁸ Minnesota'daki beşinci ve sekizinci sınıf öğrencileriyle Lipman'ının müfredat çalışmasının kaynak romanlarından biri olan *Harry Stottlemeier's Discovery* adlı roman üzerinden iki yıl süreyle uygulanan felsefe çemberi sonucunda tüm sınıfta akıl yürütme becerisinde önemli bir ilerleme olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmanın üçüncü yılında, muhakeme becerisinde, okuduğunu anlama ve yorumlamada anlamlı bir gelişme olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁰⁹ Bu çalışmaların sunduğu veriler ışığında da üçüncü sınıf Türkçe dersi öğretim programının sunduğu amaç ve kazanımların P4C yöntemiyle gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.

İran'da yapılan "Philosophy for Children (P4C) Program and Social Growth" adlı akademik çalışmanın sunduğu veri ve bulgularla; çocuklar için felsefe programı eğitimi alan çocukların Türkçe dersi öğretim programı kazanım tablosundaki dinleme/izleme kategorisinde yer alan, bir metni anlama, yorumlama, bakış açısını ifade etme becerilerini, problemlere geniş ve genel bir vizyonla bakabilme farkındalığı kazanımları gerçekleştirdiği sonucuna varılmıştır. İran'da gerçekleştirilen bu çalışma verilerin göre Türkçe öğretim programının kazanımlarının temelindeki temalardan biri olan öğrencinin bireysel ve sosyal yönden gelişmeleri, etkin iletişim kurmaları, yaratıcılığı destekleyerek düşünmeye teşvik etme kazanımlarının çocukların P4C uygulamalarıyla gerçekleştiği sonucuna varılmıştır. Öğrenciler sınıfta ve okulda maruz kaldıkları sorunları gerçek yaşam durumlarındaki sorunlarla ilişkilendirebilme farkındalığı kazandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu kazanım gelecekte yaşanabilecek sorunların çözümünde temel soruları ve bilmedikleri şeyler hakkında soru sormayı öğrendikleri; kavramlar ve yeni fikirler yaratmalarını sağladığı için etik ve sosyal kavramların öğretiminde ve olası zararlarının düzeltilmesinde kullanılacak en iyi programlardan biri olduğu sonucuna varılmıştır. Söz konusu çalışma ayrıca çocuklar için felsefe müfredatının çocukların yeteneklerine güvenilerek, günlük yaşam konularında çocuğun karşılaştığı kavramların, bu planda var olan tartışma, diyalog ve

¹⁰⁸ Anderson, B. (Ed.). (2016). *Philosophy for Children: Theories and praxis in teacher education* (1st ed.). Londra: Routledge.

¹⁰⁹ Burnes, B. (1081). Harry Stottlemeier discovery The Minnesota experience. *Thinking: The Journal of Philosophy for Children*, 3(1).
https://www.pdcnet.org/thinking/content/thinking_1981_0003_0001_0008_0011

akıl yürütme yoluyla net ve algılanabilir kavramlara dönüştürülebildiği sonucuna varmıştır.¹¹⁰ Aynı çalışmada sunulan veriler sayesinde hayat bilgisi dersi kazanımlarının gerçekleşmesinde P4C yönteminin işe yararlılığı konusunda benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Hayat bilgisi dersi öğretim programının özel amaçları ve kazanım listesi özellikle ünite başlıklarına bakıldığında temelde çocuğun kendini, ailesini, milletini, ülkesini, doğayı, yaşadığı çevrenin maddi ve manevi boyutunu tanıma, anlama ve yorumlama becerisini¹¹¹ kazanması şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Naragi, Ghobadiyan, Naderi ve Shariatmadari'in çalışmasındaki verilerle, hayat bilgisi öğretim programının temelinde istenen bu kazanımların, çocuklar için felsefe müfredatının uygulanması neticesinde öğrencilerin sosyalleşme ve kendini yönetme dahil olmak üzere, sosyal gelişiminin farklı boyutları üzerinde önemli etkilerinin olduğu bu nedenle de çocuklar için felsefe (P4C) müfredatının okullarda uygulanması verimi önemli oranda arttıracığı sonucuna varmıştır.¹¹² Naraghi'nin makalesinde sunulan bulgu ve verilerle hayal bilgisi programının müfredat oluşumunda P4C yönteminin kullanılmasının, “çocuklarda sosyal ve duygusal boyutları olumlu yönde etkileyerek toplumda makul etik davranışlar alanında ilerleme sağlamayı kolaylaştırabileceğini, sağlıklı ve dinamik bir toplumda yaşam koşullarına uyumu sağlayabileceğini”¹¹³ sonucuna varılmıştır. İran'da gerçekleştirilen bu çalışmaya benzer çalışmalar Hindistan ve Çin'de de yapılmıştır. Örnek deney grupları oluşturularak gerçekleştirilen bu çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Hindistan'da gerçekleştirilen akademik araştırmada, çocuklarda sosyal ve duygusal alana dair kazanımların P4C eğitimiyle birlikte başarılı bir şekilde gerçekleştiği sonucuna varılmıştır. Toplanan veriler ışığında, bilişsel alana kıyasla; hayal bilgisi öğretim programında yer alan sosyal ve duygusal alanlardaki kazanımların gerçekleşmesinde daha fazla etkili olduğu sonucu sunulmaktadır. Hindistan gerçekleşen söz konusu araştırma esnasında, oturumlar ilerledikçe çocuklar arasında

¹¹⁰ Naraghi, M. S., Ghobadiyan, M., Nadari, E. A. ve Shariatmadari, A. (2013). Philosophy for children (P4C) program and social growth. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 3(5). 404

¹¹¹ T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3. Sınıflar)*. 10. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326>

¹¹² Naraghi, M. S., Ghobadiyan, M., Nadari, E. A. ve Shariatmadari, A. (2013). Philosophy for children (P4C) program and social growth. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 3(5).

¹¹³ Naraghi, M. S., Ghobadiyan, M., Nadari, E. A. ve Shariatmadari, A. (2013). Philosophy for children (P4C) program and social growth. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 3(5). 404

işbirliğinin, sınıf içi paylaşımın, çatışmalara yönelik çözüm arayışının ve güven duygusunun arttığı ve bu sayede sınıf içi demokratik ortamın oluştuğu¹¹⁴ gözlemleriyle hayat bilgisi programında sunulan temel amaç ve öğrencide gerçekleşmesi istenen becerin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Makalelerin sunduğu bulgu ve verilerin P4C oturumlarının özellikle hayat bilgisi öğretim programı amaç ve kazanımlarından sosyal ilişkileri olumlu yönde etkilediği, toplum içinde ahlaki ikilemlerin muhakeme becerilerinin artmasını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Hayat bilgisi dersinin müfredatı, genel olarak öğrencinin kendini ve çevresini tanıması ve başkalarını anlaması üzerine odaklanmıştır. Yapılan araştırmalarla P4C metodunun hayat bilgisi dersinin odaklandığı bu temel kazanımları gerçekleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Leng tarafından Çin’de yapılan akademik saha araştırması da sunulan sonuçları desteklemektedir. Söz konusu çalışmanın verileriyle, P4C yönteminin uygulanmasının hayat bilgisi öğretim programı kazanımları arasında yer alan öğrencilerde merak etme, sorgulama, keşfetme ve deney yapma isteğini uyandırdığını sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda Leng’in araştırmasıyla da P4C yöntemi, öğretmenlerin öğrencilerinin akademik ihtiyaçlarıyla ilgilenmelerine fırsat verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Çin’de gerçekleşen Leng’in çalışmasıyla da P4C yöntemin öğrencilerin sosyal, duygusal, davranışsal ve psikolojik durumlarını da pozitif manada etkilediği sonucuna varılmıştır. Leng’in araştırmasına göre bir araştırma topluluğu olarak felsefe çemberleri, öğrencilerin kendi içlerindeki düşünceler ve diğer insanlarla temel bağlantılar kurmaları için alan açtığı sonucunu vermektedir. Bu sayede de öğrencilerin kendi düşünceleri, duyguları ve benliklerinin diğer yönleri arasında bağlantı kurmalarına yardımcı olmaktadır. Hem hayat bilgisi öğretim programının hem de P4C pedagojisini amaçlarından olan işbirlikçi öğrenmeye katıldıkları için öğrenci-öğretmen arasındaki bağlantının daha iyi olmasını teşvik ederek sosyal boyutta kazanımların gerçekleşmesini¹¹⁵ sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Yani hayat bilgisi

¹¹⁴ Mehta, S. ve Whitebread, D. (2004). *Philosophy for Children and moral development in the Indian context*. First Global Conference on 11. Erişim adresi https://www.academia.edu/32435804/Philosophy_for_Children_and_moral_development_in_the_Indian_context

¹¹⁵ Leng L (2020) The Role of philosophical inquiry in helping students engage in learning. *Çin: Frontiers in Psychology*. 11(449). 10.

dersinin sunduğu ünite ve içerikler P4C kazanımları için bir fırsatken; hayat bilgisi müfredatının kazanımlarının gerçekleşmesi adına yöntemin en uygun ortamı sunduğu, ayrıca hayat bilgisi programının amaç ve kazanımlarını gerçekleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Fen bilgisi öğretim programındaki öğrenciye kazandırılması beklenen becerileri şu başlıklarda kategorize edilmiştir; bilişsel süreç becerileri, yaşam becerileri, mühendislik/tasarım üretim becerileri, disiplinler arası bakış açısı, bilim etiği, işbirliğine dayalı çalışma ve demokratik sınıf ortamının sağlanması. Fen bilgisi öğretim programında *'programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar'* başlığında öğretmenden beklenenler ve öğretmenin profili çok daha net bir şekilde ifade edilmektedir. Programın sunduğu öğretmen profili P4C'nin öğretmen profiliyle örtüştüğü sonucuna varılmıştır. Özellikle öğretmenden bir rehber olması vurgusu ile P4C yöntemiyle örtüşmektedir. Fen bilgisi öğretim programı özellikle çıkarım yapma, kavrama, tanımlama, ifade etme, keşfetme, tartışma, hipotez kurma, gözlem, sınıflandırma, deney yapma, analitik düşünme, karar verme, yaratıcı düşünme, girişimcilik, iletişim, takım çalışması ve disiplinler arası çalışma gibi kazanımları vurgulamaktadır. Fen bilgisi öğretim programı kazanım tablosunun vurguladığı bu beceriler, felsefi sorgulamanın özellikle mantığın temel ilkelerini kapsamaktadır. Felsefi sorgulama süreci bunlarla sınırlı olmamakla beraber, sorular sormayı, hipotezler oluşturmayı, bakış açılarını doğrulamayı ve varsayımları, çıkarımları ve sonuçları dikkate almayı içerir. Bilimde arzu edilen düşünce türü ile P4C aracılığıyla geliştirilen düşünce türü arasında açık bir bağlantı vardır. Aradaki bu güçlü bağı yapılan araştırmalar da desteklediği ve fen bilgisi derslerinde P4C yöntemini uygulanmasının derin öğretim programında sunulan amaç ve kazanımlarını gerçekleşmesini sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Almanya'da Philosophieren mit Kindern und Jugendlichen (PmKJ) araştırma topluluğu, oluşturdukları örnek gruplarla P4C metodunu kullanarak fen ve matematik derslerini işleyerek gerçekleştirdikleri çalışmanın verileriyle öğrencilerinde P4C yönteminin, yaratıcılığa teşvik ettiği, bilimsel kavramları anlama ve tanımlamaya dair farkındalıklarının geliştiği ve öğrencileri kendi sorularını üretmeye teşvik ettiği, küçük gruplar halinde işbirlikçi çalışma yolunu keşfettikleri sonucuna

varmışlardır.¹¹⁶ Bu gerçekleşeceği sonucuna varılan becerilerinin her biri fen bilgisi öğretim programının amaç ve kazanımlarında yer almaktadır. İlkokul fen dersleri müfredatında felsefi araştırmanın faydası üzerine Sprod'un 2014 yılında yazdığı bir araştırma makalesiyle de öğrencilerin felsefi, bilimsel ve matematiksel kavramlara dair farkındalık kazanımı ve konuları daha iyi kavramalarına yardımcı olma konusunda faydalı olduğu sonucunu sunmaktadır.¹¹⁷ Förster (2006) çalışmasında, öğrencilerin başarılarında öğrenme gücüne sahip olmalarına rağmen artış gözlemlenmesiyle P4C yönteminin fen bilgisi derslerinde uygulanmasının öğrenme kalitesini arttıracığı sonucuna ulaşılmıştır. Schrijver, Jelle, & Cornelissen, Eef. gerçekleştirdikleri çalışmada sunduğu bulgu ve veriler doğrultusunda çocuklar için felsefe (P4C) metodu uygulanarak işlenen fen bilgisi dersinin, MEB' in öğretim programında yer alan öğrencileri sorgulamaya, düşünmeye ve keşfetmeye motive ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Tez çalışmasında sunulan literatürlerin verileri doğrultusunda da bilim derslerinde P4C metodunun uygulanmasının MEB'in öğretim programının amaç ve kazanımlarında yer alan bilimsel kavramların anlaşılmasında kolaylık sağladığı, P4C'nin öğrencilerin fen dersi müfredat konularında bilimde etik konularını keşfetme imkânı oluşturduğu, felsefi diyalogun bilimin doğası hakkında tartışmaya teşvik ettiği¹¹⁸ sonucuna ulaşılmıştır.

Hamburg Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Calvert tarafından gerçekleştirilen araştırma veri ve bulgularıyla MEB'in fen bilgisi öğretim programının amaç ve kazanımlarında yer alan sentez, tümdengelim, tümevarım, akıl yürütme, çıkarım yapma ve argüman oluşturma gibi bilişsel becerilerin kazanılmasında ve P4C yönteminin uygulanmasıyla işbirliği ve güven ortamının yaratılması sayesinde, öğrencilerin 'doğru' cevabı üretme konusunda daha az baskı hissettikleri ve öğrenme sürecine daha kişisel olarak dahil oldukları sonucuna varılmıştır. Calvert, bu yöntemin öğrencilerin bilgilerini, bilim unsurlarını içeren etik, ahlaki, sosyal ve politik konuları içerebilen günlük yaşamlarıyla daha fazla ilişkilendirmelerini ve hayata

¹¹⁶ Rollins Gregory, M., Haynes, J., ve Murriss, K. (Eds.). (2016). *The Routledge International Handbook of Philosophy for Children (1st ed.)*. Londra: Routledge.190.

¹¹⁷ Sprod, T. (2014). Philosophical inquiry and critical thinking in primary and secondary science education. MR Matthews (ed). *International handbook of research in history, philosophy and science teaching* içinde: (1531-1564) Almanya: Berlin: Springer

¹¹⁸ De Schrijver, Jelle, ve Cornelissen, Eef. (2016). *PhiloZoo. Philosophy for children (p4c) in the science curriculum*. Sophia Network Meeting, Rethymnon, Crete, 2-3 Eylül 2016.

uygulamalarını sağladığını ifade etmektedir.¹¹⁹ Bu da P4C yönteminin fen bilgisi derslerinde uygulanmasının programın amaç ve kazanımlarının gerçekleştirdiği sonucuna ulaştırmaktadır. Hausberg ile gerçekleştirdiği başka bir çalışmada ise özellikle üstün yetenekli çocukların, konulara dair daha derin kavrayış aradıkları için yöntemin fen ve matematik derslerinde kullanımının bu çocukların başarı ve dersin verimini arttırdığını sonucuna ulaştırmaktadır. Hausberg araştırmasıyla, P4C yönteminin içerik çeşitliliği, daha derin kavramsal anlayış, daha anlamlı öğrenme, daha fazla yaratıcılık, bilim ve matematiğe daha geniş bir bakış açısını teşvik ettiği sonucuna ulaşılmıştır.¹²⁰ Tüm bu çalışmalarla birlikte MEB fen bilgisi öğretim programının ders içinde öğrencide gerçekleşmesini beklediği kazanımların, müfredatın uygulanmasında çocuklar için felsefe (P4C) metodunun kullanımı dahilinde gerçekleşeceği sonucunu sunmaktadır.

MEB'in matematik öğretim programının temel amacında esasında üç tema vardır. Bunlar, matematiğin dünya genelinde evrensel bir değeri olduğunun ve yaşadığımız evreni anlamada öneminin öğrencilere fark ettirilmesi, bu farkındalık üzerinden temel konu ve kavramların öğretilmesi ve öğrencinin yaratıcı, analitik düşünme becerisinin gelişmesi şeklinde kategorize edilmiştir.¹²¹ İlk ve üçüncü tema doğrudan çocuklar için felsefenin (P4C) amaçlarının birbiriyle uyduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklar için felsefeyi destekleyen ulusal bir kurum olan SAPERE'nin gerçekleştirdiği otuz oturumluk çalışması sonucunda, matematik dersinde öğretmenlerin beklediği başarının %62,5 üstünde bir gelişim gözlemlenmiştir.¹²² Pilot uygulamanın yapıldığı gruplar arasında araştırma, 5. Seviye matematikte %24, 4. seviyede %64, 3. seviyede %6 ve 2. seviyede %6 'lık başarı artışı elde ettiği sonucuna varmıştır. Bu çocuklar için felsefe yönteminin, matematik derslerine olan faydasının tüm kademelerde etkin olduğunu göstermekle birlikte üst kademelerde başarı artışındaki etkisinin daha da

¹¹⁹ Rollins Gregory, M., Haynes, J., ve Murriss, K. (Eds.). (2016). *The Routledge International Handbook of Philosophy for Children (1st ed.)*. Londra: Routledge.191.

¹²⁰

https://www.pedocs.de/volltexte/2014/9121/pdf/Karg_Hefte_2_2011_Calvert_Hausberg_Kreatives_Philosophieren.pdf s:64

¹²¹ *Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7,8. Sınıflar)*, T.C Millî Eğitim Bakanlığı (2018), Ankara. s:4

¹²² Hall, A. ve Liptai, S. (2006). SHINE Trust report of findings from the SAPERE thinking for better learning project. 16. Erişim adresi

<https://www.sapere.org.uk/Content/Media/Final%20SHINE%20Trust%20Project%20Report.pdf>

arttığını sonucunu göstermektedir.¹²³ Ayrıca çalışma, öğrencilerin %43'ünün matematikte 4. seviyeye ulaştığı ve bu sınıfta %64'lük bir artış olduğu için Ulusal Ortalama puanını aştığı sonucunu da göstermektedir. Pilot uygulamanın yapıldığı sınıfın öğretmeni, matematiği kendi öğrencilerine daha anlaşılır bir şekilde öğretmesinin tasarlanan yenilikçi program sayesinde olduğunu ifade etmektedir. Bu veriler de matematik derslerinin çocuklar için felsefe yöntemiyle uygulanmasının öğrencide matematik başarısını arttırdığı ve analitik düşünme becerisini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Education Endowment Foundation'un finasladığı, çocuklar için felsefe (P4C) yaklaşımının ilköğretim okullarındaki öğrencilerin gelişimlerine yönelik iyileştirici olup olmadığını araştırmak için dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileriyle iki aylık bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu gerçekleşen çalışmanın sonucuna göre; temel aşama matematik ve okumada yaklaşık iki aylık ek ilerleme gerçekleşmiştir.¹²⁴ Tüm akademik veriler ışığında, Lipman'ın çocukların mantıksal becerilerini geliştirmek için felsefi bir yaklaşımın kullanılabileceği iddiasını desteklemekte¹²⁵ ve yöntemin matematik öğretim programı amaçlarını öğrencide gerçekleşmesinde başarılı olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Tüm bu çalışma ve veriler de göstermektedir ki P4C yöntemi MEB'in matematik programındaki ilkököl kademesi için sunduğu kazanımlarla örtüşmekle ve amaçlanan kazanımların gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Ayrıca çalışmalar P4C yönteminin ilkököl programında kullanılmasının öğrenci açısından olumlu etkilerini göstermekle birlikte, MEB müfredat kazanımlarıyla P4C yönteminin uygulanması durumunda öğrencilerde istenen becerilerin gerçekleştirildiği sonucunu sunmaktadır. Öğretmenlerin çoğu, sınıflarında düşünmeyi ve diyalogu teşvik eden yaklaşımlar geliştirmeyi amaçlar, ancak matematik, fizik gibi formüllerin yoğunlukta olduğu dersler için bunu nasıl yapılabileceğine dair kafa karışıklığına sahiptir. Genel olarak fen bilgisi ve matematik dersleri kavramsal anlamının pek önemsenmediği, anlaşılması zor ve öğrenciler tarafında tercihin az olduğu dersler olarak bilinmektedir. Bunun temel sebebi, öğrencilerin konuların

¹²³ Hall, A. ve Liptai, S. (2006). SHINE Trust report of findings from the SAPERE thinking for better learning project. 6. Erişim adresi

<https://www.sapere.org.uk/Content/Media/Final%20SHINE%20Trust%20Project%20Report.pdf>

¹²⁴ Cumings, N. P. (1981): Analytical Thinking for Children: Review of the Research. *Analytic Teaching* 2(1), 26-28. Erişim adresi <https://journal.viterbo.edu/index.php/at/article/view/224/14>

¹²⁵ Cumings, N. P. (1981): Analytical Thinking for Children: Review of the Research. *Analytic Teaching* 2(1), 26-28. Erişim adresi <https://journal.viterbo.edu/index.php/at/article/view/224/14>

günlük hayattan uzak olduğunu düşünmeleri ve konuların anlaşılabilir olmadığına dair ön yargıya sahip olmalarıdır. Bu ön yargı ise öğrencilerde öğrenilmiş çaresizlik oluşturmaktadır. Öğrencilerin bu çaresizlikten kurtarmak için öğretmenin ihtiyaç duyduğu şey, soyut olan konuları bir şekilde daha somut ve ilgi çekici hale getirerek matematik ve fen bilgisi ders konularının öğrenci tarafından anlaşılabilirliğini arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde, Türkçe ve sosyal bilgiler dersinde de öğrenciler benzer şeylerle karşılaşmaktadır. Özellikle okumayı öğrenmede veya okuma alışkanlığı kazanımı, toplumsal değer, değişime adapte olma, kuralların gerekliliği, işbirlikçi çalışma ve saygı gibi değerlerin kazanımında zorlanılmaktadır. Bunun nasıl kolaylaştırılacağına dair P4C yöntemi ihtiyaç duyulan yeterli cevabı verdiği sonucuna ulaşmıştır. P4C' de yer alan temel değerlerden biri olan karşılıklı saygı ve iş birliğine bağlılık, bu tür bir çalışma için önemli bir ön koşul oluşturmaktadır. Tez çalışmasında P4C yöntemi hem pedagojik, amaç ve çizdiği öğretmen profili, MEB müfredatı ile yüksek oranda örtüğü sonucuna ulaşmıştır. MEB'in sunduğu kazanılması beklenen becerilerin gelişimini desteklemek için P4C yöntemi oldukça araçsal bir görev haline gelebilecek zengin bir alternatif sunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bu bağlamda tezin temel önerisi, MEB'in kazanımların gerçekleşmesi için bir yöntem olarak P4C yönteminin tüm derslerin içinde kullanılabileceği ve ilkökul müfredatına hem bir öğretim programı olarak hem de haftada bir saatlik 'doğru düşünme becerileri' derslerinin konulması üzerinedir. Fakat yöntem uygulanırken şuna dikkat edilmeli, yöntemin çıkış noktası olan Amerika dışında diğer ülke uygulamalarında ufak farklılıklar görülebilmektedir. Bunları öğretmen eğitim programlarında fark edilebilmektedir. Örneğin Amerika ekolünde öğretmen daha az müdahaleci ve daha fazla liberal bir sınıf ortamı varken Almanya ve Fransa uygulamalarında öğretmen özellikle sınıf içindeki öğrencinin kendini ifade etmesinde 'saygı' vurgusu daha aktif, öğretmen ve değerler daha ön planda olduğu söylenebilir. Bunlar da tamamen uygulanan ülkelerin değer sistemi ve pedagojileriyle ilişkilidir. Dolayısıyla çocuklar için felsefe yönteminin Türkiye'de uygulanması dahilinde P4C pedagojisinin temel ilkelerinin korunmasıyla birlikte yöntemin uygulanmasında farklılıkların gösterilmesi kaçınılmaz ve normal olacaktır.

Bu temel öneri dahilinde tezin diğer önerileri; MEB müfredatında, ayrı bir düşünme becerileri dersinin açılmasıyla birlikte, her ders için ünite başlangıcındaki kavramların

öğrencilerde merak uyandıracak şekilde, ünite konusunun dikkat çekmesi için ders kitaplarına düşünme etkinliklerinin konulması ve sınıf öğretmenleri tarafından uygulanmasıdır. Tabii ders kitaplarını bu bağlamda yeniden yapılandırılması yeterli olmayacaktır. Özellikle teknolojinin ilerlemesi ve uygulamada yeni sayılabilecek artırılmış gerçeklik yeni nesil internet dolaşımıyla tanışmamız, ders kitapları çalışmalarında dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu değişen teknoloji ile dersin adaptasyonu ders kitapları ve ders tasarımları üzerinden olacaktır. Örneklemek gerekirse üçüncü bölümde hayat bilgisi dersi p4c yöntemi üzerinden incelenmesi başlığı altındaki ders tasarım örneğindeki hikayesi artırılmış gerçeklik teknolojisi veya dijital oyun senaryosu kurgusuyla ile verilerek felsefi kritik başlatılabilir.

Aynı zamanda, öğretmenlere de bu çalışmalarını uygulayabilecek yeterliliğe sahip olmaları için gerekli eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Bu eğitimler eğitim fakültelerinde öğretmenlik bölümlerinde okuyan öğrencilere lisans eğitiminde verilerek de gerçekleştirilebileceği gibi mezuniyet sonra üniversitelerin veya eğitim şirketlerinin sağladığı P4C öğretmen uzmanlık sertifika programlarıyla da sağlanabilir. Burada dikkat edilmesi gereken bu eğitim programlarının P4C uygulayıcısı olarak öğretmenlerin yetiştirilmesindeki yeterliliği olacaktır. Türkiye’de üniversitelerin sürekli eğitim merkezlerinde doksan altı saatlik eğitimle sınırlı olan eğitim, yurtdışı uygulamalarında üç- dört yıla yayılan bir eğitim programında gerçekleştiği görülmektedir. Henüz P4C öğretmen eğitimlerinde bir MEB sertifikası ve eğitim programı bulunmamaktadır. Bir MEB müfredatı nitelikli bir programın hazırlanması öğretmen eğitiminde alana dair bir standartın oluşmasını sağlayacaktır. Bununla beraber en azında eğitim fakültelerinde uzmanlık alanına göre alanın felsefesi ve analitik düşünme dersleri olmalıdır. Örneğin, matematik öğretmenliği okuyan bir lisans öğrencisinin bilim felsefesi, analitik düşünme becerisi dersi gibi matematik felsefesi dersi de eğitim programında olmalıdır.

Dolayısıyla çocuklar için felsefe yönteminin programda uygulanabilmesi için karşımıza üç temel şey çıkmaktadır: birincisi her dersi için ünite girişlerinde temanın kavramlarını ele alarak ders kitaplarında çocuklar için felsefe metoduna uygun aktivite ve etkinlik örneklerinin eklenmesidir. İkinci olarak, bu ders tasarımları gerçekleştirirken

gelişen teknoloji dikkate alınarak bir yapılandırmanın gerçekleşmesidir. Üçüncü olarak hatta en önemlisi, nitelikli öğretmen eğitimlerinin tüm öğretmenlere verilmesi gerekmektedir. Dördüncü olarak da ilkokul müfredatına düşünme becerileri dersinin konulmasıdır.

REFERANSLAR

- Anderson, B. (Ed.). (2016). *Philosophy for Children: Theories and praxis in teacher education* (1st ed.). Londra: Routledge.
- Badiou, A. (2003). *Yeni Bir Siyaset İçin Felsefe*. İstanbul: Encore.
- Burnes, B. (1081). Harry Stottlemeier discovery The Minnesota experience. *Thinking: The Journal of Philosophy for Children*, 3(1).
https://www.pdcnet.org/thinking/content/thinking_1981_0003_0001_0008_0011
- Calvet, K. ve K. Hausberg, A. (2011). *Kreatives Philosophieren mit hochbegabten Kindern. Von Wunderkammern und Blattlöfflern*. Frankfurt: Karg-Stiftung, 64. Erişim adresi https://www.pedocs.de/frontdoor.php?source_opus=9121
- Carle, E. (2018). *Huysuz uğurböceği*. (Çev. N. Gün). İstanbul: Kuraldışı Çocuk.
- Cevizci, A. (1996). Felsefe sözlüğü. *Ekin yayınları* içinde (3. bs., Cilt 1, 203.). Ankara.
- Coşkun, Y. D. (2017). *Öğretim programları arka plan raporu*. İstanbul: ERG Eğitim izleme raporu. 7. Erişim adresi http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/Ogretim_Programlari_Arka_Plan_Raporu.pdf
- Cumings, N. P. (1981): Analytical Thinking for Children: Review of the Research. *Analytic Teaching* 2(1). Erişim adresi <https://journal.viterbo.edu/index.php/at/article/view/224/14>
- De Schrijver, Jelle, ve Cornelissen, Eef. (2016). *PhiloZoo. Philosophy for children (p4c) in the science curriculum*. Sophia Network Meeting, Rethymnon, Crete, 2-3 Eylül 2016.
- Durusoy, A. (1999). İbn Sina'nın islam düşüncesindeki yeri ve metodu. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (cilt: 20.ss). Erişim adresi <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/20/C20015904.pdf>
- Erdoğan, P. (2018). *Çocuklarla felsefe yaklaşımının düşünsel, tarih ve sosyal temelleri üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gregory, M. (2011). Philosophy for Children and its Critics: A Mendham Dialogue. *Journal of Philosophy of Education*, 45(2)

- Gorard, S., Siddiqui, N. ve Huat See, B. (2015). Philosophy for children evaluation report and executive summary. Durham University: Education Endowment Foundation(EEF). Erişim adresi https://d2tic4wvo1iusb.cloudfront.net/documents/projects/EEF_Project_Report_PhilosophyForChildren.pdf
- Gregory, M. (Ed.). (2008). *Philosophy for children practitioner handbook*. Montclair: Institute for the Advancement of Philosophy for Children.
- Hall, A. ve Liptai, S. (2006). SHINE Trust report of findings from the SAPERE thinking for better learning project. Erişim adresi <https://www.sapere.org.uk/Content/Media/Final%20SHINE%20Trust%20Project%20Report.pdf>
- Haynes, J. (2002). *Children as philosophers: learning through enquiry and dialogue in the primary classroom*. Canada: Routledge Falmer.
- Juuso, H. (2007). *Child, philosophy and education: discussing the intellectual sources of philosophy for children*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Universitatis Ouluensis, Oulu, 16.
- Kennedy, D. ve Vansielegem, N. (2011). What is philosophy for children, what is philosophy with children—after Matthew Lipman. *Journal of Philosophy of Education*, 45(2).
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analiz yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15(1).
- Leng L (2020) The Role of philosophical inquiry in helping students engage in learning. *Çin: Frontiers in Psychology*. 11(449).
- Lewis, L. ve Chandley, N. (Ed.). (2012). *Philosophy for children through the secondary curriculum*. New York: Continuum.
- Lipman, M. (2008). *A Life Teaching Thinking*: Institute for the Advancement of Philosophy for Children,
- Lipman, M. (1988). *Philosophy Goes to School*, Philadelphia: Temple University Press.
- Trickey, S. ve Topping, K. J. (2004). 'Philosophy for children': a systematic review, *Research Papers in Education*, 19(3).
- Lipman, M. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press.
- Mehta, S. ve Whitebread, D. (2004). *Philosophy for Children and moral development in the Indian context*. First Global Conference on Erişim adresi https://www.academia.edu/32435804/Philosophy_for_Children_and_moral_development_in_the_Indian_context
- Naraghi, M. S., Ghobadiyan, M., Nadari, E. A. ve Shariatmadari, A. (2013).

- Philosophy for children (P4C) program and social growth. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 3(5).
<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1059.512&rep=rep1&type=pdf>
- Rollins Gregory, M., Haynes, J., ve Murriss, K. (Eds.). (2016). *The Routledge International Handbook of Philosophy for Children (1st ed.)*. Londra: Routledge.
- Sprod, T, (2014). Philosophical inquiry and critical thinking in primary and secondary science education. MR Matthews (ed). *International handbook of research in history, philosophy and science teaching* içinde: (1531-1564) Almanya: Berlin: Springer
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2016). Türkiye yeterlilikler çerçevesi. Erişim adresi <https://www.myk.gov.tr/index.php/tr/turkiye-yeterlilikler-cercevesi>
- T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 4. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325>
- T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3. Sınıflar)*. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326>
- T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *İlköğretim kurumları haftalık ders çizelgesi*. Erişim adresi https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/201702/22163752_Yizelge.pdf
- T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3,4,5,6,7,8. sınıflar)*. 4. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=329>
- T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7,8. Sınıflar)*. Erişim adresi <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>
- Ulaş, S., E. (2002). Felsefe sözlüğü. *Bilim ve Sanat Yayınları* içinde (1. bs., Cilt 1, 532.). Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Ad ve Soyadı:

Yıldız Kulkul

Eğitim:

2003 – 2006 Halide Edip Kız Meslek Lisesi / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü

2011 – 2015 İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi /Felsefe

Tez: Alan Badiou'da Jenerik Düşüncenin Eğitim Felsefesine Etkisi

2019 – 2022 İbn Haldun Üniversitesi / Eğitim Kurumları İşletmeciliği Tezli Y.L.

Tez: MEB İlkokul 3 Sınıf Müfredatının Çocuklar için Felsefe (P4C) Metoduna Göre İncelenmesi

İş Deneyimi:

2006-2011 Ana Kalbi Anaokulu / Okul öncesi öğretmenliği

2017-2019 Yetim Vakfı / Eğitim koordinatörlüğü

Devam eden: Farklı eğitim kurumlarında öğretmenlik ve STK kurumlarında eğitim koordinatörlüğü tecrübesi vardır. 2016 yılından beri de birçok eğitim kurumunda ve öğretmenler için 'Çocuklar için Felsefe Eğitim Eğitimleri' vermiştir. 29 Mayıs Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezinde de 'Çocuklar için Felsefe Eğitim Eğitimleri' sertifika programının koordinatörlüğünü yapmaktadır.

Yayımlar:

1.Doğru Düşünme Becerileri Ders Kitabı (İlk Öğretim 3. Sınıflar için)

Yayın evi: MEC Vakfı.

2.Hadi Felsefe Yapalım

Yayın evi: Usturlab Yayıncılık

3.Yetişkinler bizi neden anlamaz? / çocuklar ile felsefe serisi (8-13 yaş)

Yayın evi: Vadi ocuk Yayınevi

